

magazin istoric

ANUL XIV Nr. 8 (161) AUGUST 1980

ГІ ЄТІ ОМІНШЕГО ІСНА ЗАЧ ЄТІ О

magazin istoric

Revistă de cultură
istorică

Anul XIV

Nr. 8 (161)

august 1980

Redactor șef

CRISTIAN POIȘTEANU

Redactor șef adjunct

NICOLAE MINEI

Colegiul redacției

DUMITRU ALMAȘ

CONSTANTIN ANTIP

VIRGIL CÂNDEA

NICOLAE COPOIU

LUDOVIC DEMÉNY

TITU GEORGESCU

DINU C. GIURESCU

ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DIMBOVIȚA

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

SUMAR

AL XV-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE ȘTIINȚE ISTORICE

● Gîndirea creatoare a președintelui NICOLAE CEAUȘESCU	2
● Istoria — disciplina cea mai umană: <i>A. Petric, Șt. Ștefănescu, I. Ceaușescu, Gh. Zaharia, C. Murgescu, P. Teodor, T. Georgescu</i>	5
● Oaspeții la congres: <i>M. François, I. I. Minț, Liu Simu, M. Thomson, H. Seton-Watson, E. Barker, M. Crowder, F. M. L. Thompson, D. Obolensky — intervievați de C. Poișteanu, N. Minei, V. Zaharescu</i>	10
● Presa clandestină — leagănul Rezistenței franceze: <i>Henri Michel</i>	16
● Un mileniu de istorie europeană. Lungul drum al modernizării: <i>Richard V. Burks</i>	20
● Mesaj radiofonic: <i>Ferruccio Parri</i>	24
● Goții la Dunăre: <i>Hervig Wolfram</i>	26
● Cow-boyul (II): <i>Claude Fohlen</i>	28
● Eminența cenușie a lui Hitler: <i>Martin Broszat</i>	33
Regimentul 115 infanterie în insurecția din august 1944: <i>Victor Popescu</i>	36
Comuniștii cheamă la luptă armată: <i>Gyula Kállai</i>	40
Dave și stăpînii lor — așezările civile din munții Orăștiei: <i>Ștefan Ferenczi</i>	45
Dacii în Anglia	47
Un triunghi al gloriei românești (II): <i>H. M. Berthelot, C. Kirișescu</i>	48
Jurnalul meu. 1900: <i>V.A. Urechidă</i>	55
● Cărți sosite la redacție... 61 ● Concursul Magazin istoric, ediția II/1980... 61 ● Poșta Magazin istoric... 62	

COPERTELE NOASTRE

De la străvechii meșteri populari și pînă la creatorii de astăzi, istoria reprezintă un permanent și generos izvor de inspirație:

① Volevozi. Pictură de Georgeta Năpăruș

② Frescă murală de la Sucevița; stînga jos: detaliu dintr-o frescă aflată la Arbore. Din albumul *Rumania Painted Churches of Moldavia*, editat de The New York Graphic Society, împreună cu UNESCO

③ Bogate miniaturi din documente de cancelarie: detaliu de pe un hrisov din vremea lui Radu Mihnea, domn în Țara Românească și Moldova între 1611 și 1629

④ Timpala ctitoriei Cotroceni din București — detaliu (Istoria — disciplina cea mai umană, p. 5)

Macheta artistică a copertelor: arhitect Ascanio Damian.

③

④

15 ani de la
Congresul IX al P.C.R.

Gîndirea creatoare a președintelui NICOLAE CEAUȘESCU

VASTELE ORIZONTURI ALE ISTORIOGRAFIEI ROMÂNEȘTI

In activitatea politico-ideologică a partidului nostru, istoriei, ca, dealtfel, ansamblului științelor sociale, i se conferă un rol deosebit, întrucît, prin cunoașterea trecutului, omul poate pași mai lesne către viitor, pe un drum mai ușor de întrezărit.

Încă din perioada de început a afirmării proletariatului, ideologii săi au supus istoria investigației științifice, cu ajutorul metodologiei marxiste. Această preocupare s-a accentuat de-a lungul timpului, fiind expresia concretă a necesităților dictate de interdependența dintre teorie și practică, în general, a legăturii dintre teoria și practica revoluționară, cu exigențele ei de ansamblu, dar și concret istorice, pe care le-a pus și le pune în evidență dinamica procesului revoluționar.

Înaintînd treptat pe calea luminoasă a revoluției și construcției socialiste, partidul nostru a cîștigat o imensă experiență politică și revoluționară. Ea se prezintă, fără îndoială, ca o expresie atît a aplicării adevărilor generale ale materialismului dialectic și istoric la realitățile concret-istorice ale țării noastre, cît și a dezvoltării autentice a teoriei, ca o contribuție certă la tezaurul gîndirii social-politice contemporane. Sinteza strălucită a acestei experiențe o constituie însăși elaborarea **Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism**, care este, așa cum preciza secretarul general al partidului, „carta noastră fundamentală ideologică, teoretică și politică, expresia marxism-leninismului creator în România”.

Cu tezele lor de mare preț, izvorite dintr-o analiză profund științifică a „întregii dezvoltări istorice a poporului român” și îndeosebi

a structurilor societății socialiste românești, văzute pe fundalul mai general al marilor procese și transformări care au loc în lumea contemporană, **Programul** și opera secretarului general al partidului — operă reunită, în ceea ce privește contribuția tovarășului Nicolae Ceaușescu la înțelegerea istoriei ca știință, într-un volum recent publicat de Editura militară sub auspiciile Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., sub titlul **Istoria patriei și a Partidului Comunist Român în opera președintelui Nicolae Ceaușescu** — au fertilizat întreg ansamblul activității partidului și poporului nostru, care a cunoscut în cei 15 ani, scurși de la Congresul IX al P.C.R., perioada istorică cea mai dinamică și rodnică. Efectele acestor teze se resimt puternic și în domeniul istoriografiei, al gîndirii istorice actuale, ultimii 15 ani de istorie românească fiind și în acest domeniu anii celor mai mari împliniri.

Analiza atentă a operei secretarului general al partidului, a documentelor de partid relevă preocuparea susținută a partidului nostru pentru angajarea fermă a istoriei ca știință în fluxul tot mai viu și mai accelerat al practicii sociale, relevă aportul deosebit al tovarășului Nicolae Ceaușescu la dezvoltarea cercetării istorice. „Interpretarea științifică, obiectivă, a evenimentelor social-politice în toată complexitatea lor — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, încă în urmă cu mai mulți ani — poate fi făcută numai în lumina materialismului dialectic și istoric, cea mai înaintată concepție despre lume și viață”. Și trebuie să menționăm că aceasta nu este o simplă cerință, o directivă trasată de celor ce slujesc frontul istoriei. Este un postulat teoretic și metodologic dictat de însăși practica con-

struirii noii noastre culturi, de procesul luptei revoluționare, pe temeiul căruia științele sociale, deci și istoria, trebuie să-și realizeze menirea lor atît pe linia investigării realității social-politice, cît și pe aceea a modelării conștiinței oamenilor, a îmbogățirii imaginii lor despre societatea la a cărei devenire iau parte activă. În concepția partidului nostru, a secretarului său general, istoria este văzută ca parte esențială a întregii activități politice și ideologice de edificare a noii orînduirii, de formare a omului nou, cu o înaltă conștiință patriotică, revoluționară. Analizate prin această prismă, problemele ce confruntă istoria la noi în țară nu sînt obiect al unor preocupări savante, ci „probleme ale teoriei și ideologiei comuniste și de ele nu se pot ocupa decît aceia care își însușesc și aplică ideologia și concepția comunistă despre lume”.

Pornind de la conținutul acestor imperative politico-ideologice — căroră a trebuit și va trebui să le răspundă istoriografia noastră — singurele în măsură să permită punerea într-o lumină cît mai clară a tradițiilor progresiste, făurite de-a lungul timpului de către cei ce au făcut să înflorească pe aceste meleaguri cultura și civilizația, să asigure redarea cu spirit de obiectivitate a nenumăratelor pagini minunate pe care le-a înscris cu singele său poporul român, în lupta-i pentru libertate socială și națională, partidul nostru s-a pronunțat și se pronunță cu hotărîre pentru întronarea unui spirit critic științific autentic. A cerut să se facă totul pentru fortificarea necontenită a conștiinței critice, necesară oricărui domeniu de creație. Numai un spirit critic pronunțat poate fertiliza și în istoriografie procesul de decantare a valorilor, poate contribui la creșterea eficienței acțiunii de valorificare a tot ce a fost cu adevărat progresist, revoluționar, poate sluji la afirmarea intereselor fundamentale ale maselor și, în ultimă instanță, la ascensiunea poporului pe treptele progresului social. Existența unui asemenea climat critic, animat de spiritul nobil al adevărului științific, este în măsură să ușureze „promovarea unei concepții istorice cu adevărat revoluționare”.

Nu este necesar a mai sublinia că spiritul critic și conștiința critică, în semnificația lor actuală, sînt departe de înțelegerea îngust-dogmatică, deformată și deformatoare. Este marele merit istoric al partidului nostru, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, că a fructificat cutezători și pe deplin forța creatoare a marxismului, repunînd-l în valoare sa metodologică și cognitivă, perioada de după Congresul IX al P.C.R. fiind deosebit de rodnică și în acest domeniu. Partidul, secretarul său general au acționat ferm pentru eliminarea dogmatismului, pentru înlăturarea demagogiei, a frazeologiei și comentariului rudimentar, au făcut în mod treptat acel climat propice creației științifice, au deschis cîmp larg de manifestare investigării trecutului, ceea ce a permis nu numai o substanțială revedere a locului și rolului istoriei ca știință în viața politică, ideologică și cultural-științifică a țării, dar și o reconsi-

derare principală a metodologiei marxiste de cercetare, în concordanță cu exigențele reale ale spiritului științific. În felul acesta, s-a putut obține o imagine calitativ nouă cu privire la propria noastră devenire și la locul nostru în concertul contemporan al culturii și civilizației umane, la contribuția pe care trebuie să o aducă națiunea română la acest tezaur.

Acesta este temeiul în baza căruia tovarășul Nicolae Ceaușescu a ținut să aprecieze, nu o dată, că „succesele obținute de partidul nostru, îndeosebi începînd cu Congresul al IX-lea, sînt nemijlocit legate de faptul că el a rupt cu hotărîre cu concepțiile vechi, rigide, luînd atitudine fermă împotriva a tot ceea ce nu mai corespunde noilor condiții economico-sociale, promovînd cu curaj noul în toate domeniile de activitate”. În asemenea condiții, de modelare a unui cîmp ideologic nou, curățat de igredientele schematismului, au fost posibile atît reconsiderarea activității unor personalități politice marcante ale istoriei neamului, cît și o așezare mai obiectivă în matca spiritualității noastre a contribuțiilor unor mari creatori de cultură. Cu alte cuvinte, s-a restituit conștiinței istorice a poporului o bună parte din imaginea unei bogate activități creatoare, atît ca dimensiuni, cît și ca profunzime a cugetării, ca încercătură de simțiri patriotice, întrucît toți acești mari cărturari, prin ceea ce au produs, prin ceea ce au adus în viața spirituală a unei epoci sau a alteia, au exprimat, aproape inevitabil, gînduri și aspirații ale poporului.

Sub semnul acestei deschideri, lărgite și mai mult prin viziunea de largă respirație pe care au adus-o lucrările Congresului XII al partidului, slujitorii muzei Clio se simt obligați să-și intensifice eforturile de cunoaștere și de răspîndire a cunoștințelor de istorie, să-și aducă o contribuție tot mai mare la făurirea omului nou, constructorul conștient al societății socialiste multilaterale dezvoltate, la înaintarea treptată spre comunism, să contribuie la afirmarea politicii generale de pace și prietenie, de colaborare între popoare, pe care o promovează cu atita consecvență partidul și statul nostru.

Un moment de primă însemnătate pentru știința istoriei și pentru slujitorii ei l-a constituit înlînirea de lucru a tovarășului Nicolae Ceaușescu cu reprezentanți ai oamenilor de știință din domeniul istoriei, consacrată pregătirii celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, care se deschide în aceste zile la București. Noul dialog de lucru al secretarului general al partidului cu reprezentanții istoriei a constituit o strălucită reafirmare a concepției științifice a partidului nostru în domeniul istoriei. S-a pus încă o dată în evidență rolul istoriei în descifrarea adevărului științific, în cunoașterea și prețuirea reciprocă dintre popoare, în dezvoltarea conlucrării și prieteniei între națiuni.

Înfrățind sarcinile ce revin istoricilor români în cadrul pregătirilor pentru Congresul internațional de științe istorice — ce reu-

nește în capitala țării noastre câteva mii de istorici străini din întreaga lume, între care mari personalități ale științelor istorice mondiale, cu influență și prestigiu în rindul oamenilor de știință din lume — tovarășul Nicolae Ceaușescu a apreciat că este necesar să se acționeze în așa fel, încât congresul să contribuie la întărirea colaborării și conlucrării între popoare și națiuni, între state, pornind de la principiile noi de relații internaționale, care se afirmă cu putere astăzi în lume, ale deplinei egalități în drepturi, respectului independentei și suveranității fiecărei națiuni, neamestecului în treburile interne ale altor popoare.

În acest context, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat că istoria, deși își propune să cerceteze trecutul, trebuie să pornească de la realitățile existente astăzi, pe care nimeni nu le mai poate schimba. Aceste realități arată că astăzi în Europa există națiuni independente, state care au granițe ce trebuie respectate — și orice punere în discuție a independenței și granițelor lor înseamnă o politică revanșardă, care nu ar duce decât la război. Tocmai de aceea trebuie să se combată orice încercări de a pune în discuție aceste realități existente astăzi în lume.

O abordare cu adevărat științifică nu poate ocoli adevărul că istoria omenirii, a popoarelor, din cele mai îndepărtate timpuri, este strâns legată de condițiunile de muncă, de viață, de dezvoltarea treptată a forțelor de producție, de lupta maselor populare pentru progres, libertate, independență. În procesul muncii, oamenii s-au constituit în comunități mai mici sau mai mari; în procesul muncii și al perfecționării mijloacelor de producție, în lupta cu natura, ei au învățat să lucreze împreună, să conlucreze și să gândească la ceea ce trebuie să facă pentru a rezista tuturor vitregiilor, pentru a-și asigura o viață civilizată.

Aceasta înseamnă că, în activitatea lor, istoricii trebuie să pornească de la condițiile generale în care s-a format și dezvoltat un popor sau altul, de la raporturile de conlucrare între popoare și strinsa interdependență a civilizațiilor, și nu de la momente și fapte istorice izolate. Studiind procesele istorice, oamenii de știință trebuie să pună accentul pe acele fapte ce au favorizat contacte de viață și influență reciprocă între populațiile meleagurilor pe care s-a născut și afirmat poporul român, proces care a stat la baza formării națiunii noastre, a popoarelor din Balcani, a altor popoare învecinate. Civilizația din această regiune este rodul conlucrării popoarelor, iar pentru poporul nostru aniversarea a 2 050 ani de la formarea statului geto-dac condus de Burebista, cea mai strălucită personalitate a ramurii de nord a tracilor, este un fericit prilej de evocare a spiritualității de prietenie cu popoarele învecinate. Același proces,

al strînsei conlucrări — a arătat secretarul general al partidului — s-a petrecut și pe plan intern. Conlucrarea dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania, îndeosebi interdependența lor economică au avut un rol hotărâtor în cristalizarea sentimentelor originii comune daco-romane și ale unității naționale, cărora Mihai Viteazul n-a făcut, de fapt, decât să le dea glas. A prezenta istoria României în contextul istoriei universale înseamnă a releva contribuția culturii românești la civilizația materială și spirituală a umanității.

Pentru ca opera istoricului să devină un factor al progresului general al omenirii, este necesar ca toate problemele trecutului să fie abordate în așa fel, încât să ducă nu la ascuțirea divergențelor și contradicțiilor, ci la găsirea a ceea ce a fost și este comun, la sublinierea învățămintelor pe care trebuie să le tragem pentru prezent și viitor. În același timp, pentru ca istoria să contribuie la crearea unui viitor al prieteniei și frăției tuturor popoarelor, ea trebuie să acționeze ferm împotriva politicii imperialiste de forță, de dictat, pentru o politică de largă conlucrare economică, cultural-științifică, de egalitate și respect între toate popoarele.

Vasta tematică a celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, care începe în capitala României socialiste, devenită gazda forumului mondial, în cea mai bună tradiție a ospitalității românești, tematică ancorată mai mult decât la congresele precedente în problematica lumii contemporane, dovedește că de actuale sînt pe un plan universal conceptele președintelui Nicolae Ceaușescu pentru dezvoltarea științei istoriei.

De pe aceste poziții s-au pregătit istoricii români să întîmpine și să ia parte activă la lucrările acestui congres. Prilej minunat și unic pînă în prezent pentru istoriografia noastră de a face cunoscute ultimele rezultate ale investigațiilor sale științifice, de a pune în evidență imagini elocvente și de ansamblu ale devenirii poporului român, teze ample elaborate, privind totalitatea procesului dezvoltării istorice, de a afirma, pe baza criteriilor argumentelor și faptelor, a demonstrațiilor științifice, concepția avansată de pe pozițiile căreia poporul român făurește o nouă societate. Prilej minunat pentru istoricii noștri de a aduce — răspunzînd îndemnului partidului, al secretarului său general — o valoroasă contribuție la afirmarea puternică a României în rîndul statelor lumii, a voinței poporului român de a trăi în libertate, pace și colaborare cu toate popoarele și, în același timp, de a acționa în așa fel, încît prestigioasa reuniune de la București să se afirme ca o puternică manifestare a cooperării științifice internaționale, a luptei pentru destinare, pentru independență națională și pace.

Între 10 și 17 august, capitala României va găzdui cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice (C.I.S.I.), prestigioasă întâlnire a istoricilor din întreaga lume, prilej de utile confruntări și opinii, de adâncire a cunoașterii bogatului tezaur al civilizației umane.

Reamintim că congresul își va desfășura lucrările în cadrul a patru mari secții: I. Mari teme, II. Metodologie, III. Cronologie și IV. Organisme afiliate; limbile de lucru vor fi: germana, engleza, spaniola, franceza și rusa. Pentru ședințele de deschidere și de închidere ale congresului, ca și pentru ședințele secțiilor I și II toate intervențiile vor fi traduse simultan în germană, engleză, franceză și rusă. Ședința de deschidere, ca și cea de închidere vor avea loc în Sala mare a Palatului Republicii Socialiste România din București. Secția I își va desfășura lucrările la Ateneul Român; secția II în Sala mică a Palatului; secția III la Universitatea II — Bd. Gheorghe Gheorghiu-Dej (4 amfiteatre). Organismele afiliate din cadrul secției IV vor lucra în: Universitatea I — Bd. Republicii (6 săli și 6 amfiteatre), Universitatea II (4 săli și 6 amfiteatre),

ISTORIA — DISCIPLINA CEA MAI UMANĂ

Casa centrală a armatei, Sala mică a Palatului și Institutul teologic.

Rapoartele primite de Comitetul de organizare se tipăresc în trei volume și vor fi distribuite tuturor participanților la sosirea lor în București, astfel ca ei să-și poată pregăti sau completa intervențiile.

Intervențiile vor fi anunțate președintelui ședinței

la începutul acesteia. Durata fiecărei intervenții nu va depăși 10 minute, rezumatele lor — 1-2 pagini dactilografiate — urmînd să fie înaintate secretariatului congresului. Aceste rezumate vor alcătui cel de-al patrulea volum al Actelor congresului.

În întîmpinarea forumului mondial al științelor istorice, eveniment științific de mare anvergură, Magazin istoric a publicat începînd din 1977 numeroase articole, interviuri cu istorici români și străini, informații despre pregătirea congresului.

În ajunul deschiderii marii reuniuni științifice, organizată pentru prima oară în țara noastră, am reunit în jurul unei mese rotunde șapte istorici români spre a împărtăși gândurile lor cititorilor revistei noastre, pe filiera tematică a celor patru secții.

Prof. univ. dr.
ARON PETRIC,
membru corespondent
al Academiei de științe
sociale și politice
din R. S. România:

Cum este și firesc, aria de cuprindere tematică a congreselor internaționale de științe istorice se îmbogățește continuu, ceea ce se reflectă atât în numărul, din ce în ce mai mare, al problemelor puse în dezbatere, cât și în varietatea lor. Cel de-al XV-lea Congres confirmă și el această constatare.

Ceea ce mi se pare demn de semnalat este prezența unor teme care surprind prin nouitatea lor, în unele cazuri lăsându-ți impresia că se depășesc frontierele — considerate tradiționale — ale științei istorice. Iată astfel de teme: *Femeia în societate; Forme ale problemelor păcii în istorie* (inscrise chiar la secția Mari teme); *Teoria și realitatea războiului sau Sportul, un fapt social și cultural* etc. Și totuși cit de prezente sînt astfel de probleme în viața omenirii și, prin aceasta, cit de „istorice” sînt ele!

Dealtfel mi se pare că, în general, preocupările congresului se apropie cu tot mai multă îndrăzneală de frământările societății omenesti — și nu numai din trecut, ci și din zilele noastre. Stau mărturie, în acest sens, teme ca: *Dezvoltare și subdezvoltare în lume, în sec. XX; Progres științific și tehnic și coexistență pașnică în epoca contemporană* etc.

Din dezbaterile unor astfel de probleme — în care își vor exprima opiniile istorici de diferite concepții și formații și din multe zone ale planetei noastre — sînt de așteptat constatări și concluzii noi, unele de natură să arunce prețioase lumini pe drumul omenirii spre progres.

În ce mă privește, am pregătit, împreună cu prof. Eugen Stănescu, un raport cu caracter metodologic privind *Limbajul istoricului*, în care reliefăm faptul că, drept urmare a progresului rapid înregistrat în ultimul timp în domeniul tuturor științelor, s-a produs o îmbogățire și a terminologiei cu care operează acestea, ceea ce nu poate să nu afecteze și limbajul istoricului. Se pune, așadar, problema transferului unor termeni sau expresii din sfera altor științe, sociale sau chiar fizico-matematice, în limbajul cu care operează istoricul. Punem în discuție, de asemenea, necesitatea realizării unei accepțiuni unitare în cazul utilizării unor termeni care circula cu sensuri diferite, cum ar fi *cultură și civilizație, epocă, ev, perioadă, etapă* etc. În abordarea temei noastre pornim de la necesitatea ca istoria, prin conținut dar și prin limbajul

utilizat, să contribuie la consolidarea înțelegerii și prieteniei dintre popoare, cerință ce se impune cu precădere în cărțile destinate tineretului, în formarea conștiinței căruia istoria joacă un rol de primă mînă.

Prof. univ. dr.
ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU,
membru corespondent
al Academiei
R. S. România:

Istoricii nu sînt indiferenți practicii vieții. Ei simt nevoia de a fi utili și de a servi. Prin învățămîntul istoriei și prin interpretarea faptelor istorice ei participă, trebuie să participe, la așezarea relațiilor internaționale pe principii noi, să contribuie la asigurarea climatului de pace spre care tind popoarele și fără de care nu e posibilă realizarea progresului uman.

Problema predării istoriei a figurat pentru prima dată în programul Congresului de la Oslo, din 1929. Congresul de la București își propune ca în limitele temei *Locul și rolul istoriei, în cadrul învățămîntului secundar, pentru formarea omului secolului XX* să definească contribuția istoriei, alături de celelalte științe sociale și economice, la cunoașterea dinamicii și structurii procesului istoric, să sugereze metodele ce ar trebui aplicate în această acțiune, să facă cunoscute rezultatele obținute în cadrul numeroaselor cooperări ale istoricilor din diferite țări, pentru a îmbunătăți manualele de istorie. Lucru cu atât mai necesar cu cît astăzi locul pe care ar trebui să-l ocupe istoria în procesul de educație este, în multe țări, controversat.

În noiembrie 1977, capitala țării noastre a găzduit colocolul internațional, la care au participat reprezentanți ai statelor semnatare ale actului final de la Helsinki, cu tema: *Preocupări pentru reflectarea corectă a istoriei, civilizației și culturii popoarelor europene în manualele școlare și cursurile universitare*. Dialogul angajat atunci a condus la concluzia că, indiferent de modul concret în care se realizează, într-o țară sau alta, studiul istoriei trebuie să contribuie, prin tot ce are el mai important, la educarea tineretului și a adulților în spiritul respectului reciproc între popoare, al păcii și înțelegerii internaționale. Se impune, în acest sens, ca istoria popoarelor, indiferent de mărimea lor, să fie oglindită corect în manuale, să fie reliefată ceea ce le este comun, lupta lor pentru libertate și progres, acțiunile de cooperare pe multiple planuri. Alături de manuale, prin presă și prin alte mijloace, să se realizeze, pe lângă educarea în spirit național-patriotic, întâ-

rirea respectului pentru tradițiile și cultura fiecărui popor, să fie difuzat tot ceea ce a creat mai bun omenirea în toate domeniile de activitate și ale cunoașterii umane, să nu se admită propagarea rasismului, a propagandei războiului, a tot ceea ce poate învrăjbi popoarele. Congresul internațional de științe istorice de la București va stimula, sint sigur, căutările creatoare în întărirea conștiinței istoriei în rândul popoarelor lumii, forță puternică în eforturile lor de a-și afirma virtuțile, în crearea unei lumi a păcii și progresului.

**General-maior,
ILIE CEAȘESCU,
doctor în istorie:**

După cum știm, secția IV a forumului mondial reunește organisme afiliate congresului și cuprinde arii tematice mai restrinse (istorie militară, istoria celui de-al doilea război mondial, istoria economică etc.). În primele două zile ale Congresului internațional de științe istorice — 11 și 12 august — vor avea loc colocviile comitetelor sau comisiilor internaționale din secția IV. Comisia română de istorie militară va fi gazdă a conferinței Comisiei internaționale de istorie militară (C.I.I.M.), organism afiliat instituției organizatoare a congresului, Comitetul internațional de științe istorice. Reunind 30 comisii naționale, C.I.I.M. va dezbate și adinci două mari teme de interes istoriografic: *Relații între armată și societate și Teoria și realitatea războiului*. Dezbaterile vor demonstra, fără îndoială, necesitatea obiectivă, stringentă a eliminării fenomenului război din viața popoarelor, cedind locul dialogului înțelegerii și păcii în lume.

Până la data cind revista noastră a intrat la tipar, s-au înscris, pentru a lua parte la lucrările acestei conferințe internaționale de istorie militară, 147 istorici din 25 țări ale lumii — Europa, Asia, America și Africa. Cercetători de prestigiu, ofițeri cunoscuți pentru preocupările lor științifice, cadre universitare se vor întâlni, în zilele de 11 și 12 august, într-un amplu schimb de idei în problematica vastă a cimpului de referință.

Conferința își va desfășura lucrările în ședințe plene și în cadrul a două secții, corespunzătoare celor două teme de interes ale reuniunii. Comisiei naționale române de istorie militară i-a revenit înalta cinste ca în

cadrul ședinței plene să prezinte raportul general al Comisiei internaționale, intitulat *Evoluția istorică a relației armată-societate*. Cu același prilej, vor fi prezentate referate ale comisiilor naționale din Italia, Franța, S.U.A. și U.R.S.S. În cadrul celor două secții, vor fi susținute peste 30 comunicări, rod al investigației științifice a istoricilor în domeniul militar din comisiile naționale afiliate, obiect și ele, cu siguranță, al unor ample discuții.

Specialiștii români se pregătesc să desfășoare un bogat și prietenesc schimb de opinii cu istoricii de peste hotare, prin comunicări, intervenții și discuții, atât în cadrul activității științifice a C.I.I.M., cât și în cel al secțiilor Congresului mondial de științe istorice.

Organizatorii români au luat toate măsurile necesare pentru a asigura un cadru adecvat dezbaterilor fructuoase și, concomitent, cunoașterea de către participanți a realităților României socialiste, a trecutului ei bogat și a frumuseților sale naturale. Lucrările Conferinței de istorie militară vor avea loc în edificiul Casei centrale a armatei, atât în ședințe plene cât și în cele două secții. Un program minuțios alcătuit va oferi participanților excursii sau vizite de documentare în diverse locuri istorice, la monumente de cultură și artă, în zone turistice și etnografice etc. Gazdele Conferinței internaționale de istorie militară așteaptă cu încredere deschiderea acestei prestigioase reuniuni științifice, convinse că ea va constitui un nou eveniment pe planul mai bune cunoașteri reciproce, întăririi prieteniei și colaborării internaționale, va contribui la întărirea păcii și destinderii europene și mondiale.

**Dr. GHEORGHE ZAHARIA,
director adjunct
al Institutului de studii
istorice
și social-politice
de pe lângă
C.C. al P.C.R.:**

Un alt colocviu ce se va desfășura în cadrul Congresului este cel organizat de Comitetul internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial și de o comisie română sub președinția lui Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. Acesta va dezbate, în două zile, în Sala mică a Palatului, tema — foarte importantă — *Propaganda în anii celui de-al doilea război mondial. Metode,*

CLIO

obiective, rezultate, ce va fi expusă în 18 referate și mai multe comunicări și intervenții.

Apreciam, mai sus, tema ca foarte importantă, deoarece în anii celui de-al doilea război mondial propaganda a fost folosită într-o măsură și cu o intensitate nemăiîntâlnite în conflictele de până atunci. Întrebuințată ca o parte componentă a mijloacelor de luptă în războiul total purtat de coaliția antihitleristă împotriva agresorului nazist, propaganda a contribuit considerabil la ridicarea moralului popoarelor angajate în înfrângerea pe viață și pe moarte cu cel mai periculos dușman al omenirii, precum și la scăderea moralului adversarului, la clarificarea multor soldați și ofițeri ai acestuia asupra țelurilor nedrepte și criminale ale politicii și războiului celui de-al III-lea Reich.

Istoricii noștri vor participa la acest colocviu cu două referate. Primul are ca temă *Propaganda rezistenței și a războiului antihitlerist în România*, iar cel de-al doilea, *Propaganda românilor din emigrație pentru eliberarea țării*. În esență, referatele vor scoate în relief faptul că propaganda rezistenței românești a subliniat călea ce trebuia urmată de forțele naționale patriotice și antihitleriste pentru înfăptuirea obiectivului central al forțelor patriotice românești — redobândirea deplină a independenței naționale, eliberarea de sub dominația Germaniei hitleriste, scoaterea țării din războiul dus alături de aceasta, lichidarea urmărilor Diktatului nedrept de la Viena impus de puterile Axei, instaurarea unui regim democratic și intrarea României în război împotriva Germaniei hitleriste, în cadrul coaliției Națiunilor Unite, război susținut cu toate forțele, inclusiv cu mijloacele propagandei, până la victoria finală.

Prof. univ.
COSTIN MURGESCU,
membru corespondent
al Academiei
R. S. România,
directorul Institutului
de economie mondială:

Aș dori să mă refer, în mod special, la locul relativ important pe care tematica celui de-al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorică îl rezervă contribuției economiștilor. Firește, am în vedere, în primul rând, specialiștii în istoria economică.

Nu este vorba numai despre reuniunile unor organisme internaționale afiliate la C.I.S.I., cum este reuniunea *Asociației internaționale de istorie economică*, ce își propune să dezbate *Relațiile economice între est și vest începând cu eul mediu*. Nici nu este vorba numai despre variatele rapoarte incluse în lucrările diferitelor secțiuni propriu-zise ale

congresului, care permit abordarea unor aspecte economice, aș spune chiar pasionante, privind istoria evului mediu, ca și istoria modernă și contemporană. Am în vedere și marile teme ale congresului, între care, de exemplu, analizarea Europei de Est ca arie de convergență a civilizațiilor, ce suscită pe bună dreptate interesul economiștilor.

În acest context general, nu pot să nu mărturisesc totuși o oarecare tristețe în fața unei anumite rarefieri a temelor incluse în unele dezbateri privind istoria modernă, ca de exemplu la subsecțiile *Relații între continente și popoare* și *Economii* sau, în dezbaterile privind istoria contemporană, la subsecția privind *Munca și gestiunea în conducerea industriei în sec. XX: forme de cooperare*.

Făcând această mărturisire, sint obligat, în același timp, să subliniez cu satisfacție posibilitățile largi pe care le deschide specialiștilor preocupați de problematica economiei mondiale contemporane dezbaterile unor teme cum sint cele privind *Dezvoltarea și subdezvoltarea în lume, în sec. XX* (inclusă tot la una din subsecțiile de istorie contemporană) sau *Evoluția economică, politică și socială a Africii din 1914 pînă în zilele noastre* (pe care își propune să o discute Asociația istoricilor africani).

Punînd totul în balanță, mi se pare esențial faptul că congresul creează specialiștilor români cadrul necesar pentru rodnice schimburi de păreri cu colegii lor din întreaga lume, atît în probleme stricte de istorie economică, cît și în probleme de teorie și practică a relațiilor economice internaționale contemporane. Ceea ce nu poate fi decît în interesul progresului științelor economice românești. De unde și cuvîntul de grațitudine pe care aș dori să-l adresez colegilor noștri istorici care organizează acest congres.

Prof. univ. dr.
POMPILIU TEODOR,
catedra de istorie,
Facultatea de istorie
a Universității
din Cluj-Napoca:

Instituționalizate cu decenii în urmă, congresele internaționale de științe istorice cîștigă prin cea de-a XV-a ediție, găzduită de capitala României, dimensiuni realmente universale, prin participări din toate continentele, reprezentînd toate orientările istoriografice. Pentru istoricii români, alegerea țării noastre ca loc de desfășurare a fost și este un prilej de satisfacție, deoarece pe această cale se recunosc, odată mai mult, rosturile istoricilor români în istoria congreselor internaționale și, totodată, credem noi, vocația

dialogală a culturii românești. În preajma deschiderii congresului, istoricii noștri nu pot să nu-și amintească contribuția marelui lor înaintaș Nicolae Iorga la organizarea și animarea colaborării istoricilor de pe toate meridianele. Să recunoaștem că istoria, definită de Iorga ca „disciplina cea mai umană dintre toate”, este în măsură să constituie o punte de legătură între umanități. Istoriografia română, ca una ce a inițiat, odinioară, ca și azi, semnificative direcții de cercetare în aria sud-estului european, atașată idealului de cooperare, prezintă și de astăzi datele care mărturisesc convergența civilizațiilor, funcția formativă, modelatoare a istoriei, ideea de comunicare a istoriei, de fapt teme care semnifică dialogul sub semnul muzei Clio.

De la acest dialog al istoriografiilor, istoricii români așteaptă, cu justificat interes, un schimb de opinii cu colegii de peste hotare, angajați, mulți dintre ei, în cercetarea spațiului central sud-est european sau direct în investigarea istoriei României. Având în vedere că ultimele două decenii au fost marcate de apariția unor contribuții remarcabile în domeniul studiilor române, că s-a realizat un incontestabil progres în cunoașterea fenomenului nostru istoric, noi simțim interesele într-un schimb de opinii cu istoricii care și-au făcut o specialitate din istoria acestei părți a lumii. În realitate, cercetările multora dintre colegii noștri din străinătate ne întăresc convingerea că progresul studiilor istorice depinde în mare măsură de intensificarea dialogului istoricului cu diversitatea istoriei realitate, în funcție de care se poate angaja realmente un fertil schimb de opinii.

În ce mă privește, am avut onoarea ca, împreună cu distinsul meu coleg, Alexandru Duțu, binecunoscut în țară și peste hotare, ca specialist în domeniul studiilor comparate, să redactăm un raport intitulat *Illuminismul în centrul și sud-estul Europei și implicațiile lui social-politice*. Temă de istorie comparată, oglindind liniile mari ale problematicei luminilor în spațiul pomenit, am încercat să o tratăm în concordanță cu rezultatele principale ale cercetărilor din acest domeniu.

Prof. univ. dr. doc.
TITU GEORGESCU,
prorector
al Universității
din București:

Pentru România, reuniunea internațională a istoricilor este prilejul deosebit de a arăta, direct, „pe viu”, treapta de istorie

la care a ajuns poporul nostru astăzi, când se află într-o impenetrabilă dezvoltare sub semnul libertății, demnității, unității și suveranității naționale. Este și prilejul de a înfățișa, de la înalta tribună a acestui for științific, adevărurile despre istoria românească, pe care colegii noștri din numeroase țări le vor regăsi atât în dezbateri, în întîlniri la institute și alte foruri de cercetare, în muzee, sau cu prilejul vizitării locurilor istorice mai importante din patria noastră, atât de grăitoare pentru ce a însemnat trecutul unui popor demn.

Ca și la celelalte asemenea întîlniri internaționale, avem datoria impusă de etica științifică să informăm pe colegii noștri din celelalte țări despre ceea ce e important pentru istoria României. Bineînțeles, nu vom monopoliza congresul cu problemele noastre, vom fi prezenți și cu multe intervenții de istorie universală, dar... Dar, dorim ca istoricii din țările Europei, Africii, Americii, Asiei, Australiei să plece din România în cunoștință de cauză cu toate problemele importante ale istoriei noastre, putînd oricînd, întorși în țările lor, să revadă documentele tipărite sau notele de la dezbateri care reflectă adevărul științific privind istoria României. Ei vor putea astfel să recitească materialele și actele de arhivă puse la dispoziție, să apeleze la institutele științifice din România spre a căpăta materiale documentare, necesare atunci cînd nu au o cunoaștere completă sau reală a istoriei noastre.

În discuții pe care le-am avut cu istoricii din Belgia, Portugalia, Congo, Bangladesh, Japonia și din alte țări, aceștia și-au exprimat bucuria pentru faptul că al XV-lea Congres de științe istorice are loc în capitala României, loc al atîtor reuniuni internaționale științifice și culturale, loc care, în ultimul deceniu, este tot mai căutat pentru climatul foarte favorabil dialogurilor deschise, creației, de conlucrare și colaborare. Istoricul portughez Oliviera Marques afirma că România are vocația cooperării și e convins că la congres se vor dezbate, cu bune rezultate, cele mai interesante cuceriri ale cercetării și gîndirii istorice.

Asigurăm pe iubitorii de istorie din patria noastră, pe cititorii acestei mult îndrăgite, respectate și utile reviste — *Magazin istoric* — că toți istoricii României vor înnobla această vocație a dialogului. Este, în fond, aplicarea și în domeniul științelor istorice a spiritului pe care președintele Nicolae Ceaușescu îl promovează sub semnul comandamentelor mondiale de colaborare, progres, pace și neconținută ascensiune a civilizației omenirii.

Masă rotundă realizată de
Ioana URSU

IN EXCLUSIVITATE
PENTRU
MAGAZIN ISTORIC

INTERVIURI PENTRU CONGRES

De cum a aflat că, după al XIV-lea Congres internațional de științe istorice, de la San Francisco, viitoarea reuniune a istoricilor va avea loc la București, Magazin istoric a acordat o deosebită atenție acestui eveniment important în istoriografia mondială. Revista noastră a fost cea dintâi din lume care a obținut un interviu, pe această temă, de la profesorul Karl D. Erdmann, de la Universitatea din Kiel (R. F. Germania), președinte al Comitetului internațional de științe istorice (nr. 12/1977). De atunci, cititorii au avut prilejul să facă cunoștință, prin paginile Magazinului istoric, cu numeroase personalități care vor participa la congres.

Pentru a afla cum s-au pregătit confracții lor în vederea forumului de la București, ne-am adresat unor istorici din Franța, U.R.S.S., China, S.U.A. și Marea Britanie.

Iată răspunsurile căpătate.

O nouă etapă a cercetărilor istorice mondiale

MICHEL FRANÇOIS,
secretar general
al Comitetului
internațional
de științe istorice

Un om de talie scundă, cu o privire vioaie, concentrată, cu mișcări alerte și, totodată, cu acel mod specific formației universitare franceze de a se adresa interlocutorului într-un stil elaborat, elegant și precis, acesta este profesorul Michel François, pe care l-am întâlnit în preajma celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice de la București.

Îndelunga noastră conversație a avut, desigur, ca temă pregătirile, conținutul și semnificația apropiatului eveniment.

Istoricii francezi se pregătesc pentru Congresul de la București de mai mult ani. Coor-

donarea acestor preparative este asigurată de Comitetul francez de științe istorice, care grupează totalitatea instituțiilor universitare, de cercetare, arhive, biblioteci, muzee, practic pe toți cei care se ocupă de istorie în învățământul superior, precum și alți membri cu titlu individual. Delegația franceză la congres se anunță deosebit de numeroasă. Cred că vor fi în total 200 delegați francezi, care vor reprezenta toate școlile, toate tendințele, toate orientările din istoriografia franceză contemporană.

Motivele pentru această masivă prezență franceză la București sînt multiple. Aș începe, desigur, prin a sublinia tradițiile și prezentul legăturilor franco-române, după cum știți, deosebit de strînse. De asemenea, în Franța avem o echipă de buni specialiști în istoria sud-estului european, ceea ce explică participarea multora dintre ei la congres. Istoricii francezi vor prezenta cîteva rapoarte, dintre care mi-aș permite să menționez cel despre *Femeia în societate*. La acest congres, nu numai că se va vorbi despre prezența femeii în istorie dar vor participa multe cercetătoare. Istoricii francezi pregătesc pentru congres o lucrare, *Bilanțul cercetărilor istorice în Franța, între 1965 și 1980*, în care prezentăm metodologia, mijloacele și rezultatele obținute, de la anteprelimbulul congresului pînă acum.

De pregătirea congresului de la București s-a ocupat în mod special Comitetul internațional de științe istorice. Creat în 1926, cu scopul de a asigura legătura permanentă între istoricii din lumea întreagă, misiunea specială

a acestui comitet a fost de la început aceea de a organiza la fiecare cinci ani un congres internațional. De curind, am elaborat o lucrare sintetică privind activitatea comitetului în cei 54 ani de existență și colaborarea sa cu comitetele naționale. În pregătirea congresului de la București, am lucrat în strinsă colaborare cu Comitetul național al istoricilor români. Am adresat tuturor comitetelor naționale un chestionar privitor la cele mai semnificative, importante și noi probleme care ar trebui luate în discuție la București. Pe baza răspunsurilor, am trecut la alcătuirea ordinii de zi, în care se găsesc atât marile teme, cât și aspectele metodologice, atât problemele cronologice, cât și activitățile comisiilor internaționale afiliate comitetului nostru.

Aș dori să remarc impresionantul efort depus de Comitetul național al istoricilor români și de Comitetul de organizare al congresului, cu care am colaborat în permanență, pentru ca marea reuniune de la București să fie la nivelul celor care au precedat-o. Am găsit întrunite în România toate condițiile pentru aceasta. Nu este un secret că România are o școală istorică foarte activă și cercetătorii din țara dumneavoastră desfășoară o muncă de calitate în toate domeniile. Istoricii români de astăzi sînt demni succesori ai lui Nicolae Iorga, savantul care a fost atât de legat de începuturile și activitatea Comitetului internațional de științe istorice. Sînt convins că organizatorii români ai congresului au făcut totul pentru a oferi participanților o ocazie de schimburi științifice de opinii, pentru a se cunoaște mai bine și, totodată, a cunoaște mai bine România și strălucita istorie a poporului român.

Personal, cred că al XV-lea Congres internațional de științe istorice va constitui un eveniment, o nouă etapă de bilanț și confruntare a cercetărilor științifice, un punct de referință pentru istoriografia viitorului. În actualele timpuri, una dintre temele congresului mi se pare cu deosebire importantă, *Forme și*

probleme ale păcii în istorie. Iată de ce cred că acest congres va avea o mare semnificație, dacă va afirma ceva din înțelepciunea istoriei.

Înainte de a ne despărți, profesorul Michel François s-a adresat prin câteva cuvinte cititorilor noștri: Cunosc de multă vreme revista *Magazin istoric* și admir calitatea articolelor pe care le publică și care permit o mai bună cunoaștere a istoriei, acest tezaur comun al tuturor oamenilor. (vezi facsimilul mai jos).

Interviu consemnat de
Cristian POPIȘTEANU

Istoricii sovietici s-au pregătit temeinic

I. I. MINTZ,
membru al Academiei
de științe a U.R.S.S.

Timp de patru zile, între 22 și 25 aprilie 1980, la Constanța, s-au desfășurat lucrările celei de-a VII-a întâlniri a Comisiei mixte româno-sovietice de istorie care a dezbătut tema Legăturile dintre poporul român și popoarele din Rusia în sec. XIX și reflectarea lor în izvoare istorice din cele două țări. Delegația sovietică la această reuniune științifică a fost condusă de academicianul Isaak Izrailevici Mintz, vechi și consecvent colaborator al revistei noastre¹, căruia i-am adresat, cu acest prilej, câteva întrebări.

¹ *Magazin istoric*, nr. 3/1970, 6-11/1977.

*Je connais depuis longtemps Magazin istoric
et j'admire la qualité des articles qui y sont publiés et
qui permettent une meilleure connaissance de l'Histoire, ce bien
commun de tous les hommes.*

Michel François

CLIO

— Cu ce impresii vă întoarceți acasă după reunirea la care ați luat parte? Ce ne puteți spune despre colaborarea cu istoricii români?

— Întâlnirile istoricilor din România și U.R.S.S. au loc anual. Până acum, s-au desfășurat patru în România și trei în U.R.S.S.

Judecând după varietatea locurilor de întâlnire (București, Suceava, Constanța, Moscova, Samarkand etc.), s-ar putea spune că istoricii îmbină plăcutul cu utilul. Bineînțeles că acest lucru nu contravine cituși de puțin adevărului. Știința nu este numai muncă, ci și creație, adică artă — și ce artă se poate lipsi de frumusețe? Noi, în țara dv., ca și cercetătorii dv. în țara noastră, vrem să vizităm locurile cîntate de poeții naționali. Totodată, activitatea în diferite orașe ne permite să constatăm dezvoltarea științei în întreaga țară. Bineînțeles că varietatea locurilor de întâlnire nu diminuează caracterul științific al reuniunilor.

Conferința de la Constanța, din aprilie 1980, s-a desfășurat pe tema relațiilor dintre Rusia și principatele dunărene. Am făcut schimb de materiale documentare noi și interesante, ne-am îmbogățit cunoștințele pe această epocă. Pentru ambele părți a fost util să aflăm ce anume se știe în Rusia despre România și ce anume în România despre Rusia. Am remarcat cu bucurie atracția reciprocă dintre gândirea progresistă a opiniei publice din România și cercurile avansate, progresiste, ale societății rusești.

În ceea ce privește impresiile noastre, istoricii sovietici s-au convins, cu mare satisfacție, de creșterea rapidă a cadrelor de istorici din România și au apreciat în mod deosebit atenția pe care Partidul Comunist Român o acordă dezvoltării științei.

— Cum s-au pregătit istoricii sovietici pentru al XV-lea Congres internațional de științe istorice?

— Ca și cercetătorii din România frățască, istoricii sovietici au desfășurat o vastă activitate de pregătire în vederea celui de-al XV-lea Congres al istoricilor de la București: am pregătit și am dezbătut rapoarte, am studiat rapoartele istoricilor din alte țări, i-am desemnat pe participanții la discuții, nu puțini dintre noi am scris articole pentru revistele de istorie și am pregătit lucrarea colectivă *Dezvoltarea științei istorice sovietice în anii 1975-1979*, ca răspuns la întrebarea: care au fost preocupările cercurilor istorice sovietice între Congresul internațional de la San Francisco, din 1975, și cel de la București, din 1980?

— Care sînt direcțiile principale spre care și-au orientat activitatea istoricii sovietici, în întîmpinarea acestui eveniment științific?

— Cercetătorii sovietici vor prezenta rapoarte principale la următoarele teme: 1) *Locul și rolul predării istoriei în învățămîntul secundar, în ceea ce privește formarea omului secolului XX* (V.T. Pașuto și I.S. Kukuskin, membri corespondenți ai Academiei de

științe a U.R.S.S. și I.A. Fedosov, doctor în științe istorice); 2) *Gîndirea socială progresistă din Rusia și Europa Apuseană în sec. XIX — Probleme de înțiruire reciprocă* (I.D. Kovalcenko, membru corespondent al Academiei de științe a U.R.S.S., G.F. Kucerenco, doctor în științe istorice); 3) *Clasa muncitoare din U.R.S.S. și problema conducerii producției* (S.S. Hromov și V.Z. Drobezev, doctori în științe istorice) etc.

Un grup de cercetători, condus de Z.V. Udaltova, membru corespondent al Academiei de științe a U.R.S.S., a pregătit un coraport la raportul principal prezentat de cercetătorii din România, *Europa de Est — arie de convergență a civilizațiilor*, I.A. Poliakov, membru corespondent al Academiei de științe a U.R.S.S., va prezenta un coraport la raportul principal al istoricilor din Polonia, *Statele federative și pluraliste*. Am pregătit, de asemenea, corapoarte la intervențiile istoricilor din Franța, *Femeia în societate* (conducătoare a grupului sovietic este dr. V.M. Selunskaja), la raportul principal al istoricilor din Italia și Spania, *Forme și probleme ale păcii* (coraportor — A.A. Ciubarian, dr. în științe istorice) etc.

Aș vrea să remarc nu numai modul responsabil în care s-au angajat în această acțiune istoricii sovietici — știm foarte bine că la fel s-au angajat și cercetătorii din România — ci și faptul că povara principală în desfășurarea Congresului mondial cade pe umerii istoricilor din România.

Atenția noastră principală în rapoarte, ca și în corapoarte și, mai ales, în discuții, va cădea pe problemele de metodologie. Istoricii sovietici acordă o importanță mare unor probleme ca lichidarea eurocentrismului în tratarea istoriei universale, reconsiderarea și afirmarea rolului unor popoare, în deosebi din Europa de Est, a căror istorie este puțin cunoscută în Occident. Și, bineînțeles, la congres, nu vom neglija defel un aspect principal al lumii contemporane — în privința căruia există o unitate de opinie între marxști și istoricii progresiști de pretutindeni — a ferii omnirea de un al treilea război mondial. În acest sens, lecțiile istoriei au mare importanță.

— Cum vor folosi istoricii sovietici, în activitatea viitoare, rezultatele Congresului de la București?

— Înainte de a vedea rezultatele, e greu de spus care va fi utilitatea lor. Un lucru pot spune însă sigur: le vom utiliza în folosul prieteniei noastre, în folosul comunismului.

— Sînteți a n-a oară în țara noastră...

— Nu, sînt a n + 1-a oară și cu plăcere voi veni și a n + 2-a, și a n + 3-a oară... Doar se spune *repetitio est mater studiorum*: repetarea vizitelor ajută la consolidarea prieteniei.

Interviu consemnat de
Vladimir ZAHARESCU

Pentru prietenie și o mai bună înțelegere reciprocă

LIU SIMU,
președinte de onoare
al Asociației
chinez
de istorie a Africii

Pentru a afla amănunte în legătură cu delegația de istorici chinezi, care vor participa la al XV-lea Congres internațional de științe istorice, ne-am adresat profesorului Liu Simu, conducător adjunct al acestei delegații.

— Cîți membri va avea delegația chineză și ce ne puteți spune despre ea?

— Asociația istoricilor chinezi a hotărît să trimită la cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, care se ține în august la București, o delegație alcătuită din 14 membri, sub conducerea prof. Xia Nai, directorul Institutului de arheologie al Academiei chineze de științe sociale (A.C.S.S.). Binecunoscut arheolog, Xia Nai a devenit, în 1973, profesor onorific al Universității din Cusco (Peru), a căpătat, în 1974, titlul de membru corespondent al Academiei britanice și este, actualmente, președinte al Societății de arheologie din China. Printre lucrările lui se numără: *Teze arheologice, Arheologia și istoria științei și tehnologiei, Săpăturile de la Changsha și Săpăturile din districtul Hui*.

După studii efectuate în U.R.S.S., R.F. Germania și Austria, prof. Liu Simu s-a dedicat cercetărilor în domeniul relațiilor internaționale, mai ales al celor de dată recentă. A fost director și redactor șef al Editurii Cunoașterea lumii și director adjunct al Institutului de relații internaționale și este președinte de onoare al Asociației chineze de istorie a Africii. În 1962, a participat la prima Conferință de studii africane, ținută la Accra. Dintre volumele sale cităm: *Geografia economică mondială, Geografia politică a lumii, Probleme ale Japoniei postbelice* și lucrări despre Comunitatea economică europeană.

Din delegație mai face parte Sun Yutang, șeful secției de istorie a relațiilor Chinei cu străinătatea din Institutul de istorie modernă al Chinei al A.C.S.S., profesor la Universitatea din Chinhua și la Queen's College din Oxford. În preocupările sale intră și istoria

economică a Chinei moderne, așa cum o dovedesc lucrările: *Istoria industrială a Chinei în sec. XIX, Investiții străine în industria chineză a sec. XIX ș.a.*

Cercetător la Institutul de istorie modernă al A.C.S.S., Qu Tongju se concentrează asupra istoriei legislației chineze. El a predat la Universitatea din Yunnan și la Universitatea de sud-vest, apoi la Universitățile americane Harvard și Yale, precum și la cea din Columbia britanică (Canada). A publicat, în limbile chineză și engleză, *Lege și societate în China tradițională, Administrația locală sub dinastia Ching, Structura socială a populației han etc.*

Principala preocupare a prof. Wu Yujin o formează istoria medievală a Europei. El este unul dintre coordonatorii *Istoriei universale generale*, care servește drept manual în universitățile chineze. Lin Zhichun, profesor la Universitatea din Jilin, specialist în istoria antică universală, a publicat de curind un volum pe această temă, rod al unei munci de ani de zile și al unei concepții originale. Profesor la Universitatea din Beijing, Zhang Zhilian, specialist în istoria modernă a Franței, participă acum la redactarea unei *Istории universale moderne*.

Alți membri ai delegației se ocupă de istoria modernă și contemporană a Chinei, precum și de istoria ei militară. De pildă, Ding Weizhi, redactor șef al revistei *Științele sociale în China*, cel mai tânăr dintre istoricii noștri care vin la București, a scris o serie de studii asupra istoriei moderne și contemporane a Chinei.

— În ce am constatat preparativele istoricilor chinezi pentru forumul de la București?

— Delegația noastră s-a pregătit activ pentru congres, redactând comunicări ce urmează a fi supuse dezbaterilor. Astfel, în *Relațiile chino-bizantine în evul mediu*, Xia Nai relevă, pe baza monedelor bizantine descoperite de-a lungul „drumului mătăsii”, frecvența contactelor dintre cele două mari state în perioada menționată. Variantele forme de propagandă împotriva cotoptorilor japonezi formează tema unei comunicări a lui Liu Simu, în cadrul colocviului organizat de Comitetul internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial. Alte contribuții se intitulază *Dezvoltarea industriei moderne și a proletariatului industrial în China sec. XIX* (Sun Yutang); *Legea Qing: o analiză a continuității și a transformărilor* (Qu Tongju); *China veche nu a cunoscut despotismul: sistemul cetăților-state antice, așa cum se reflectă în scrierile lui Confucius și Mencius* (Lin Zhichun); *Reformă și revoluție — considerații asupra Revoluției franceze* (Zhang Zhilian); *Confucius și mișcarea reformistă din 1898* (Ding Weizhi) etc.

— Ce părere au istoricii din Republica Populară Chineză despre importanța și semnificația Congresului de la București?

— Pentru prima oară de la întemeierea Republicii Populare Chineze, istoricii chinezi participă la o reuniune mondială, așa cum este al XV-lea Congres internațional de științe istorice. Delegația noastră speră că lucrările Congresului de la București vor promova o mai bună înțelegere și prietenie între istoricii diferitelor țări participante, prin dezbateri academice și contacte personale, și vor crea condiții pentru o și mai largă dezvoltare a schimburilor științifice ale Chinei cu străinătatea.

Cercurile de istorici din China și delegația noastră urează succes deplin celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice și mulțumesc pentru ospitalitatea cu care istoricii din țara-soră, România, își îndeplinesc îndatoririle de gazde.

Interviu consemnat de
Nicolae MINEI

Un foarte interesant program de dezbateri

Prof. MACK THOMSON,
președintele
Asociației americane
de istorie

Revista noastră s-a mai întâlnit cu profesorul Mack Thomson în urmă cu un an și jumătate, în noiembrie 1978¹. Revenind la București, în mai 1980, în legătură cu pregătirile pentru cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, care are loc luna aceasta, istoricul american a făcut o vizită redacției noastre, prilej pentru a-i lua un nou interviu.

Reamintim că profesorul Thomson este președintele Asociației americane de istorie (American Historical Association — AHA), care reunește peste 15 000 membri. În marea lor majoritate, aceștia sînt profesori universitari și profesori secundari de istorie, dar și ziaristi, avocați, medici, funcționari publici, studenți, chiar și muncitori. La această oră, numărul societăților afiliate la AHA se ridică la peste 70, cu 35 000 membri. Asociația editează prestigioasa revistă trimestrială American Historical Review (printre al cărei abonați se numără 5 500 instituții), un buletin lunar, 15-20 volume de istorie și zeci de broșuri. În fiecare an, AHA ține un congres (ultimul a avut loc la New York, cu peste 5 000 participanți) și citeva conferințe, avînd ca teme atît studiul cît și predarea istoriei. În sfîrșit, asociația pune la dispoziția

cercetătorilor — îndeosebi a celor tîneri — burse de studii și călătorii, premii pentru lucrările cele mai reușite etc...

După o bogată carieră didactică la Universitatea din California, profesorul Mack Thomson este, din 1974, directorul executiv al asociației.

— Cum s-au pregătit istoricii din S.U.A. pentru Congresul de la București?

— Foarte mulți istorici din Statele Unite așteaptă cu interes lucrările C.I.S.I. Aici, la București, noi vom putea să ne întîlnim cu oameni de știință din zeci de țări, inclusiv din țările „lumii a treia” și, pentru prima oară, din R.P. Chineză. Țării noastre i s-au atribuit, la această întîlnire, 18 „locuri oficiale”, dintre care 12 prezentări de comunicări, două intervenții și patru președinții ale ședințelor. Ca director executiv al AHA am depus eforturi deosebite pentru a aduce cît mai mulți specialiști la București.

— Ce ne puteți spune despre trăsăturile caracteristice ale delegației americane?

— Mai întîi, că ea este foarte numeroasă. În al doilea rînd, că reprezentanții S.U.A. vin din toate părțile țării — cadre didactice de la diferite universități și colegii, mari sau mici, de stat sau particulare. În al treilea rînd, că procentul de femei și de tineri istorici va fi foarte ridicat, iar cei mai mulți dintre ei participă pentru prima oară la un congres internațional.

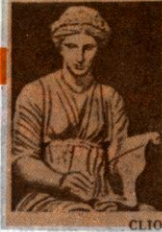
— V-ați informat, desigur, despre activitatea care se desfășoară în România pentru pregătirea congresului.

— De la ultima mea vizită în București, noiembrie 1978, prof. dr. doc. Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de științe sociale și politice și președinte al Comitetului român de organizare, acad. Ștefan Pascu, președintele Comitetului național al istoricilor români și Dan Berindei, secretarul comitetului, au făcut progrese considerabile în pregătirea congresului. În cursul vizitei mele, am fost profund impresionat de rezultatele strădaniilor lor. Consider excelente condițiile create pentru ședințele plenare și cele pe secții. Cazarea la hoteluri mi se pare, de asemenea, că va fi foarte bună. Dealtfel, reputația poporului român în materie de ospitalitate prietenească și generoasă nu mai este un secret pentru nimeni și sînt convins că toți participanții vor socoti, ca și mine, capitala României drept un oraș încîntător. De asemenea, nu mă îndoiesc că excursiile proiectate în perioada de după congres vor interesa pe toți oaspeții americani.

— Ce semnificație atribuți reuniunii de la București?

— În afară de rezultatele științifice nemijlocite, congresul va servi schimburilor culturale pe plan internațional în cel mai larg sens al cuvîntului. Pentru noi, istoricii americani, reuniunea oferă posibilitatea de a stabili contacte cu istorici din toate colțurile lumii. Această ocazie de înnodare a unor legături personale, neoficiale, se poate dovedi la fel de importantă

¹ Magazin istoric, nr. 4/1979.

CLIO

ca și schimbul de informații și documente din ședințele oficiale. După părerea mea, asemenea contacte vor pune baza unor noi întâlniri viitoare între istoricii din lumea întreagă.

Apreciez că Comitetul internațional de științe istorice, având ca președinte pe prof. Karl D. Erdmann și ca secretar general pe prof. Michel François, a întocmit un foarte interesant program de dezbateri, care vor stârni interesul istoricilor de pretutindeni și pentru care cei amintiți mai sus merită toate elogiile noastre.

**Interviu consemnat
de Nicolae MINEI**

Istorici britanici la București

Într-o capitală a cărei istorie patetică și zburcumată se regăsește în amintirile cu evlavie presărate în scuaruri și pe străzi, în clădiri — a căror identitate se păstrează cit mai apropiată de epoca de care aparțin — și în nenumăratele statui reamintind contemporanilor pe marii oameni ai Englierei, subiectul „cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice” se inserează cit se poate de firesc în conversații. Evident, în primul rînd în mediile de specialitate. Prin intermediul Centrului de studii Marea Britanie — Europa de Est (ai cărui conducători, director Sir William Harpham și director adjunct Doreen Berry, desfășoară de mulți ani o susținută activitate pentru promovarea relațiilor anglo-române), am putut lua cunoștință de modul în care istoricii britanici s-au pregătit pentru congres.

Profesorul *Hugh Seton-Watson*, bine-cunoscut specialist al istoriei sud-est europene, continuă opera lui Robert William Seton-Watson, istoricul și publicistul britanic care a propagat cu strălucire cauza desăvîșirii unității statale a românilor, în anii 1914-1918, și care ne-a lăsat o moștenire de preț în volumul închinat istoriei poporului nostru. *Hugh Seton-Watson* a vizitat în repetate rânduri țara noastră. Pe lângă studiile și lucrările personale, el a dedicat multă pasiune și energie promovării studiilor românești la Universitatea din Londra, în cadrul lui *School of Slavonic and East European Studies*. Prof. H. Seton-Watson, care va participa la dezbaterile din mai multe secțiuni ale Congresului de la București, relatează: „Sînt sigur că și acest congres va contribui la progresul științelor istorice. În mod special, voi fi prezent la discuțiile din cadrul colocviului despre propaganda în cel de-al doilea război mondial. Contactele noastre cu colegii români sînt foarte bune. În general, studiul istoriei se bucură în România de o mare prețuire. Cunosced de mulți ani revista *Magazin istoric* și apreciez rolul ei în răspîndirea pe scară largă a culturii istorice”.

La Public Records Office, în noua clădire a arhivelor de stat britanice, impunătoare și funcțională, mă așteaptă *Elisabeth Barker*. Cunoscuta specialistă în istoria politico-diplomatică a sud-estului european studiază ma-

terialele documentare privind noua sa carte despre statele socialiste din Europa. „Îmi amintesc totdeauna cu plăcere de București, unde voi veni din nou la congres. Am pregătit o comunicare în cadrul colocviului despre perioada ultimei conflagrații. Voi continua cu ocazia congresului discuțiile științifice cu colegii români despre problemele pe care le studiez. Am participat cu deosebit interes la colocviul de istorie anglo-român din mai 1978, organizat la Londra la Centrul de studii Marea Britanie — Europa de Est”.

History Today este revista de cultură istorică pe care o putem socoti similară în multe privințe *Magazinului istoric*. Redactorul șef al revistei *History Today*, profesorul *Michael Crowder*, reputat specialist în istoria Africii, salută cu entuziasm al XV-lea Congres internațional de științe istorice. „Voi fi prezent la București spre a urmări, la fața locului, lucrările unui congres de o asemenea amploare și la care vor participa, după cîte știu, pentru prima dată, savanți din Republica Populară Chineză și din multe alte state din Asia, Africa, America Latină. Revista *History Today* este prima publicație britanică în care puteți citi informații despre Congresul de la București”.

Directorul Institutului de cercetări istorice, prof. *F.M.L. Thompson*, este și conducătorul delegației istoricilor britanici la Congresul de la București. „Vom fi, probabil, 30 istorici britanici la acest Congres. Ca specialist în istoria agriculturii, mă bucur de a avea posibilitatea să cunosc România, țară cu o tradiție atît de bogată în acest domeniu. Sînt, de asemenea, de părere că ședințele celor 18 comisii, afiliate Comitetului internațional de științe istorice, care vor avea loc tot în capitala României, sporesc și mai mult semnificația și valoarea științifică a congresului. Cred că, deși nu au pregătit rapoarte speciale, istoricii din Marea Britanie vor lua parte intens la schimbul de opinii, în spiritul deplinei obiectivități științifice”.

Christ Church College din Oxford este colegiul unde-și desfășoară de patru decenii activitatea celebrul bizantinolog *Dimiteri OBOLENSKY*. „Voi fi neapărat la București în luna august. Pentru un asemenea congres, cum este cel de științe istorice, România reprezintă o nimerită alegere, întrucît istoria se bucură de o mare tradiție, audiență, prețuire în țara dv. Domeniul meu de studiu, bizantinologia, îmi va oferi, desigur, ocazia multor noi puncte de vedere și aștept cu deosebit interes raportul românesc privind *Europa de Est — arie de convergență a civilizațiilor*; mă bucur nespus să revăd Bucureștiul, să revăd Mogoșoaia. Este o mare dragoste a mea capitala României. Și abia aștept să-i revăd pe colegii români”.

Cristian POPIȘTEANU

**IN EXCLUSIVITATE
PENTRU
MAGAZIN ISTORIC**

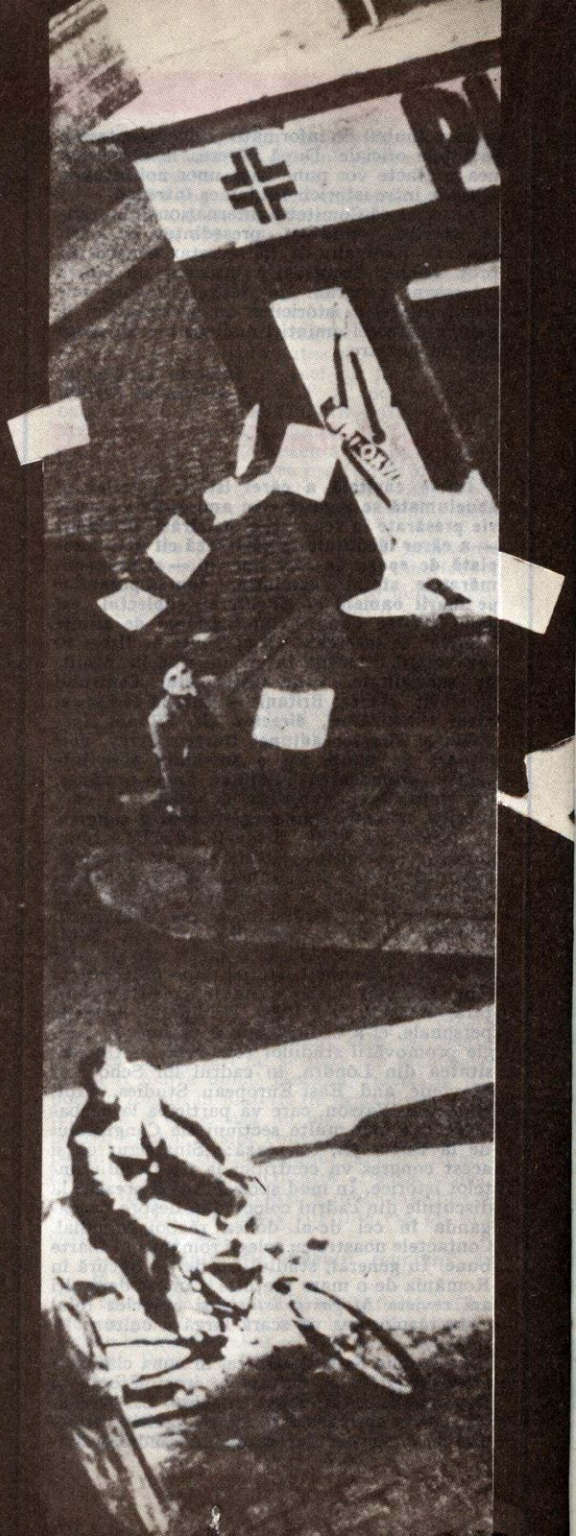
La solicitarea revistei noastre, profesorul Henri Michel¹, director de studii al Centrului național de cercetare științifică din Franța, director și fondator al publicației Revue d'histoire de la 2-ème guerre mondiale, președinte al Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial, ne-a trimis, cu multă amabilitate și promptitudine, un articol pe care vi-l propunem spre lectură în acest număr. (Subtitlurile aparțin redacției noastre.) Autorul a luat parte la mișcarea de Rezistență antihitleristă, fiind distins cu diferite ordine și medalii. După război, s-a dedicat studierii marii conflagrații și mișcării de Rezistență franceză și europeană, publicind, pe aceste teme, peste 20 cărți și numeroase studii.

¹ Magazin istoric, nr. 8/1979, 6/1980.

PRESA CLANDESTINĂ — leagănul Rezistenței franceze

Prof. HENRI MICHEL,
președinte al Comitetului internațional de istorie
a celui de-al doilea război mondial

După înfrângerea suferită de armata franceză, în mai-iunie 1940, și semnarea armistițiului de către guvernul prezidat de mareșalul Pétain¹, Franța a fost împărțită în patru zone: teritoriul din nord, ocupat de Wehrmacht, incluzând și Parisul, teritoriul din sud și Imperiul colonial, necotropt încă, dar supravegheate cu strășnicie de ocupant, Alsacia-Lorena, anexată Reichului german, și două departamente din nord, alipite comandamentului militar german de la Bruxelles. Între aceste „mini-Franțe” existau linii severe de demarcație, asemenea unor adevărate frontiere. Considerând că Germania câștigase definitiv războiul și urmărind să suprimе complet regimul republican, noii conducători francezi au instituit, în zona numită liberă, o ordine politico-socială jumătate tradiționalistă, jumătate fascistă, care monopoliza, în slujba statului, toate mijloacele de exprimare a gândirii. Pentru a câștiga bunăvoința învingătorului, Pétain și anturajul său au hotărât să colaboreze cu el, din punct de vedere administrativ, economic, chiar polițienesc, mergind până în pragul unei alianțe militare.

Dezoriențați de amploarea și caracterul neașteptat al dezastrului, pradă unor enorme dificultăți materiale, privați de informație și fără a fi cunoscut un precedent istoric al momentului, din care să se fi putut inspira, francezii, aproape în unanimitate, și-au pus toate speranțele în mareșalul Pétain, o glorie națională venerată în războiul din 1914-1918. Propaganda, inspirată de ocupant sau dirijată de guvernul de la Vichy, a întreprins prin presă și radio o vastă acțiune, menită să convingă poporul că înfrângerea era iremediabilă, că Anglia avea să fie în curând învinsă și că orice tentativă de ostilitate la adresa ocupantului ar fi nu numai crunt reprimată de acesta, ci și zadarnică. Puterea învingătorului era ridicată în slăvi și generozitatea lui lăudată. În condițiile unei păci definitive, Franța ar ocupa, dacă s-ar dovedi rezonabilă, un loc preferențial într-o Europă edificată de puternicul, invincibilul Reich hitlerist.

Cu ușile și ferestrele închise

În aceste condiții, pentru marea masă a francezilor, necesitatea unei rezistențe opuse învingătorului era departe de a fi evidentă. De aceea, presa clandestină a avut o contribuție covârșitoare, pe de o parte, în acțiunea de convingere a poporului că războiul nu se sfîrșise, că francezii încă mai puteau juca un rol decisiv în pregătirea propriei lor eliberări, iar pe de altă parte, în prezentarea de noi modalități de organizare a luptei. Astfel, înainte de a întreprinde o acțiune sistematică, grupurile de Rezistență au trebuit să se consacre unei intense propagande, presa clandestină devenind astfel leagănul Rezistenței.

La început, singura sursă de informare a francezilor a fost postul de radio Londra (BBC), care, pe unde scurte, emitea de circa cinci ori

pe zi pentru Franța, ignorînd bruiatul ocupantului sau guvernului de la Vichy. Privăți de noutăți, francezii au prins obiceiul să se adune seara — cu ușile și ferestrele bine închise — în jurul aparatelor de radio, pentru a asculta, în ciuda opreliștilor naziste, aceste emisiuni. Așa au auzit ei pentru prima oară de eșecuri germane și au avut revelația proporțiilor jafului pe care îl practica învingătorul în aversea Franței. Prin BBC au aflat de existența „Franței Libere”, o mină de oameni hotărâți, care continua lupta în teatrele de operații, sub comanda generalului de Gaulle. Prin BBC, generalul de Gaulle s-a adresat în direct francezilor, le-a recomandat să participe la manifestări colective, le-a dat instrucțiuni privind comportamentul față de ocupant.

Primul rezultat al acestor emisiuni a fost aflarea adevărului despre regimul de la Vichy și despre faimosul său șef, mareșalul Pétain. Francezii au înțeles că șefii lor se supun intereselor germane. Al doilea rezultat a fost că poporul cotropit și-a recăpătat încrederea în el însuși, s-a convins că mai are încă posibilități de acțiune. Printre francezii, fiecare emisiune de radio a devenit subiect de conversație a doua zi. Ele le furnizau argumente, informații și cifre, permițîndu-le să combată propaganda vichyistă sau inamică. Unii s-au gândit să copieze și să difuzeze informațiile auzite, din aproape în aproape. Astfel s-a născut presa clandestină.

S-a început prin dactilografierea a circa 30 file, al căror text se termina cu invitația: „A se copia de 20 ori și a se da mai departe”.

În p. 16: Paris — Rezistența lansează manifeste

Celebrul apel al generalului de Gaulle, din 18 iunie 1940.
publicat de un ziar ilegal

¹ La începutul lui iulie 1940, acest guvern s-a instalat la Vichy, unde a rămas pînă la evacuarea zonei de către invadatorii nazisti.

Primele două numere din *Valmy* (ziar apărut în ianuarie 1941) au fost imprimate cu ajutorul unei tiparnițe-jucărie pentru copii, cel dintîi număr necesitînd, în aceste condiții, o lună de pregătire pentru 50 exemplare. Al doilea a fost tras, tot în curs de o lună, dar în 100 exemplare. Distribuirea se făcea prin echipe clandestine: se înghetba o echipă de 5-6 persoane, echipă care devenea, la rîndu-i, nucleul alteia. În mai și iunie, numerele 5 și 6 din *Valmy* au fost scoase în peste 500 exemplare, cu ajutorul unei matrite și al unui rului. Abia numărul din 14 iulie 1941 a fost tipărit într-o tipografie adevărată.

Dacă redactarea și distribuirea manifestelor erau relativ ușor de realizat, elaborarea unei publicații, de la tipărirea pînă la difuzarea, trecînd prin redacție, puneă probleme serioase ziariștilor improvizați, luptători ai Rezistenței, atît din pricina penuriei de materiale, cît și a vigilenței poliției vichyiste și germane. O primă dificultate a fost aprovizionarea cu hîrtie: cele 316 numere clandestine din *L'Humanité*, de exemplu, au avut nevoie de 175 tone hîrtie. De aceea, oamenii din mișcare au trebuit să cumpere hîrtie la bursa neagră și să scoată numere de format redus (o vreme, *Combat* a avut 14 cm pe 16 cm). Fără știrea sa, și presa vichyistă a fost antrenată în acțiunea de difuzare a știrilor furnizate de Rezistență. Astfel, într-o dimineată, în chioscurile din Lyon s-a pus în vinzare un număr fals din *Progrès*, tipărit de Rezistență. Cernaala de tipar era, de asemenea, greu de procurat. În general, se tipărea în tipografii mici, de cele mai multe ori după plecarea muncitorilor, noaptea. Imediat ce se termina imprimarea, literele erau împrăștiate în grabă și plăcile topite. Tipografiile trebuiau des schimbate și, uneori, se suspenda publicarea. *Combat*, de exemplu, a ajuns să folosească mai multe tipografii clandestine: la Lyon, Annemasse, Nisa, Tarbes, Villefranche-sur-Seine etc.

Nu mai puțin periculoasă era distribuirea publicațiilor, mai cu seamă din momentul în care a crescut tirajul: în 1943, *Combat* apărea în 20 000 exemplare, o dată sau de două ori pe lună, iar *Libération* în aproape 100 000 exemplare, la fiecare 15 zile. În 1944, numărul din 1 februarie al ziarului *Franc-Tireur* anunța că toate ziarele Rezistenței atingeau un tiraj de 1 500 000 exemplare pe lună. Ele erau distribuite prin agenți, care luau trenul și își așteau cu grijă valizele în plasele compartimentului vecin.

În 1943, o statistică a poliției de la Vichy înregistra: 5 000 percheziții și 1 600 arestări pentru „activitate de presă clandestină”; 30 000 manifeste capturate la Marsilia; 540 000 exemplare de ziare clandestine descoperite de poliție și distruse. Ultimele două cifre însă nu reprezentau decît o parte din ceea ce fusese tipărit.

Sistemul „lanțurilor”

Ziarele clandestine se asemănau ca formă; erau de dimensiuni reduse, din lipsă de hîrtie, dar și pentru a fi mai lesne ascunse. Imprima-

rea era adesea defectuoasă, făcînd lectura greoaie; ilustrațiile constituiau un lux pe care puține publicații — și rareori — și-l puteau permite.

În zona sudică a țării, au văzut lumina tiparului, în afară de „cele trei mari” — *Combat*, *Libération*, *Franc-Tireur* — *Le Coq enchaîné* și *L'Insurgé*. Fiecare dintre ele era destinat unei anume categorii: *Combat*, de pildă, se adresa — în mai multe ediții regionale, începînd din 1943 — cadrelor și militanților; *Libération* viza mediile sindicale, iar *Franc-Tireur* — intelectualii.

În zona ocupată, viața ziarelor era mai scurtă, poliția germană fiind, desigur, mai dură decît poliția de la Vichy; astfel *Résistance* și *Pantagruel* n-au apărut decît în cîteva numere. *Libération*, organ al sindicaliștilor din Confederația generală a muncii, a avut viața cea mai lungă, ca și *Défense de la France*, un ziar al studenților, care își procuraseră, prin acte false, o mașină germană Rotaprint și material tipografic, cu complicitatea unor tipografi de meserie. În general, s-a stabilit ca principiu de acțiune al studenților evitarea legăturilor cu tipografia, care puteau fi bănuți și percheziționați oricînd. Un al doilea principiu al studenților a fost schimbarea repetată a localurilor (în cîteva luni de șase ori). În decurs de cîteva săptămîni, tineri de 18-20 ani s-au inițiat în dificila meserie de tipograf. Încă de la sfîrșitul anului 1942, studenții instalaseră o tipografie clandestină într-un apartament complet insonorizat, printr-un strat izolator de plută. În 1944, ziarul lor dispunea de șapte tipografii suplimentare și de șase ateliere de tipografie. Simplu manifest în ianuarie 1941, foaie bilunară din luna iulie a aceluiași an, *Défense de la France* a ajuns, începînd din septembrie 1942, la un tiraj de 20 000 exemplare.

Distribuirea se efectua prin sistemul „lanțurilor”: zece persoane își împărțeau întregul stoc și fiecare dintre ele difuza apoi partea sa altor trei persoane cunoscute, care, la rîndul lor... La Dijon, cîteva numere au fost afișate în plină Agenție oficială de știri Havas. O bună parte dintre exemplare era expedită prin poștă. Pentru transportul materialului sau ziarelor, *Défense de la France* a reușit să dispună de cinci camioane. Difuzate mai ales prin studenți, ziarele fie erau depuse în cutiile de scrisori, fie distribuite pe față, la ușile bisericilor, la intrările în metrou sau chiar în compartimentele trenurilor.

Cel care a lansat cea mai bogată presă clandestină a fost partidul comunist: *L'Humanité*, în peste 300 numere clandestine, *La Vie du Parti*, *L'Avant-Garde*, pentru tineret, *La Vie ouvrière*, pentru clasa muncitoare. Ceva mai tîrziu, partidul socialist a readus la viață *Le Populaire*, în vreme ce alt grup socialist a redactat *Libérer-Fédérer*. Partidul radical a avut un singur jurnal, *L'Aurore*, scos de-a lungul unui singur an, 1944. Cît despre partidele moderate, membrii lor își dăduseră în majoritate adeziunea regimului de la Vichy.

Alte organe de presă au răspândit ideile grupărilor spirituale și profesionale, independente de partide. A fost cazul publicațiilor *Cahiers du Témoignage Chrétien*, redactat de un grup de catolici, și *L'Université libre*, difuzată de profesori. Din cauza dificultăților de transport și a izolării teritoriale, au proliferat jurnalele destinate unei clientele locale, precum *La Voix du Nord*, *La Picardie libre*, *La Bourgogne combattante*, *La Marseillaise*, *Provence libre*, *La Libre Champagne* etc. În același timp, au luat amploare tipărișurile destinate grupărilor pe meserii: *Musiciens d'aujourd'hui*, *L'Art français*, *Le Paysan patriote*, *L'Ecran français*, *L'Usine française*, *Le Médecin français*, *Police et Patrie*, *La Voix des P.T.T.*, *La Voix du mineur* etc. Dezvoltarea lor a mers mină în mină cu renașterea Confederației generale a muncii, organism clandestin, și cu creșterea federațiilor sale. Pe plan național, organizațiile sindicale difuzau, de asemenea, numeroase gazete clandestine. Combatații au avut și ei ziarele lor: *France d'avant-garde*, *Le Franc-Tireur parisien*, *Ceux du Maquis*, *Radio Journal libre*.

Cu scopul de a demoraliza trupele ocupante, s-au tipărit manifeste și ziare în limba germană.

Cenzura germană la lucru, în Parisul ocupat

Presă clandestină a Rezistenței franceze a fost o presă de luptă și, cel puțin în egală măsură, o presă de idei, care a abordat, de exemplu, problemele cu care avea să se confrunte Franța după eliberare. Această orientare a devenit sistem prin *Cahiers politiques*, organ de presă al Comitetului general de studii, instituit de marele unificator al Rezistenței franceze, Jean Moulin¹, în scopul de a supune o serie de proiecte atenției conducătorilor Franței Libere, la Londra și Alger.

În același spirit, a fost lansată o editură clandestină, Editions de Minuit, al cărei prim volum, *Le Silence de la mer*, de Vercors, a fost tradus în lumea întreagă. Mari scriitori, ca François Mauriac, Louis Aragon, Elsa Triolet, A. Chamson, și-au publicat operele la Editions de Minuit. Mai multe ziare clandestine, *Les Lettres françaises* și *Les Étoiles* mai ales, se adresa cu precădere scriitorilor și, în general, mediilor de intelectuali.

Această mare dispersie a presei clandestine era intenționată: pe de o parte, ea permitea antrenarea tuturor mediilor profesionale, grupărilor spirituale, politice sau religioase, pe de altă, limita pagubele, în caz de percheziții și arestări.

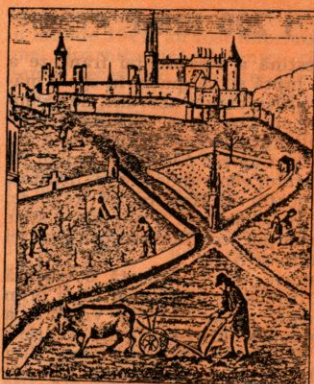
De la câteva foi sau manifeste clandestine, totalizând câteva sute de exemplare în 1940, presa clandestină a trecut, în patru ani, la 1200 titluri, cuprinzând cam 100 ziare de circulație națională; totul reprezenta un tiraj de peste două milioane exemplare. Efortul era imens, dar reușita de netăgăduit.

În ajunul eliberării, presa clandestină avea tot atâția cititori cîți avea presa de la Vichy, dovadă a avidității cu care francezii culegeau orice noutate ce nu venea de la dușman sau acoliții lui. Larga difuzare se făcea în ciuda unei ordonanțe din 1942, care amenința pe distribuitorii de manifeste cu munca silnică — ceea ce însemna lagărul de concentrare — iar pe tipografi cu plutonul de execuție. Totuși tirajul nu reflecta pe deplin audiența presei clandestine; se întîmpla ca stocuri întregi de ziare să fie confiscate de poliție sau să rămână necitite prin hangare, pentru că rețeaua difuzorilor era destrămată; în schimb, un grup bine organizat și dinamic putea, multiplicînd trecerile din mină în mină, să asigure o mare difuzare unui ziar scos într-un mic număr de exemplare.

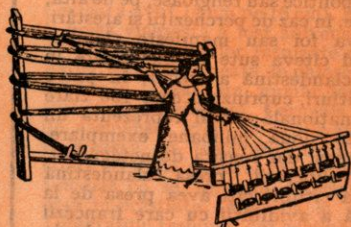
Nu încap însă nici o îndoială că importanța presei clandestine a fost considerabilă. Ea oferea o dovadă palpabilă, mereu reinnoită, despre existența și acțiunile Rezistenței și un motiv de descurajare a colaboraționiștilor, în principal, a poliției vichyste. În străinătate, această presă făcea cunoscută puterea Rezistenței interne, iar din momentul în care a fost orchestrată a apărut ca expresie a opiniei franceze. În afară de aceasta, ea a fost un instrument de pregătire a perioadei post-belice. Rolul său este, deci, capital atît în mobilizarea, cît și în renașterea și transformarea Franței după grelele încercări prin care trecuse.

În românește de
Marla BERCEANU

¹ Magazin istoric, nr. 7/1972.

Evoluția inovațiilor tehnice de-a lungul secolelor
Munca la câmp și în grădină (sec. XIV)

La urzitul lînei

Maestru tipograf

Un mileniu de istorie europeană

LUNGUL DRUM AL MODERNIZĂRII

RICHARD V. BURKS,
Wayne State University, S.U.A.

Profesor de istorie la Wayne State University, prestigioasă instituție de învățămînt superior din Detroit, statul Michigan, Richard V. Burks — participant la Congresul Internațional de Științe Istorice ce are loc în aceste zile la București — a aprofundat în studiile sale o seamă de aspecte ale istoriei sociale și economice a continentului european. Acestor probleme le este consacrat și studiul care a fost prezentat la cel de-al V-lea colocviu de istorie româno-american, desfășurat la Cluj-Napoca între 5 și 11 august 1979, studiu pe care-l prezentăm în continuare într-o formă prescurtată. Inițial, subiectul propus autorului de organizatori era Modernizare și schimbare socială în Europa Răsăriteană. „Lucrînd la această temă — arată R.V. Burks — am constatat că puteam explica mai mult din ce se petrece în Europa Răsăriteană, dacă îmi lîmțam atenția numai la problema modernizării și, în acest context, făceam o comparație între acest proces și cel petrecut în nord-vestul continentului”. Îmbrățișînd un mileniu din istoria economică a Europei, studiul realizează o interesantă comparație între cele două părți ale continentului subliniînd numeroase momente de interferență. Chiar dacă unele puncte de vedere diferă în oarecare măsură de o serie de concluzii formulate în istoriografia noastră este de relevat efortul de analiză reușit de autor asupra unei aît de întinse perioade istorice și a unui fenomen așa de complex — cum este modernizarea. De asemenea, ni se pare semnificativ că istoricul american subliniază acele elemente de convergență în evoluția celor două părți ale continentului, relevînd — în repetate rânduri — uriașele progrese realizate în Europa Sud-Estică în ultimul secol și, cu deosebire, în recentele decenii.

Titlul, subtitlurile, explicațiile din paranteze drepte și notele de subsol aparțin redacției.

Gh. D.

Începînd din secolul IX, odată cu inventarea cormanei plugului și mergînd mai departe, la presa de imprimerie, în sec. XV, și la aviație, în sec. XX, istoria nord-vestului Europei se caracterizează printr-o linie ascendentă de tehnici

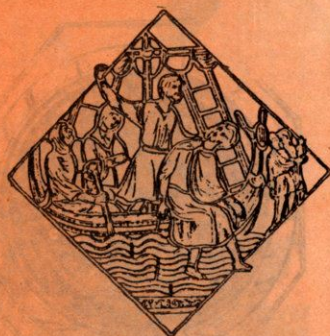
noi. Această traiectorie a procedeeilor de ușurare a muncii [căci orice inovație tehnică are întâi de toate calitatea de a ușura o muncă] a fost punctată, periodic, de realizări importante și în domeniul organizatoric. Așa au fost corporațiile meșteșugărești [breslele și gildele] născute în prima parte a evului mediu, așa a fost contopirea, în epoca Renasterii, a tradiției meșteșugărești cu aceea a învățăturilor Greciei antice, contopire ce a produs știința modernă, care, la rîndul său, a făcut posibilă folosirea controlată a unor surse de putere neînsufleteite.

Izvorită din aceeași civilizație romano-bizantină, inovația tehnologică în Europa de Sud-Est, apărută tot în sec. IX, a fost o versiune mult mai rafinată a acestei civilizații. În timp ce nord-vestul era izolat, agrar și barbar, sud-estul, al cărui prototip era Imperiul roman de răsărit [din secolul VII bizantin, adică cu o predominanță a civilizației grecești], era urban, comercial și birocratic. În cei o mie de ani care au urmat secolului IX, sud-estul s-a dovedit însă steril din punct de vedere al inovațiilor, abia în zilele noastre reușind — într-un admirabil efort de a ajunge din urmă vestul — să-și concentreze energiile asupra principalelor realizări tehnologice. Cum se explică aceste deosebiri izbitoare între dezvoltarea tehnologică a celor două regiuni?

Un factor important a fost, cu siguranță, continua prătrundere în Europa de Sud-Est a invaziilor migratoare, multă vreme după ce asemenea mișcări încetaseră să mai tulbure liniștea nord-vestului. Incursiunile interminabile ale bulgarilor, pecenegilor, cumenilor, maghiarilor, turcilor selgiucizi, mongolilor și, în cele din urmă, ale turcilor otomani au continuat să preocupe popoarele din sud-est. Mai mult, însuși Occidentul creștin a supus — în timpul cruciadelor — unui puternic jaf Europa de Sud-Est. Secolele de dominație otomană, îmbinate și cu ostilitatea reciprocă dintre bisericile ortodoxă și catolică, au ținut Europa de Sud-Est izolată de progresul tehnologic al nord-vestului pînă în sec. XVIII, așa cum o arată îndelunga ezitare a otomanilor de a introduce presa de imprimărie¹.

Deși inițial sistemul de producție din nord-vestul continentului era agrar, autarhic și tradițional, de-a lungul a zece secole regiunea a devenit centrul unei economii de piață de dimensiuni mondiale. Procesul a început prin apariția unui sistem de țirguri, mai întâi la întretăierea căilor comerciale, care a fost urmat apoi de reîntoarcerea la viață a marilor orașe antice și de apariția corporațiilor meșteșugărești. Ambele fenomene trebuie legate de cruciade, care au adus creștinătății occidentale controlul asupra Mediteranei, calea navigabilă hotărîtoare din acea vreme. Dacă, la complexul de instituții medievale astfel create, adăugăm marile descoperiri geografice, începînd cu aceea a lui Columb, obținem o uriașă înflorire a negoțului: noi mărfuri în circulație, imperii de peste mări care să le producă, iar în Marea Britanie, Țările de Jos, Franța de Nord și Elveția, o metodă nouă și mai productivă de manufacturare a linii, a țesăturilor de în și metalelor, numită sistemul de prelucrare „la domiciliu”. Totodată, datorită îmbunătățirii creșterii vitelor, s-a ajuns la un surplus considerabil de lînă neprelucrată. La rîndul său, revoluția comercială s-a transformat în revoluție industrială, ca o consecință a apariției științei moderne, aceasta din urmă făcînd posibilă trecerea progresivă de la o sursă de energie la o alta mai eficientă, de la forța animală la aburi, la încheput, și de aici la fisiunea nucleară din zilele noastre. Aceste noi surse de energie au făcut inevitabile fabrica și orașul-uzină.

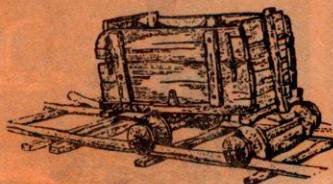
¹ Semnificativ pentru statutul deosebit al țărilor române, în comparație cu cel al celorlalte regiuni sud-est europene, este și rapida introducere a tiparului, în 1508, la cîteva decenii doar după ce Gutenberg își realizează invenția. Din sec. XVII, activitatea tipografică a continuat neîntrerupt, țărilor române satisfacînd practic, nevoia de carte din întreg Imperiul otoman.

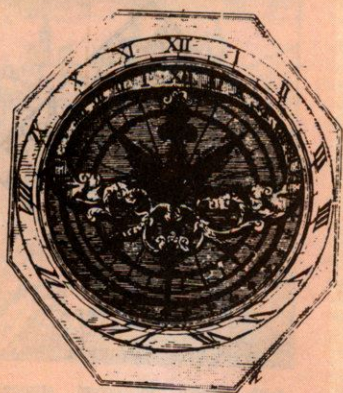
Navă (sec. XVI)

Zidar (sec. XVI)

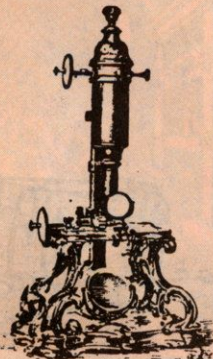
Cel mai vechi vagonet pe sine din lemn (Transilvania, sec. XVI)

Busolă (sec. XVII)

Mașină electrică (sec. XVIII)

Microscopul ducelui de Chaulnes (sec. XVIII)

Cui se datora exploatarea?

În Europa de Sud-Est, pătrunderea sistemului de piață n-a fost decît parțială. În toată perioada evului mediu, comerțul din această zonă a rămas, în esență, un schimb de produse agricole, de vin și ulei de măsline din arhipelagul grecesc pentru grîne provenind din Egipt ori de pe coasta Mării Negre — grîne necesare hrănirii populației urbane din sud-estul continentului — în special din marea aglomerație — Constantinopol. Acest tip de comerț a luat oarecare amploare sub stăpînirea otomană. Exporturilor tradiționale ale arhipelagului li s-au adăugat tutunul și stafidele, în timp ce principalele române au devenit o sursă suplimentară de grîne, dar în primul rînd de vite și oi¹. În rest, agricultura acestei regiuni a rămas în mare măsură autarhică, iar meșteșugarii au produs, în principal, pentru consumul local.

Totuși cu începere din sec. XV, pieței otomane interne de produse alimentare au început să i se adauge exporturile de grîne din Ungaria, pe Dunăre, spre Viena, în schimbul unor produse manufacturate din nord-vest. Pe la sfîrșitul sec. XVIII [după pacea de la Kuciuk-Kainargi — 1774], a apărut exportul de cereale din Principate și din Ucraina, făcut prin Strimtori spre porturile italiene și franceze. Astfel cele două zone din Europa au început să devină interdependente din punct de vedere comercial. Nevoia de produse pentru exportul în nord-vestul continentului a avut drept primă consecință o accentuare a aservirii țărănimii. S-a creat astfel un paradox. Iobăgia și servitutea luau amploare în Europa de Sud-Est tocmai în secolele cînd ele intrau într-un proces de dispariție în nord-vest.

Unii consideră acest paradox ca rezultatul exploatării Orientului ruralizat de către orașele Occidentului, care începuseră să fie parțial alimentate cu cereale provenite din sud-est. Mie însă mi se pare că problema își are rădăcina în deosebirile tehnologice. Tehnologia medievală a agriculturii nu îngăduia o creștere a surplusului exportabil decît prin reducerea continuă a nivelului de trai al țăranilor, prin înrobirea lor personală. Exploatarea nu era altă opera orașelor occidentale, cît a clasei marilor feudali din răsărit.

Chiar și atunci cînd, în cursul sec. XIX, șerbia a fost desființată și în sud-est, munca iobagilor a continuat în fapt, deoarece tehnologia agricolă rămăsese — în linii mari — aceeași. Nici divizarea marilor latifundii în sec. XX nu a eliberat realmente țăranul de o muncă înrobitoare, ci numai l-a legat de un petec de pămînt minuscul, neîndestulător pentru întreținerea lui și a familiei sale, introducerea unei tehnologii înaintate de cultivare a pămîntului fiind posibilă abia odată cu cooperativizarea agriculturii, în cea de-a doua jumătate a sec. XX.

De asemenea, apariția fabricilor, îndeosebi a sistemului de producție legat de ele, fenomen petrecut în Europa de Sud-Est spre sfîrșitul sec. XIX, deși a dat naștere unor orașe moderne, n-a fost însoțită de o deplină acceptare a sistemului pieței. Punerea în funcțiune a unor forțe comerciale interne, în prima jumătate a sec. XX, a creat o industrie de prelucrare a alimentelor, de extragere a minereurilor și de fabricare a textilelor, industrie finanțată în mare măsură de capital străin și urmărind în mod special să profite de rezerve de mină de lucru ieftină, necalificată. În interesul independenței naționale și al apărării, creșterea acestei industrii

¹ Situația este valabilă pentru secolele XVII-XVIII, perioada în cursul căreia asupra comerțului țărilor române s-a exercitat monopolul turcesc. În sec. XIV-XVI, atît Tîra Românească cît și Moldova au înțreținut un comerț activ cu nord-vestul continentului: printre partenerii comerciali ai lui Mirocea cel Bătrîn se numărau Germania (Colonia = Köln) și Flandra (Ipria = Ypres și Louvain); de asemenea, Moldova a avut strînse legături — prin intermediul Brașovului și Liovului — cu Europa Centrală. Trebuie relevat că în întreaga perioadă feudală, chiar și atunci cînd se impusese monopolul turcesc, a existat un înfloritor comerț între cele trei principate.

ușoare a fost însă în mod deliberat oprită în favoarea creării unei industrii grele, inițial cu ajutorul unor tarife protecționiste și subvenții la export, iar ulterior, cu excepția Greciei, prin administrarea de către guvern a unei economii naționalizate, sub regimul unei planificări centrale, realizându-se, în decurs de un secol, un grad de industrializare uimitor.

Un efort spectaculos

Diviziunea crescândă a muncii, care a stat la baza expansiunii economice constante a Europei de Nord-Vest, a adus cu sine o diversificare a structurii sociale și o particularizare a grupurilor sociale. Au apărut două categorii — cea a antreprenorilor, care-și asumau riscul introducerii noii tehnologii și cea a „inventatorilor” acestora. Antreprenorii au apărut în sec. IX, ca negustori ambulanti, ei fiind astăzi managerii industriei, în timp ce oamenii calificați, care începuseră ca meșteșugari, au sfinșit prin a deveni chimiști și ingineri.

Aceste două categorii au început prin a-și câștiga un statut autonom în cadrul sistemului feudal. Următorul pas pe care l-au făcut a fost finanțarea distrugerii feudalismului însuși, promovarea puterii regale [devenind deci sprijinitori ai acțiunii de centralizare statală], pentru a se sfinși cu semi-anarhia războaielor dintre particulari și a se asigura, totodată, un sistem legal a cărei funcționare să fie previzibilă în fiecare colț al regatului. De aici înainte, forțele modernizatoare au jucat un rol de frunte în marile descoperiri și în întemeierea unor imperii peste mări. Pe măsura creșterii puterii statului, unii negustori — deveniți proprietari de fabrici — și meșteșugari — ajunși tehnicieni — au izbutit să obțină o mare influență în viața politică, păstrându-și pentru activitatea lor în afaceri, un important grad de autonomie. Aceste victorii continue ale lor au mers în paralel cu realizarea de către nord-vest a predominării economice pe piața creată de ei pe tot întinsul lumii.

În contrast cu situația din nord-vestul Europei, caracterul forțelor modernizatoare din Europa de Sud-Est n-a fost nici mercantil, nici artizanal, dînd naștere, în schimb, unei pătri sociale care a apărut abia în sec. XIX — intelectualitatea. Trebuie subliniat totuși rolul pe care, în evul mediu, l-au jucat grecii în activitatea negustorească. Navele comerciale grecești transportau produse alimentare în diferite direcții, traversînd apele Mediteranei, ale Mării Egee și Mării Negre. Odată cu cuceririle otomane și în special după ce mașina militară a Porții s-a oprit scrișind în fața Vienei [1683], astfel încît Istanbulul a fost nevoit să se preocupe de tratative și retragere, grecii au constituit principala forță comercială a Imperiului otoman.

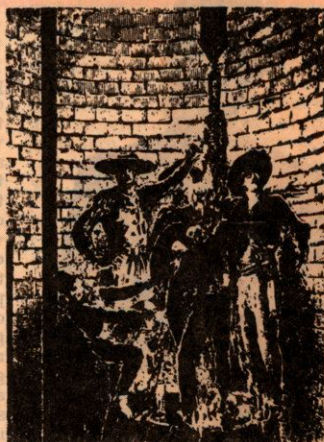
Ca să facem un aforism, am putea spune că, în Europa de Sud-Est, noii intelectuali au devenit funcționari publici și acești funcționari publici s-au transformat în principala forță de susținere a statului național, iar statul însuși a sfinșit prin a fi singurul sau aproape singurul antreprenor al unei economii în curs de modernizare.

În multe privințe, această categorie a intelectualității constituia o foarte bună soluționare a problemei modernizării. O intelectualitate putea fi creată într-o perioadă de timp istoricește scurtă, prin instituții de învățămînt de tipul universităților. Noul sistem de educație evidenția că cei talentați puteau face carieră, devenind, cu timpul, principala sursă de mobilitate socială. Dacă la început nobilii proprietari de pământ erau privilegiați în ceea ce privește accesul la educația universitară, pînă la urmă intelectualii au provenit din toate clasele sociale. Ca o consecință a acestei stări de lucruri, noua clasă avea — măcar parțial — sentimentul că este purtătoarea unei misiuni, nutrirîd convingerea că vorbește oa-

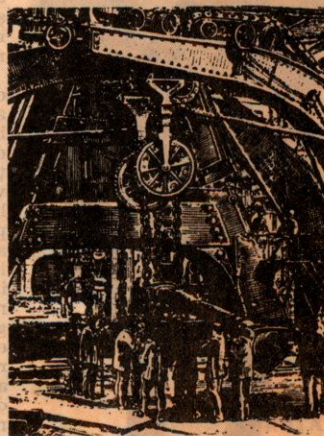
(Continuare în p. 35)

Telescop (sec. XVIII)

Coborîre în mină (sec. XIX)

Interiorul unei hale în uzinele din Creuzot (sec. XIX)

MESAJ RADIOFONIC

FERRUCCIO PARRI,

președinte de onoare al Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial

În aprilie 1945, Comitetul de eliberare națională pentru Italia de Nord, format din reprezentanți ai partidelor comunist, de Acțiune, democrat-creștin, liberal și socialist al unității proletare, hotărâște declanșarea insurecției antifasciste, care va începe la 25 aprilie. În desfășurarea ei, forțele patriotice eliberează de trupele nazisto-fasciste cea mai mare parte a țării. După mai bine de două decenii de dictatură și teroare, în Italia se deschide drumul spre un regim democratic.

Un nou guvern s-a constituit. Am socotit că prima mea datorie este aceea de a vi-l prezenta vouă, cetățeni, ție, popor italian. Guvernul și poporul formează o singură entitate, nu două distincte și aproape contradictorii. Acest guvern se naște el însuși din popor, este guvernul poporului și trebuie să conducă pentru popor. Întregul popor, fără deosebire de partide și, mai ales, dincolo de ele. Fără deosebire de regiuni, pentru că trebuie să ne preocupe în egală măsură gravele probleme de muncă ale nordului, precum și necesitățile acute și mizeria anumitor zone din sud și din insule. Este datoria noastră să vă spunem simplu, clar și cinstit, așa cum noile vremuri o cer, cine sintem și ce ne propunem să facem.

Guvernul nostru se naște din coaliția partidelor care au condus mișcarea de eliberare națională și care au dreptul și datoria să conducă țara, până cînd aceasta își va crea organe reprezentative libere și legale. Toate aceste partide sînt echilibrat reprezentate în guvern, conducătorii lor sînt cîot la cîot cu mine, iar prezența lor constituie garanția forței și a stabilității guvernului, prima garanție a eficienței sale, corespunzătoare gravității problemelor de astăzi. Ne-am înălțat cu trudă din abisul de înfrîngere și rușine.

Lepădînd cămașa fascistă, a apărut o Italie nouă, o Italie săracă, o Italie disperată, dar lăcomă de libertate, rănită în sentimentul onoarei sale, o Italie care a simțit datoria și dreptul să-și verse singele pentru propria eliberare. Ne-am purificat, cetățeni, cu singele celor mai buni fii ai noștri. Am pus un sigiliu de singe pe chipul fascismului, pentru a rupe toate punțile și a face imposibilă orice întoarcere în trecut.

Ne-am recîștigat respectul întregii lumi. Dar ne aflăm încă departe de locul de mare națiune, la care ne îndrituiesc istoria noastră, însemnătatea noastră, chiar numărul nostru.

Acest loc trebuie să-l merițăm. El nu ne va fi dăruit: trebuie să-l cucerim zi de zi, prin munca noastră serioasă și deosebit de grea, în această perioadă, în care istoria zboară vertiginos spre viitor, în căsuri hotărîtoare pentru destinele Italiei.

Aliații arată o deplină înțelegere față de nevoile noastre. Dar încrederea lor înseamnă pline, cărbune, materii prime și credite — ceea ce, gîndiți-vă italieni, pentru noi înseamnă însăși posibilitatea de a trăi. Încrederea lor depinde de capacitatea noastră de a cîrmui și gospodări, de munca voastră, de demnitatea și simțul răspunderii tuturor cetățenilor, de la șeful guvernului la cel mai mărunț lucrător.

Ferruccio Parri, în 1945

Victoria rezistenței antifasciste este un moment de cotitură în viața națională italiană. P.C.I., forța politică cea mai consecventă și mai activă în lupta contra fascismului, cheamă la unire pentru eliberarea țării toate forțele patriotice, antifasciste, antihitleriste, realizând o largă coaliție politică.

Două luni mai târziu, la 23 iunie 1945, se formează un prim guvern al Italiei eliberate, constituit din partidele Comitetului de eliberare națională. El este prezidat de Ferruccio Parri, cunoscut istoric din Partidul de Acțiune, și își propune reconstrucția democratică a țării. În sarcina lui mai intră și organizarea alegerilor pentru Adunarea Constituantă, alegeri care însă vor avea loc abia anul următor. Dar teama cercurilor conservatoare ca și ostilitatea lor față de Comitetul de eliberare națională, pe care îl considerau organ al democrației revoluționare, provoacă căderea acestui guvern, în noiembrie aceluiași an.

Antifascist militant, Ferruccio Parri (născut în 1890) a suferit ani grei de detenție în timpul regimului mussolinian. După război, fiind de formație istoric, el a publicat numeroase studii în acest domeniu. Până în anul 1970, F. Parri a fost președinte al Comitetului internațional de istorie al celui de-al doilea război mondial, actualmente este președinte de onoare al aceluiași organism și al Institutului național de istorie a mișcării de eliberare din Italia (pe care l-a fondat în 1949 și l-a condus efectiv până în 1972).

A doua zi după formarea guvernului, Parri a adresat poporului italian un mesaj radiofonic, cu puternice rezonanțe istorice, pe care ziarul *L'Italia libera* l-a publicat la 24 iunie 1945.

Reproducem acest mesaj, după lucrarea Ferruccio Parri. Scritti 1915/1975, trimisă de către autor redacției noastre și însoțită de calde cuvinte de prețuire pentru revista Magazin istoric.

Știți în ce condiții mizerabile ne aflăm. Fiecare dintre noi a putut face bilanțul falimentului fascist: ruine, prututindeni—ruine morale, politice și materiale.

Morale. Zbătându-vă zi de zi cu spinoasa problemă a hranei, voi, tați și mame ale Italiei, vedeți, în primul rînd, necesitățile materiale. Dați-mi voie ca eu să pun în primul rînd latura morală. Nu este acum momentul să insist, dar ea constituie premisa oricărei renașteri. Avem nevoie de o lungă și tenace operă de educație civică, care să ne elibereze de un trist trecut și de o veche moștenire și care să dea italienilor simțul seriozității etice.

Guvernul trebuie să dea exemplu: un exemplu de cinste, de dreptate, de îngăduință.

Și problema politică este de importanță primordială. Tați și mame ale Italiei, Adunarea Constituantă nu-i poate satura pe fiii voștri. Dar dacă noi nu vom reuși, repede și bine, să dăm Italiei o nouă structură organică, vom pierde rodul eliberării noastre, vom pierde posibilitatea viitoare de a guverna, de a administra și de a reconstrui, vom pierde libertatea însăși, iar martirii noștri se vor fi sacrificat zadarnic. Pentru aceasta ni s-a spus și ne spunem guvernul Adunării Constituante, pentru că ea va fi încoronarea luptei de eliberare, fundamentul noii societăți italiene, prologul unei noi istorii. Acesta este un angajament de onoare pentru

partidele în numele cărora vă vorbesc. Guvernul se angajează să-l respecte și vrea să-l ducă la îndeplinire. Vom reuși cu atît mai repede, cu cît va fi mai vădită și mai fermă garanția unei consultări populare, cinstite și libere.

Apărarea libertății este principiul fundamental al politicii noastre. Apărarea libertății înseamnă pentru noi, în același timp, edificarea unei noi legalități, înseamnă spirit democratic constant și vigilent în reformarea instituțiilor și a conduitei politice.

Ne-am mai intitulat și guvern de reconstrucție, cetățeni. Avem sarcini și responsabilități uriașe. Avem o economie grav zdruncinată, trebuie să ajungem la un nou și dificil echilibru între prețuri și salarii, pentru a întări puterea de cumpărare a monedei. Aveți nevoie de alimente, de îmbrăcăminte, de case—case încălzite—pentru iarna ce vine.

Vom ști oare să facem față unor angajamente și sarcini atît de grele, de reconstrucție materială și politică? Așa cum vi s-a mai spus, guvernul nu este providență divină. El vă face o singură promisiune: că va munci serios. Dar voi mai știți că un guvern reușește să conducă, în măsura în care este susținut de încrederea și colaborarea cetățenilor.

Vouă vă revine acum să-l ajutați.

Vouă, prieteni—vouă, oameni ai muncii din nord și

sud, hărțuiți de necesități materiale, pe care le știu bine—trebuie totuși să vă adreseze chemarea să nu dați frâu liber nerăbdării, fără a ține seama de dificultățile extraordinare ale momentului, și să aveți încredere în eforturile guvernului, care va face pentru voi tot ce-i va sta în puteri.

Și încă un cuvînt, despre actele arbitrar de justiție, ba chiar de răzbunare, și despre execuțiile ilegale, ce tulbură unele orașe din nord, compromițundu-ne față de Aliați și mai ales lezînd spiritul nostru de dreptate.

Vă adresez o chemare categorică. Destul! Și tocmai partizanii veritabili—pe care această drojdie umană, ieșită la iveală după victorie îi comprome—, tocmai ei trebuie să colaboreze la apărarea legalității, pe care și-a creat-o însăși revoluția noastră.

Sîntem confrunțați astăzi cu probleme excepționale. Guvernul nostru este un guvern excepțional, aproape de salvare publică. Și va reuși să fie guvern de salvare, dacă va fi un guvern al unității, dacă va avea consimțămîntul și sprijinul, în primul rînd, ale claselor populare. Dacă întreg poporul va simți că sîntem cu toții legați de aceeași soartă, dacă conștiința superiorității și a solidarității va călăuzi opera noastră și munca noastră.

Iată apelul meu, popor italian.

În românește de
Gabriela GEROTA

GOTII

LA DUNĂRE

Prof. HERWIG WOLFRAM,
Austria

În anul 1979, Editura „C.H. Beck“, din München, a publicat lucrarea Die Geschichte der Goten (Istoria goților), a prof. dr. Herwig Wolfram, membru al Institutului austriac de cercetări istorice și al Academiei de științe a Austriei, profesor la Universitatea din Viena, participant la al XV-lea Congres internațional de științe istorice, de la București.

Aflată la porțile Imperiului roman, Dacia a cunoscut și ea devastatoarele atacuri ale goților, de care se ocupă pe larg profesorul vienez, în lucrarea sa. În introducerea cărții, autorul mulțumește istoricilor români prof. Kuri Horedt, Radu Harholu și Ion Ioaniță, pentru ajutorul prețios dat la elaborarea volumului.

Episodul ales spre publicare, cu concursul colaboratorului nostru Friedrich Kollmann, din Viena, tratează evenimentele înregistrate de cronică goților nemai în prima jumătate a secol. III e.n., când triburile germanice au trecut și pe teritoriul țării noastre. Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

În perioada crizei social-economice, politice, religioase și culturale a Imperiului roman, începută în anul 235 e.n. și cunoscută sub numele de criza mondială din secolul III¹, istoria goților [care locuiau atunci în stepele din nordul Mării Negre] se desfășoară după unul și același scenariu: uzurpări, războaie cu persii, atacuri înspre vest, care constring guvernul roman să-și retragă armata de la Dunăre. Prima năvălire a goților la Dunăre datează din anul 238: de acum înainte, neîncetat, vreme de aproape cinci decenii, ei jefuiesc această zonă, incendiază cetatea Histria din Scythia Minor, aflată în sudul Deltei Dunării, după care se retrag în fugă, încărcați de pradă; deseori atrag în capcane trupele romane, pricinuindu-le mari pierderi, apoi se întorc, pustiind din nou ținutul cotropit. Locuitorii rămași în viață devin victime sigure ale foamei sau ciumei.

¹ Odată cu sfârșitul dinastiei Severilor, în Imperiul roman începe o lungă perioadă de anarhie, caracterizată prin nesfârșite frământări sociale, lupte politice pentru tron și decădere economică; perioada se va încheia în anul 284, odată cu urcarea pe tron a lui Dioclețian.

Începutul acestui „război scitic“ are o însemnătate istorică: de unde, până atunci, în spatele neamurilor invadatoare, romanii nu putuseră decât să bătuiască existența unei noi comunități în nordul Mării Negre, de data aceasta, ea se afirma ca atare, trecînd la acțiune.

Cam din această perioadă încep să se înmulțească informațiile despre ceea ce se întâmplă la „barbarii așezați deasupra Daciei“, cum îi numește Dio Cassius. Romanii nu au reușit niciodată să pună stavilă „canalului“ prin care treceau popoarele, în vestul Daciei romane, între Dunăre și Tisa, și în estul ei să apere întreaga „graniță lichidă“ a Prutului. Și așa o mare parte din Muntenia se afla în exteriorul granițelor Imperiului roman, ca să nu mai vorbim de Moldova², unde romanilor le-au opus mereu rezistență dacii liberi sau carpii³, costobocii⁴, roxolanii⁵ și bastarnii⁶.

În primăvara anului 250, trei coloane de armate „barbare“, care provin de pe teritoriul moldo-valah, neocupat de italici, pătrund în teritoriul roman. Ținta atacului: provinciile romane Dacia, cele două

Moesii și Tracia, pe care le pustiesc în cursul unui război de cîțiva ani. Invația se află sub conducerea regelui got Kniva, care are sub comanda lui nu numai propriul său popor, ci și o serie de alte neamuri, printre care și contingente de carpi. Pînă și dezertorii romani se află, probabil, printre ei. Desfășurarea și finalul acestei confruntări armate marchează un prim punct culminant al puterii și răspîndirii goților.

² După cum se știe, nu întreaga Dacie a devenit provincia romană cu același nume. Stăpînirea romanilor se întindea asupra Transilvaniei, Banatului, Olteniei și unei părți a Munteniei. În sudul Moldovei, romanii își instalaseră trupe pentru apărarea Dobrogei.

³ Magazin istoric, nr. 9/1976; 4/1976.

⁴ Triburi de origine sarmatică.

⁶ Triburi de origine germano-celtică.

Kniva se dovedește un conducător de oști, avînd remarcabile cunoștințe pe tărîmul tacticii și strategiei. Totodată, regele este ferm înscăunat pe tronul său, așa încît poate suferi pierderi și înfrîngeri, fără ca ai lui să-l părăsească.

În deceniul 238-248, nu se consemnează atacuri gotice, ci mai curînd ale carpilor împotriva Daciei romane. În 246 ca și în 248, împăratul roman Filip Arabul iese învingător. Încă de la prima izbîndă, s-a introdus „era dacică”¹ și s-a reluat baterea monedelor în provincia romană. Goții devin acum principalii dușmani ai Romei. De aceea și pe baza acestor succese, și-a permis acum Filip Arabul să-și revizuiască și politica față de ei. Împăratul denunță convențiile încheiate cu ei și suspendă plata stipendiilor [sume plătite anual unor popoare care, în schimbul lor, se obligau să păstreze pacea la granița imperiului]. Dar el a avut grijă să îi sfideze pe goți, abia după ce s-a pregătit de război. În anul 248, îl trimite în Moesia pe Decius [viitor împărat între anii 249 și 251]², ca să instruiască armata romană, în vederea eventualului conflict. Greu de spus precis ce face Decius în Moesia. Cert este că reușește să cîștige simpatia armatei dunărene, așa încît la scurt timp pornește cu ea în marș spre Italia, în vara lui 249, unde obține tronul. Atunci armata principală a lui Kniva forțează limesul transalutan [val de pămînt lung de 235 km, la vest de Alutus (Olt), între Rucăr la nord și Flămînda, pe Dunăre, la sud] și trece Oltul, în vestul căruia încă din anul 248 imperiul fortificase localitatea Romula [identificată pe teritoriul satului Reșca, comuna Dobrosloveni, jud. Olt]. Despărțindu-se de goți, carpii urcă prin Valea Oltului în Dacia romană. În același timp, regele Kniva trece Dunărea între Celeiul de azi [unde se găsea Sucidava] și orașul roman Oescus [azi Ghigen, în Bul-

garia] și intră în Moesia Inferior. O a treia coloană, probabil sub conducerea lui Argaithus și Gunthericus, trecuse mai înainte Dunărea de Jos, invadînd Dobrogea și apoi mărșăluind pînă la orașul trac Philippopolis (Plovdiv).

Avînd în vedere poziția armatei sale de sud, care a trecut la asediarea orașului, Kniva execută o mișcare de clește. Legatul roman al Moesiei, Trebonianus Gallus, îi respinge pe goți la Novae (azi Șistov – Bulgaria), punct de trecere peste Dunăre, în Dacia, dar regele Kniva nu se retrage, ci înaintează în continuare spre sud, pentru a se uni cu grupul celălalt de armate, în fața orașului Philippopolis. În acest timp, Decius, care i-a izgonit pe carpi din Dacia, încearcă să oprească înaintarea goților. Pe neașteptate, împăratul se ivește în fața localității Nicopolis, dar prea târziu. Kniva a jefuit orașul și se ascunde acum în munții Balcani. Decius pornește pe urmele goților, în munți, sperînd să despresureze în cîteva zile Philippopolisul. Imediat, Kniva se întoarce și atacă prin surprindere armata imperială, care, după ce a trecut prin pasul Șipka, poposește la Beroe (Stara Zagora). Decius este obligat să se retragă în fugă în fortificația de rezervă, construită din timp de Trebonianus. La Beroe și la Oescus își reorganizează trupele înfrînte.

Trec astfel luni de zile. Abia în primăvara anului 251, armata romană de la Dunăre se repune pe picioare. Între timp, încă din vara lui 250, Philippopolisul a fost pierdut. Trupele romane asediate în acest oraș l-au proclamat împărat pe Priscus, sperînd ca el să cadă la înțelegere cu goții, oferindu-le capitularea. Dar goții nu au respectat convenția și după ocuparea orașului s-au petrecut scene îngrozitoare. Cei care nu au fost uciși au fost duși în captivitate, printre ei și numeroase persoane din rangul senatorilor, iar despre uzurpatorul Priscus nu se mai știe nimic. În acest timp, Decius, împreună cu Trebonianus, se află încă la Dunăre. Împăratul îi conferă fiului său, Heren-

nus Etruscus, titlul de Augustus. Probabil în iunie 251, romanii se întîlnesc cu grosul armatelor gotice, la Abrittus (aproape de Razgrad, în Bulgaria de azi). Kniva, care pare să cunoască foarte bine terenul, îi atrage pe romani într-o zonă mlăștinoasă. Apoi îi împarte oastea în mai multe unități tactice și caută să încercuiască trupele imperiale. Cad pe cîmpul de luptă Decius [primul împărat roman pierit pe cîmpul de luptă împotriva migratorilor] și fiul său. Cu chiu cu vai, Trebonianus salvează resturile oastei, care îl proclamă împărat [251-253]. El se vede nevoit să-i lase pe goți să se retragă cu o bogată pradă în oameni (sclavi) și bunuri și să le plătească stipendii. De aceea, Trebonianus este învinuit și astăzi de trădare și incapacitate, deși el a acționat forțat de împrejurări. După înfrîngerile de la Beroe și Philippopolis și, mai ales, după catastrofa de la Abrittus, noul împărat nu avea de ales: forțele imperiale erau epuizate (între timp izbucnise și o epidemie, de tipul ciumei).

Greu de precizat cîte invazii gotice mai au loc după moartea lui Decius și, mai ales, în ce ordine se succed ele. Anual, cum susțin unii cercetători, este neverosimil, date fiind posibilitățile biologice și militare limitate ale unităților gentile. Se știe cu siguranță însă că în 253 la Dunărea de Jos are loc o nouă invazie a goților. Ei năvălesc în Moesia și Tracia, pentru că guvernatorul Moesiei Inferior, Marcus Aemilius Aemilianus, a încetat să mai plătească integral tributul anual. Deși nu izbutesc să-i alunge pe toți prădătorii, Aemilianus cîștigă o luptă pe Dunăre, dovedindu-se un militar destoinic, drept care devine împărat (253). Urmat de armata dunăreană, el se îndreaptă spre Roma, unde pierde însă puterea și la scurt timp moare. În mod paradoxal, succesele lui Aemilianus fac și mai critică situația în provinciile romane balcanice. În anul următor, iată-i din nou năvălind pe goți. De data aceasta, ei pătrund pînă la Salonic și, deși sînt nevoiți să facă cale întoarsă, pricinuesc foarte mari pagube.

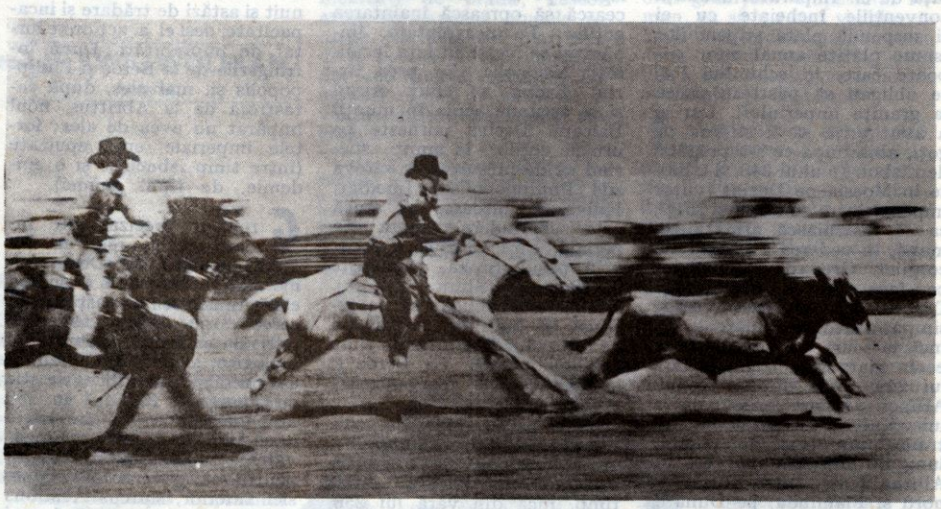
¹ În martie 248, se împlinesc 1 000 ani de la întemeierea Romei, eveniment serbat cu mare fast în imperiu. „Era dacică” semnifică pentru romani începutul unui nou mileniu, marcat de victoria lor împotriva unui dușman extrem de periculos.

² Magazin istoric, nr. 12/1974.

O pagină de istorie americană (II)

Cow-boyul

Prof. CLAUDE FOHLEN,
Franța

În numărul de față al revistei, prezentăm un alt episod din lucrarea *La Vie quotidienne au Far West, 1860-1890*, semnată de profesorul francez Claude Fohlen¹, participant la al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorice, de la București. Din lectura

acestui fragment, cititorii noștri își pot întregi imaginea despre viața reală a cow-boyilor în Vestul sălbatic, în contrast cu impresiile încărcate de ficțiune pe care ni le-au făurit westernurile.

Titlul și subtitlurile aparțin redacției noastre.

O lungă zi de muncă

În aparență aventuroasă, viața cow-boyului se supunea unor reguli și obligații bine stabilite. Nimic nu era lăsat la voia întâmplării în organizarea transhumanței între Texas, Kansas, apoi Wyoming și

Montana. Cirezile, care puteau cuprinde 2 000-3 000 capete, erau încredințate de proprietar sau de negustor unui boss, care își exercita puterile de o manieră cvasimilitară. Înaintea plecării, toate animalele erau însemnate cu fierul roșu, pentru a se ști apartenența lor și a se evita, în cursul călătoriei, confuzia cu alte vite. Stăpîn absolut, bossul

primea un salariu — calculat pe baza riscului pe care îl comporta misiunea sa — de pînă la 125 dolari pe lună, ceea ce era mult pentru acele vremuri, dar puțin în comparație cu capitalul pe care îl reprezenta cireada — 100 000 dolari uneori. În epoca *dri-veului*, conducătorii de cirezi reprezentau un soi de aristocrație a Texasului. Ei își

¹ Magazin istoric, nr. 7/1980.

GLOSAR

(Sensul termenilor se referă la contextul de față)

boss — șef, conducător

branding — marcarea cu fier-roșu a vitelor

chuck-waggon — căruță-bucătărie

corral — Țarc de vite

drag-rider — călăreț de ariergardă

drive — transportul vitelor pe lungi parcurșuri

horse-wrangler — argat la cai

point-rider — călăreț de avangardă

stampede — goană dezlănțuită a unei cirezii mînate de frică

trading-post — punct comercial

alegeau o echipă de cow-boyi — așa-numitul *oufit* — numărînd vreo zece bărbați, toți între 20 și 30 ani. Meseria era grea. Unei sănătăți excelente și unei mari vigori fizice trebuiau să li se adauge două calități indispensabile: să fie călăreți de mîna întii și să știe să se descurce cu vitele, practic sălbătice. Alături de texani se găseau uneori mexicani și negri. Toți trebuiau să dea dovadă de inițiativă, dar totodată să se supună ordinelor bossului.

Durata driveului era de 5 pînă la 12-13 săptămîni, în funcție de dificultățile drumului și de distanță. De la San Antonio la Abilene, care, în general, era itinerarul cel mai lung, se socoteau în medie 90 zile, de la Red River [Rîul roșu] pînă la extremitatea sudică a Kansasului, aproximativ 35-40 zile. A existat însă și drumul din Texas la Wyoming, care dura șase luni. Principala dificultate era urnirea din loc a vitelor. Era nevoie de o săptămînă întreagă, ba chiar de zece zile, pînă ce cîteva animale porneau la drum și celelalte se decideau să le urmeze. De aceea, primele etape erau mai lungi. Dar, odată ce turma era bine stăpînită, se instaura o rutină inuabilă, cu etape zilnice după 10-15 mile [16-24

km]. Cireada se întindea pe o lungime de cîțiva kilometri și pe mai multe sute de metri lărgime. Etapele erau stabilite în funcție de punctele de apă, pe care bossul avea datoria să le cunoască. El le alegea dinainte, convins că alte coloane nu se vor opri și ele acolo, în același timp. Drumul era foarte monoton, prin praf și căldură, departe de așezări omenești, pe care animalele le evitau. Fiecare zi era o repetare a celei precedente.

Seara, după adăpat, vitele erau adunate într-un *corral* improvizat, împrejurul căruia erau grupate căruțele care transportau echipamentul și hrana oamenilor. Echipa de cow-boyi făceau rînd pe rînd de gardă noaptea, pentru a împiedica furturile — foarte frecvente în acea perioadă —, a da alarma, în cazul unor eventuale atacuri ale indienilor, și a insufla curaj vitelor. Tot timpul, văcarii cîntau melodii liniștitoare pentru a potoli animalele. În cîmpiile întinse, nu lipseau fiarele, înlepșind cu lupii, care se deplasau în haite de cîteva zeci. Erau mari, cîntărind 60 pînă la 70 kg, și foarte sîreți. Împușcarea lupilor a devenit o ocupație accesorie favorită a cow-boyilor; ei le vindeau pieile la *trading-posturi*, pentru sume foarte ridicate, între 200 și 300 dolari. După anul 1865, pieile de lup aveau o mare căutare, s-a creat o adevărată piață pentru ele, îndeosebi în nord. Alte animale de pradă, ca, de pildă, coiotul, nu prezentau mare pericol, ele fiind atrase mai ales de resturile de la bucătărie decît de vite.

Lunga zi de marș începea în zori, conform unui ritual bine pus la punct. În fruntea cirezii se găseau doi *point-rideri*, dintre cei mai experimentați cow-boyi, care aveau sarcina să aleagă drumul, să evite întîlnirile cu alte turme și să împiedice orice panică. De o parte și de alta a cirezii, galopau *flank-riderii*, apărătorii flancurilor, iar în spate *drag-riderii*, cu însărcinarea să readucă animalele care rămîneau în urmă și să vegheze asupra vițelor, care nu puteau

ține pasul. Locurile privilegiate erau, desigur, cele din fruntea convoiului; cow-boyii considerau că este o cinste să le capete. Posturile din urma cirezii erau socotite cam degradante. Etapa de dimineață, de obicei cea mai lungă, începea cu păscurile, pe distanță de mai multe mile, timp de două sau trei ore, după care cow-boyii mînau turma pînă pe la mijlocul zilei, spre un punct de apă, dacă se găsea vreunul în calea lor. Echipa de însoțire se odihnea atunci, luîndu-și masa. Urma o nouă etapă — adeseori mai scurtă, avînd în vedere căldura —, care ocupa toată după-amiaza, pînă la oprirea la un nou punct de apă și la luarea măsurilor pentru noapte.

Cel mai expus personaj

Incidentele ce survineau uneori erau cam aceleași. La trecerea vadurilor, dacă fruntea cirezii nu reușea să ajungă pe malul opus, celelalte animale refuzau să se avînte în apă. Se isca panică. Se întimpla chiar ca vitele să o ia înapoi, mai ales dacă se găseau relativ aproape de punctul de plecare, și aceasta avea drept rezultat un adevărat *stampede*. Alteori, lipsa de apă, provocată fie de vreme, deosebit de secetoasă, fie de faptul că alte cirezii trecuseră mai înainte pe acolo, producea perturbări în avansarea turmei. Animalele erau atît de însetate, încît o luau la fugă și trebuiau ținute în loc, spre a se evita risipirea cirezii. Alte evenimente frecvente și neplăcute erau furturile, de o extremă violență, care se abăteau asupra cîmpiilor, în timpul verii. Cuprinse de panică, cirezile porneau în toate direcțiile. Un boss citează exemplul unei furtuni teribile, care s-a abătut asupra cirezii sale în Arkansas. A fost nevoie de o săptămînă pentru a stringe laolaltă vitele împrăștiate și a reconstitui cireada.

Cow-boyii trebuiau să aibă multă prezență de spirit și inițiativă pentru a putea para imediat orice asemenea incident. Viața lor nomadă era

Cow-boyii intrînd într-un oraș din Texas

epuizantă fizicește. Ei aveau nevoie de o hrană abundentă, pentru a-și reface forțele. De unde și importanța bucătarului, cel de-al doilea personaj în ierarhia echipelor care însoțeau vitele. Salariul său urma imediat pe cel al bossului. Sarcina lui era de a păzi *chuck-waggonul*, o căruță grea, trasă de patru cai, care transporta proviziile, cuverturile, corturile și se deschidea la spate, pentru a forma bucătăria.

Misiunea bucătarului era deosebit de ingrată și chiar primejdioasă. Trezit înainte de a se crăpa de ziuă, el muncea pînă noaptea. După ce servea micul dejun, pornea în fruntea echipajului, precedîndu-l pe boss, ca să se oprească la locul ales dinainte pentru pauza de prînz. El pregătea masa și pleca din nou primul, ca să poată repeta aceeași operație pentru cină. Bucătarul era, pe de o parte, omul cel mai expus din întreaga echipă, deoarece risca să aibă de-a face cu indieni sau cu țilhari, fără altă protecție decît propriile sale arme, iar, pe de alta, cel mai antipatizat de către cow-boyii, pentru că hrana pe care le-o prepara era foarte monotona. Ea se baza pe proviziile stoate în căruță: porumb, mălai, melasă de sorg, fasole, slănină și șuncă. Drept urmare, bucătarul este

prezentat adeseori în western-uri ca un om de nimic, cam prostănac.

Uneori, cow-boyii vinău un animal de pradă sau un bizon, tăiau un bou sau un vițel și atunci, timp de cîteva zile, meniurile erau îmbunătățite cu carne proaspătă, nu prea fragedă însă deoarece animalele erau oboseite. Părerea despre cow-boyii, că ar fi fost mari consumatori de fripturi la grătar, mușchi gros și în singe este o fantezie a secolului XX, cel puțin în Vest. Hrana cow-boyilor era mai frugală, de tip sudist, pentru că totul avea la origine Texasul, unde alimentația cu carne era destul de redusă. Ca băutură, apa, cafeaua și whiskyul. Nu este de mirare că, odată ajunși la destinație, cow-boyii se dedau la orgii alimentare.

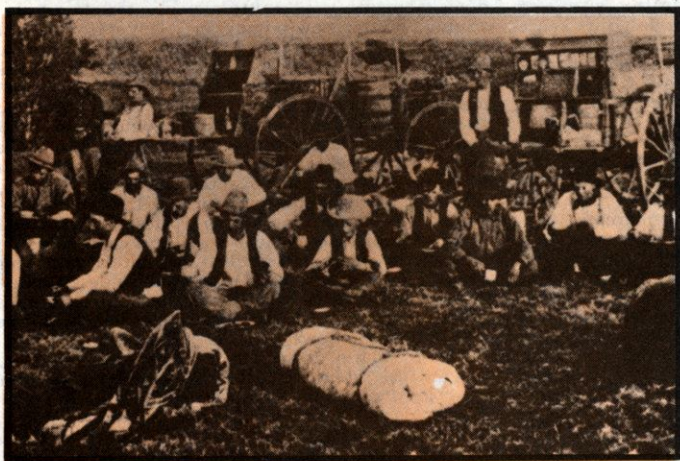
Pe treapta cea mai joasă a echipei se afla un personaj numit *horse-wrangler*, amestec de rîndaș și de slugă la toate, care avea sarcina să se ocupe de *remuda*, adică de herghelia care însoțea echipa. Fiecare cow-boy avea cinci sau șase cai de rezervă, astfel încît, în mod frecvent, se puteau număra 50 pînă la 100 cai la o cireadă în deplasare. *Wranglerul* avea grijă ca șeile, curelele, pîntenii, în fine, tot harnașamentul — de a cărui schimbare sau reparare se ocupa — să fie în stare bună. În timpul

drumului, el însoțea caii fără călăreți, iar la popasuri se îngrijea să-i hrănească sau să-i ducă la păscut. În plus, tăia lemne pentru bucătărie. Nici una dintre funcțiile sale nu-i conferea prestigiu pe lîngă cow-boyii și totuși acest om la toate era indispensabil bunului mers al drivelui.

Armamentul cow-boyilor consta dintr-un revolver Colt, cu cinci-șase gloanțe, și o carabină Winchester, care inspira mare teamă. În 1889, niște pionieri din Idaho au hotărît să dea noii lor localități numele armei celei mai răspîndite printre ei, și așa a luat ființă orașul Winchester, în vecinătatea districtului minier de la Oro Fino. Potrivit unei lozinci, mult prea des repetate dar exacte, carabina Winchester a fost arma care a cucerit Vestul. Cow-boyul era cel puțin tot așa de mîndru de harnașamentul său, cum era și de armele sale.

Din ce consta acest harnașament? Dintr-o șa frumoasă, un friu montat în argint, un revolver cu minere de бага, pîtenii de argint, carimbii neobișnuiți, cu monturi de argint.

Cow-boyii își cheltuiau banii fără ezitare. Nimic nu li se părea prea frumos pentru persoana lor. Odată ajunși la destinație, după săptămîni și chiar luni de peregrinări, ei se adresau celor mai buni meș-

E vremea prinzului

teșugari, pe care-i plăteau cu bani grei. Un cow-boy dădea cu ușurință 25 dolari pentru o pereche de cizme de comandă, pe care ar fi cumpărat-o cu 10 dolari dintr-un magazin. Pentru el, să-și împodobească cu argint armele și scările șei însemna succesul. Cât despre *lasso*¹, făcut din piele sau din frînghie, el era una dintre piesele esențiale ale echipamentului cow-boyului. În afara utilității obișnuite de prindere a mustangilor, *lassoul* servea la tragerea unei căruțe în sus pe o pantă abruptă, la scoaterea de coarne a unui animal dintr-o rovină, la remorcarea lemnului pentru foc, ca și în alte o mie și una de ocazii, altele decât acelea pentru care fusese conceput.

Prin trăsăturile sale, cow-boyul nu putea decât să suscite curiozitate, să creeze un stereotip foarte diferit de acela care se formase în Est. Un locuitor al vechii Americi scria despre el: „Iată o nouă specie a genului omenesc. Trebuie să o observ cu atenție și să-i notez toate obiceiurile, datinile și particularitățile. Are ceva romantic. Trăiește călare, cum făceau cavalerii medievali, se deplasează înarmat cu o armă ciudată și nouă, pe care o folosește cu precizie, cu amândouă mâinile;

înjură ca un surugiu, sugă ca un burete, este îmbrăcat ca un actor și se bate ca un diavol. Este amabil cu femeile, rezervat cu străinii, generos cu prietenii și brutal cu dușmanii lui. Acesta este cow-boyul, omul tipic din Vest“ (din cartea lui Walter P. Webb, *The Great Plains*).

Portretul este bine creionat, în măsura în care arată prăpastia dintre cele două Americi — cea tradițională, a Estului, și cea revoluționară, a Vestului —, dar și oarecum idealizat, cînd, de fapt, viața cotidiană a cow-boyului nu avea nimic entuziasmant.

Un om ca oricare altul

În afara supravegherii cirezii pe traseu sau în *ranch*, doar câteva zile mari mai întrerupeau monotonia anului. Printre acestea, *round-upul*, perioada de însemnare a vitelor, în special a vițelilor tineri, care avea loc de două ori pe an, primăvara și toamna. Un *round-up* pentru crescătorii de vite era echivalent cu stringerea recoltei, pentru fermieri. În timpul lui se recenza cireada înainte de plecare sau înaintea iernatului,

se separau animalele bolnave de celelalte, se predau către adeverații lor stăpîni animalele care se nimeriseră prin alte cirezi. Fiecare proprietar își avea semnele lui proprii (inițiale sau alt semn de recunoaștere), care erau imprimate cu fierul roșu pe partea laterală a corpului bovinelor. *Brandingul* devenea un indicu de proprietate, pe care se punea bază în toate tranzațiile sau contestațiile. El servea la demascarea hoților de vite, care încercau să substituie un semn altuia prin suprapunere. Înselătoria era însă ușor de descoperit, căci semnul, făcut cu fierul roșu, nu se mai putea șterge.

Round-upul constituia o muncă istovitoare; el începea din zori, sub conducerea unui „căpitan“, căruia cow-boyii îi datorau o ascultare absolută. Nu se dădeau decât puține ordine, fiecare om știind dinainte ce avea de făcut. Bucătarul pregătea mesele, călăreții își înșeau caii, apoi începea adunarea vitelor. În grupe de cite doi, cow-boyii se avîntau în toate direcțiile, pentru a aduce vitele către corral, în cercuri concentrice. Animalele marcate erau despărțite de acelea care urmau să fie însemnate. Uneori era necesar să fie folosit *lassoul*, pentru a prinde un animal de-

¹ Pentru termenii neexplicați, vezi glossarul din nr. 7/1980 al revistei.

osebit de îndărătnic și a i se strînge picioarele din spate într-un laț. Căii erau însă atît de bine antrenăți, încît reușeau, în general, să înconjure animalele tinere și să le împingă spre corral. Round-upurile din anii 1870 se desfășurau pe spații vaste, uneori de 6 000-7 000 km pătrați.

După ce izolau animalele care trebuiau marcate, oameni, aflați sub supravegherea cow-boyilor, de pe cai, le aplicau pe flanc fierul roșu, astfel încît să ardă părul și să pătrundă în carne. Obiceul de a marca vitele venea direct de la spanioli, prin intermediul texanilor. El s-a răspîndit pe tot cuprinsul marilor cîmpii, pînă în Montana și în Canada. Operația continua fără întrerupere tot cursul zilei, citeodată chiar mai multe săptămîni, în funcție de importanța cirezii. Pînă în anii 1880, cînd utilizarea sîrmei ghimpate pentru țarcuri a devenit generală și turmele au rămas pe loc, round-upul se făcea în comun, de către echipe asociate ale mai multor cirezi.

Ca și strînsul recoltei, aceste round-upuri prilejuiau mari reuniuni, la care participau pînă la 300 cow-boyi, numărul oscilînd în jurul cifrei de 100. Fiecare echipă își avea chuck-wagonul ei, bucătarul ei, proviziile ei. Aveau loc agape vesele, jocuri, exerciții, uneori umoristice, distracții. Femeile erau excluse de la ele, căci round-upul era o ocupație eminentement masculină.

Round-upul a supraviețuit, sub forme ușor diferite, transformărilor prin care a trecut creșterea vitelor în anii 1880. S-a renunțat la separarea cirezilor, care se aflau în siguranță în spatele îngrăditurilor de sîrmă ghimpată, dar se făceau bilanțuri ale cirezii în

două momente importante ale anului. Viața cow-boyului a suferit și ea transformări. Se sfîrșise cu vremurile eroice ale *trailului*, înlocuite prin acelea mai puțin palpitate ale vieții la ranch. Chiar și după sedentarizarea cirezilor, după folosirea sîrmei ghimpate, cow-boyul și-a păstrat unele activități pe marile pășuni din Texas, Montana sau Wyoming, pășuni care aveau o suprafață de cîteva mii de hectare, fiind chiar mai mari decît unele state, cum sînt Connecticut, Delaware sau Rhode Island. Cow-boyii parcurgeau călare aceste întinderi imense, supravegheau vitele, le duceau în grajd pe cele bolnave, ajutau vacile să fete, distrugau animalele dăunătoare, luptau contra hoților, aduceau în ranch vitele rătăcite. Cow-boyul trăia din prestigiul căpătat, din mitul pe care îl crease în jurul său, el își pierduse esențialul din atribuțiile sale. Cu toate acestea, în comparație cu fermierul sau chiar cu minerul, el era omul cu o ocupație nobilă. Cînd apărea într-un oraș, simbăta sau duminica, își impunea superioritatea asupra femeilor, ca și asupra celorlalți clienți obișnuși ai saloonurilor și trippourilor.

În 1887, englezul John Bauman, care a trăit printre cow-boyi, scria: „Astăzi, cow-boyul a devenit un personaj, ba chiar mai mult decît atît, el este pe cale să devină un personaj mitic. Distanța în timp face pentru el ceea ce a făcut ea pentru eroii antichității. Admiratorii lui îl imboldesc cu toate calitățile romantice, ei vorbesc pe larg despre multiplele lui virtuți și despre slăbiciunile lui scuzabile, ca și cînd ar fi un semizeu și, nu mă îndoiesc, în scurtă vreme se va aduna un

material amplu pentru un cercetător, care ar dori să lămurească lumea asupra originilor și semnificației mitului cow-boyului. În timpul acesta, adevăratul caracter al cow-boyului se estompează; calitățile sale reale se pierd în povești despre îndrăzneala și talentul lui”.

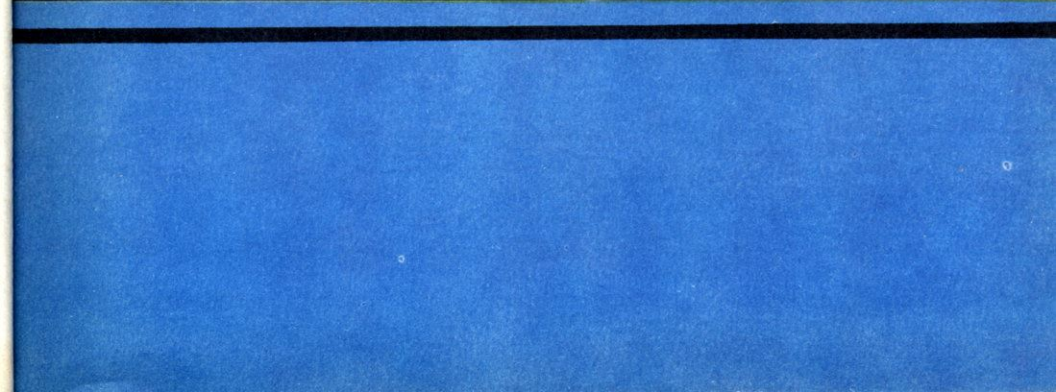
Într-adevăr, s-a scris mult despre trăsăturile cow-boyului, ca și cînd ar fi un om deosebit. Există portrete șablon, unele descriindu-l arrogant, violent, șiret, gata să-și folosească armele la cea mai mică provocare, altele prezentîndu-l generos, cavalier, galant. De ce să nu se admită că a fost și el un om ca oricare altul, angajat într-o muncă grea, aceea de a învinge o regiune aproape pustie, de a propaga o formă încă foarte rudimentară de civilizație? Cow-boyul a fost, înainte de toate, un păzitor de cirezi, pregătit pentru această sarcină printr-o lungă tradiție, care a luat naștere în Texas, în perioada spaniolă, a fost apoi transmisă mexicanilor și s-a răspîndit în tot Vestul, de îndată ce circumstanțele au devenit favorabile; intrarea Texasului în S.U.A., înființarea de căi ferate, alungarea indienilor. Desigur, cow-boyul a fost, printre alții, unul dintre făuritorii expansiunii americane, dar, totodată, și acela care a vehiculat una dintre marile bogății ale țării. Fără îndoială, el nu a fost conștient nici de una, nici de cealaltă, căci sarcinile lui cotidiene erau de ajuns ca să umple o existență primejdioasă, sportivă și epuizantă.

Este o mare diferență între realitate și mitologie, între rutină și western.

În românește de
Anca LĂZĂREANU

PLANSELE NOASTRE

- ① Daci. Pictură de Sabin Bălașa (detaliu)
- ② ③ Istoria românilor. Tapiserie de Gheorghe Șaru
- ④ Portul popular constituie o semnificativă mărturie a vechimii și continuității poporului român. pe pămîntul strămoșesc. Costum tradițional din Maramureș (Istoria — disciplina cea mai umană, p.5)

Participant la al XV-lea Congres internațional de științe istorice de la București, Martin Broszat, născut în 1926, este colaborator al Institutului de istorie contemporană din München și cadru didactic al universității din același oraș. El a semnat numeroase lucrări despre cel de-al treilea Reich: Der Nationalismus. Weltanschauung. Programm und Wirklichkeit (Naționalismul. Concepție despre lume. Program și realitate), Nationalsozialistische Polenpolitik (Politica național-socialistă față de Polonia), Zweihundert Jahre deutsche Polenpolitik (Două sute ani de politică germană față de Polonia), Der kroatische Ustascha-Staat 1941 bis 1945 (Statul ustaș croat din 1941 până în 1945), lucrare elaborată împreună cu L. Hory, Nationalsozialistische Konzentrationslager 1933-1945 (Lăgărele de concentrare național-socialiste 1933-1945).

În fragmentul prezentat de revista noastră, extras din volumul Der Staat Hitlers. Grundlegung und Entwicklung seiner inneren Verfassung (Statul lui Hitler. Baza și evoluția structurii sale interne), apărut în iulie 1969, profesorul Broszat ne dezvăluie — pe tonul detașat și lipsit de pasiune al cercetătorului — mecanismul prin care unul dintre cei mai sînștri comploti ai lui Hitler — Martin Bormann, șef al cancelariei partidului nazist (NSDAP) între anii 1941 și 1945 — a ajuns să dețină o imensă putere în miinile sale.

Eminența cenușie a lui Hitler **MARTIN BORMANN ACAPAREAZĂ PUTEREA ÎN REICH**

MARTIN BRÖSZAT,
R.F.G.

Ca organizator al unor grupe de Corpuri france ilegale¹, Bormann avusese contacte cu conducerea NSDAP și, în felul acesta, cu Hitler, încă înainte de anul 1933, în calitate a lui de responsabil al Casei de ajutor a partidului nazist. Prin căsătoria cu fiica șefului Colegiului de partid, Walter Buch, ca și prin intermediul fratelui său, Albert Bormann, vechi șef al secretariatului particular al lui Hitler, el își consolidase, și pe plan familial, legăturile cu Führerul și cu celelalte virfuri ale partidului. Ca urmare, a fost numit șef al așa-numitului „birou Hess“ (care funcționa ca un birou de coordonare organizatorică a partidului), adică al personalului din imediata subordine a lui Rudolf Hess. Acesta fusese, înainte de preluarea puterii, secretar particular al lui Hitler, iar din aprilie 1933, a devenit reprezentant și locțiitor al Führerului. În calitate de șef al acestui birou, Bormann mai era și specialistul și consilierul lui Hitler în administrarea fondurilor, puse la dispoziția Führerului personal (de

¹ Organizații paramilitare cu caracter semiclandestin, conduse de ofițeri demobilizați și dotate de către armata regulată; ele au luptat în Răsărit, opunindu-se rectificarelor de frontieră cu Polonia și Țările Baltice, și au organizat comploturi în interior, pentru răsturnarea regimului republican.

În imagine: Hitler împreună cu Martin Bormann

pildă, prin donațiile făcute de către industriști). Avansat, în 1934, la rangul de Reichsleiter, în cadrul partidului nazist, el a organizat și dirijat în special achiziționarea casei Wachenfeld și a diverselor proprietăți ale lui Hitler, cum ar fi cea de la Obersalzberg, de lângă Berchtesgaden, precum și refacerea și mărirea somptuoasei vile de la Berghof, cu complexurile de clădiri învecinate, din care, până la urmă, s-a constituit reședința de vară a Führerului.

Această activitate, pe care Hitler o aprecia în mod deosebit, l-a pus pe Bormann, încă din 1934-1935, în cel mai strins contact personal cu Hitler. Iar cam din anul 1938, cînd Hitler și-a lansat partidul în acțiuni tot mai nesăbuite, pe diferite direcții de politică internă, și încercările de compromis ale lui Hess i s-au părut tot mai anacronice; Bormann s-a afirmat tot mai mult ca adevăratul conducător al biroului Hess și și-a condus treburile mai ales de la organizația din Berlin a acestui birou, care a început să se impună tot mai mult, în dauna vechiului birou de coordonare a NSDAP. În sfîrșit, cînd Hitler, la începutul războiului, a ordonat instituirea unui cartier general al Führerului (la început numit „trenul special al Führerului”), Bormann l-a urmat și acolo, în calitate de „însoțitor permanent”. La 1 septembrie 1939, el comunica șefului cancelariei Reichului: „Deoarece voi face parte, în continuare, în mod permanent, din suita Führerului, după plecarea sa din Berlin nu-l voi mai putea reprezenta pe locțiitorul Führerului (biroul Hess) la lucrările Consiliului ministerial pentru apărarea Reichului”.

Contopirea acestor două funcții — de șef al biroului Hess și de însoțitor permanent și, în această calitate, de consilier al lui Hitler și în treburi personale — a constituit baza excepționalei puteri a lui Bormann. La prima vedere, această situație ar putea fi considerată drept o întărire a conducerii partidului, ca atare. Dar, pe acest

plan, organizatoric, nu s-au schimbat, de fapt, prea multe în nefericita înjghebare a conducerii partidului nazist. Căci, cu toate că Bormann a condus mult mai energic decît Hess însuși biroul acestuia, pe probleme de stat și de partid, nici el nu a fost în stare să știrbească, cît de puțin, prerogativele conducerii directe a diversilor Gauleiteri și Reichsleiteri, ca și furibundele dispute de competență și certuri pentru putere dintre ei. E adevărat, prin „comunicări și informări confidențiale ale cancelariei partidului”, printr-o subliniere mai dogmatică a concepției naziste despre lume, ca și pe alte căi, Bormann s-a zbatut să întărească unitatea partidului hitlerist. În intenția de a sfărîma excesul de puteri deosebite din interiorul partidului și a impune mai puternic autoritatea cancelariei partidului, el a desființat cumuld de funcții pe linie de stat și de partid, a reimpărțit organizațiile regionale, a înscăunat Gauleiteri mai tineri etc.

Pînă la sfîrșitul războiului, Bormann nu a izbutit să realizeze decît prea puțin în această direcție. Pe bună dreptate, Gauleiterul Oldenburgului Röver a ajuns în 1942 la concluzia că „nu mai poate fi vorba despre o conducere de partid centralizată și unitară”. Fiecare „face, mai mult sau mai puțin, cum îl taie capul”. Autoritatea „conducerii superioare a NSDAP a avut mult de suferit din cauza conflictelor dintre diferiții Reichsleiteri”. Principiul de conducere individualist al național-socialismului, cu tendința lui imperativă de personalizare a unor demnitari puternici, pe de o parte, și a unor subfîhreri, pe de alta, a împiedicat formarea unei centrale atotputernice birocratice de conducere.

Dar tocmai unei alte rezultante a acestui *Führerprinzip*, și anume deplinei puteri personale și independenței în serviciu, și-a datorat Bormann poziția lui specială. Acest lucru și-a găsit expresia și în ceea ce avea să devină „biroul Bormann”. După zborul lui

Hess în Anglia¹, Hitler a dispus mai întîi, la 12 mai 1941, ca biroul locțiitorului Führerului „să se numească de acum înainte cancelaria partidului, iar conducătorul ei să fie, ca și pînă acum, Martin Bormann, care să-i fie direct subordonat lui (Hitler)”. Un decret special al Führerului, din 29 mai 1941, „despre poziția conducătorului cancelariei partidului”, i-a confirmat apoi în mod expres lui Bormann acest rang deosebit (pe același plan cu miniștrii) și participarea sa la întreaga activitate a guvernului. Iar la 12 aprilie 1943, Hitler a instituționalizat și poziția de „consilier personal” a lui Bormann, conferindu-i apelațiunea suplimentară de „secretar al Führerului”. În felul acesta, s-a făcut public ceea ce inițiații știau de multă vreme, anume că, între timp, șeful cancelariei partidului devenise omul-cheie la Cartierul general al Führerului, omul pe la care trebuia să treacă oricine, omul fără a cărei participare nu se emitea nici un decret al Führerului și care putea opera față de celelalte organe naziste, pretinzînd că exprimă voința Führerului.

De pe această poziție dominantă la Cartierul general al Führerului, și nu atît de pe aceea de șef al cancelariei partidului, a devenit Bormann, în ultimii ani de război, acel supraministru și ministru-controlor al guvernului Reichului, în timp ce Lammers, șeful cancelariei Reichului, a decăzut pînă la a fi doar un simplu curier al lui Bormann. La 12 august 1942, Hitler a dispus, ca toate lucrările referitoare la chestiuni de partid, provenind de la

¹ La curent cu pregătirile de invazie a U.R.S.S., Hess a plecat în Anglia, la 10 mai 1941, la bordul avionului său personal, pentru a propune încetarea războiului în Vest și o alianță germano-britanică împotriva Uniunii Sovietice. Guvernul Churchill nu a dat curs acestei propuneri și l-a internat pe Hess în Turnul Londrei. De îndată ce B.B.C. a anunțat eșecul acestei misiuni, Hitler l-a declarat „îresponsabil mintal” pe cel care fusese pînă atunci locțiitorul lui pe linie de stat și de partid.

Reichsleiteri, Gauleiteri, Führeri de legătură și servicii autonome ale Reichului, în măsura în care nu-i puteau fi înminate personal, să-i fie prezentate exclusiv prin intermediul șefului cancelariei de partid. Bormann a mers și mai departe, cerind cancelariei Reichului ca toate problemele guvernamentale urgente, pe care el, Lammers, din cauza absenței, nu le putea prezenta direct Führerului, să fie transmise exclusiv prin el, Bormann, în calitate sa de secretar al Führerului, și nu îndrumate spre registratura Wehrmachtului sau prin cea personală. Or, fără bunăvoința lui Bormann, Lammers ar fi fost complet și încă de mult paralizat în exercitarea îndatoririlor sale de șef al cancelariei Reichului. De aceea, el a socotit că trebuie să îndeplinească întocmai cererea secretarului Führerului, cu care, pe vremea aceea, era și prieten la catarâmă. În consecință, la 17 iunie 1943, s-a ajuns la un acord în toată puterea cuvântului între Bormann și Lammers, prin care ei s-au înțeles, în maniera unor slujitori de curte, cum să procedeze de atunci încolo cu rapoartele către Führer: Bormann a făgăduit să-l ia cu el pe Lammers la prezentarea rapoartelor în probleme de stat și numai în mod cu totul excepțional să le prezinte singur Führerului, atunci când amândoi vor fi căzuți de acord că era cazul ca un raport înaintat de vreun ministru să fie adus la cunoștința lui Hitler. Acest acord s-a dovedit, în perioada ulterioară, exclusiv în favoarea lui Bormann. Lammers nu a mai avut aproape nici un prilej de a se afla față în față cu Führerul. Dimpotrivă, Bormann, profitând de convenția prea plecată a lui Lammers, a exercitat, de fapt, în ultimii doi ani ai regimului nazist, și funcția de coordonare a cancelariei Reichului. Secretarul Führerului preluase în minile sale toate frânele guvernului.

**În românește de
Dumitru HÎNCU**

LUNGUL DRUM AL MODERNIZĂRII

(Urmare din p. 23)

recum prin glasul poporului care i-a încredințat vocația modernizării¹.

Inovația tehnologică, extinderea pieței și apariția forțelor modernizatoare au cerut un mediu politic cuprinzător și organizat. O privire asupra istoriei politice a nord-vestului ne arată această zonă într-o expansiune capricioasă și inegală a jurisdicției guvernului, iscată din nevoia ca acesta să corespundă cerințelor dezvoltării economice. Europa de Nord-Vest a început ca o îngrămădire de fiefuri feudale, din care cele mai multe puteau fi străbătute în mai puțin de o zi. În Franța și în Anglia, instituția feudală a început să se dezintegreze încă din sec. XII, transformându-se apoi într-o monarhie „națională” care, pe lângă că a asigurat o piață internă, a întreprins constituirea unui imperiu peste mări.

Realizând identitatea politică la o dată mai târzie decât Franța și Marea Britanie, Olanda, Belgia, Luxemburgul și Elveția reprezintă un al doilea grup de țări în dezvoltare. Țări mici, ele au fost de la început dominate de noua clasă a oamenilor de afaceri, trăsătură pe care, cu siguranță, o datorează și așezării lor strategice pe acea mare cale navigabilă interioară a Europei de Nord-Vest — fluviul Rin și afluenții săi. Trebuie, de asemenea, să atragem atenția că aceste state burgheze care dispuneau de căi navigabile aveau, în ciuda suprafeței lor mici, un caracter etnic pluralist și că unele din ele — Olanda, Belgia — și-au constituit și un imperiu colonial.

În sfârșit, al treilea tip îl reprezintă Germania sau — mai bine-zis — Germaniile. De-a lungul veacurilor, printr-o curioasă inversare a procesului de integrare — în comparație cu cel petrecut în Franța și Anglia — 360 dintre fiefurile germane au căpătat suveranitatea de facto. Abia după unificarea politică din 1871 s-a dezvoltat în Germania o industrie modernă. Această întîrziere s-a constituit într-un avantaj extraordinar, rezultat, în mod destul de paradoxal, din îndelungata aminare a procesului de integrare, deoarece a permis reunirea atât a îndemînării corporațiilor sale meșteșugărești medievale (dar încă pline de viață) cu disciplina unui militarism prusac, devenit elementul esențial al noului guvern național. Această îmbinare de îndeminare și disciplină nu numai că a ajutat, dar a și urgentat înființarea unei industrii de calitate superioară.

În Europa de Sud-Est, statele pe deplin suverane sînt de origine istorică recentă. Deși războaiele popoarelor creștine subjugate au avut un rol de catalizator în apariția noilor state naționale, acestea au fost făurite în special sub focurile încrucișate ale puterilor otomană, habsburgică și țaristă, numai distrugerea acestui trio imperial făcînd posibilă eliberarea lor finală.

Problema constrîngerilor create de o bază economică îngustă în această lume ajunsă o piață dominată de Occidentul industrial a devenit evidentă încă din sec. XIX. Pornite pe drumul modernizării, statele de aici s-au angajat într-un efort spectaculos. Totuși ritmul inovației tehnologice a rămas încă lent în perioada dintre cele două războaie mondiale: valoarea produselor fabricate exportate de țările din Sud-Est nu a depășit 2% din valoarea totală a exporturilor lor. Realizarea rapidă a unei industrializări a implicat, firește, o seamă de restricții la nivelul de viață, dar este de așteptat că, odată ce nivelul de industrializare scontat va fi obținut, popoarele din această zonă să se ușureze de povara marilor sacrificii pe care au fost chemate să le depună pe altarul modernizării.

¹ Exemplul cel mai bun îl constituie generația pașoptistă.

REGIMENTUL 115 INFANTERIE ÎN INSURECȚIA DIN AUGUST 1944

VICTOR POPESCU,
general-maior în rezervă

Rezultat al luptei eroice a tuturor forțelor antifasciste, democratice și patriotice, coalizate într-un larg front național, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 a marcat un moment de adânci semnificații în istoria poporului român. În acele zile de foc, arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, masele populare, conduse de Partidul Comunist Român, „și-au dobândit, cu arma în mână, dreptul la libertate și neatarnare, dreptul de a fi deplin stăpâne pe bogățiile naționale, de a-și făuri destinele potrivit intereselor și aspirațiilor proprii, precum și posibilitatea de a construi pe pământul patriei cea mai dreaptă și mai înaintată orânduire socială — orinduirea socialistă și comunistă“.

Chezășia marilor victorii obținute de poporul român în august 1944 au oferit-o unanimitatea de voință a națiunii noastre, capacitatea Partidului Comunist Român de a organiza și canaliza uriașul șuvoi în lupta pentru binele și fericirea întregii națiuni.

Unitatea de voință și acțiune a întregului popor a fost exprimată, între altele, și prin modul energic, unitar și fără ezitări, în care armata română a întors armele împotriva Germaniei hitleriste.

În 1944, autorul rîndurilor de mai jos comanda unul din regimentele armatei române, avîndu-și subunitățile dispuse în Capitală și împrejurimile acesteia. Cele cîteva fragmente memorialistice reconstituie momentul în care această unitate a armatei române a intrat în lupta antihitleristă.

Nu dormisem toată noaptea, frământat de gânduri. Eram comandant de regiment de gardă, unitate bine dotată și încadrată, avind misiunea de ordine și pază în capitala țării, plină atunci de hitleriști, care ne supravegheau de aproape toate mișcările. Și la regimentul meu aveam ca ofițer de legătură un căpitan german.

Din cauza bombardamentelor aeriene anglo-americeane, regimentul era scos din București și dispersat în zona Străulești-Băneasa, pădurea Băneasa-Otopeni-Snagov-Butimanu-Poenari. În această zonă și germanii dispuneau de multe formațiuni militare, suprapuse peste ale noastre. Postul lor de comandă, cu multiple instalații de comunicații și transmisiuni, era instalat în pădurea Băneasa, în barăci bine construite, foarte aproape de postul meu de comandă și de instalațiile gospodărești ale regimentului. La Otopeni, ei ocupau cazarma pionierilor noștri, iar în lungul șoselei spre Ploiești aveau mici unități cu misiunea de apărare antiaeriană.

Și noi și germanii foloseam importanta comunicație București-Ploiești, foarte ușor de interceptat și de unii și de alții.

Ca să umplu ziua de 23 august cu o preocupare mai deosebită pentru unitatea mea și timpul să treacă mai repede cu evenimentele care se precipitau vertiginos, am dat ordin ca subunitățile din Butimanu și Poenari să execute trageri de luptă la Butimanu, unde pe la orele 16, m-am dus și eu. Mai înainte însă l-am văzut pe mareșalul Ion Antonescu plecând de la Snagov (unde își mutase reședința în aprilie 1944) spre București. Antonescu mergea la Palat, la regele Mihai, să-i ceară acordul pentru rezistența noastră pe Carpați și pe linia Cașin-Focșani-Nămoloasa-Galați. Bucureștii urmau să fie declarați oraș deschis, iar regele și guvernul să treacă în Transilvania, în zona Alba Iulia.

Ce-a urmat la Palatul Regal se știe. O spun cei care au fost de față. Eu mă voi referi, în rîndurile acestea, numai la momentele pe care le-am trăit personal și le voi expune așa cum s-au desfășurat.

Mă aflu la Butimanu, într-o stare de încordare și frământare, cînd, în jur de ora 17, am fost chemat telefonic la București, de Comandamentul militar al Capitalei (C.M.C.). Am plecat imediat, sosind acolo cînd ceilalți comandanți de unități din Capitală plecaseră deja. Comandamentul militar al Capitalei avea reședința în Palatul „Brîncoveanu”, situat pe șoseaua Aviatorilor.

Împreună cu un alt întîrziat, ca și mine, am intrat în biroul generalului-colonel Iosif Teodorescu — comandantul militar al Capitalei. Cu calmul cel-l caracteriza, el ne-a repetat și nouă ceea ce spusese și celorlalți: Antonescu a fost reținut la Palatul Regal. Alianța noastră cu armata germană încetează. Astăzi vom da nemților ultimatum ca să părăsească imediat Capitala și țara. Dacă se opun, vom face uz de forță și vom lupta pînă ne eliberăm de ei.

Am simțit atunci o mare ușurare. Țara și onoarea armatei noastre erau salvate. Adresîndu-se apoi subsemnatului, mi-a spus:

— Colonel Popescu, din acest moment, unitatea pe care o comanzi dumneata se va numi Regimentul 115 infanterie. Este regimentul cel mai puternic. Cu el vei intercepta comunicațiile ce vin dinspre nord, către București, la podul Băneasa și la podul Herăstrău. Acolo vei opri cu orice preț forțele germane care ar încerca să pătrundă în București. Vei apăra, totodată, postul de radio-emisie Băneasa, precum și Aeroportul Băneasa. Dispozitivul de luptă va fi realizat pînă la ora 20.

Replicîndu-i că acest timp este prea scurt pentru mine, avînd toată unitatea dispersată la mari distanțe, generalul mi-a răspuns că nu poate schimba nimic, după care a adăugat:

— Du-te pe la colonelul Cristea, noul șef de stat major, poate are să-ți spună și el ceva.

Pe colonelul Cristea l-am găsit instruindu-i pe ofițerii de la unitățile din Capitală cum să lichideze rezistențele hitleriste care nu se predau de bunăvoie. Întrucît astfel de situații nu mă priveau pe mine, în

cea mai mare viteză am plecat spre Băneasa. Era către ora 19.

Ajuns în pădurea Băneasa, la postul meu de comandă, am trimis pe căpitanul Nicolae Bîrcă, unul din ofițerii mei de nădejde, să cheme subunitățile pe care le aveam la Snagov-Butimanu-Poenari, cu ordinul de a se deplasa în cea mai mare viteză, pe mașini și pe jos, la pădurea Băneasa, unde hotărâsem să-mi concentrez forțele. Dacă, eventual, vor fi oprite de forțele hitleriste, să-și deschidă drum prin luptă și, cu orice preț, să ajungă la pădurea Băneasa. Am dat apoi ordin lt. col. Jean Georgescu, comandant secund, să organizeze, cu ofițerii și soldații de la servicii, o subunitate de luptă de rezervă, iar eu am plecat imediat la Străulești, pentru a alarma Batalionul 2 mecanizat și a da ordin maiorului Vasile Brădățeanu, comandantul acestui batalion, ca să ocupe în timpul cel mai scurt posibil o poziție de apărare pe malul drept al Colentinei, spre a putea opri intrarea trupelor hitleriste în București, peste podurile de la Băneasa și Herăstrău.

De la Străulești am plecat apoi la București, pentru a da ultimele ordine subunităților pe care le aveam acolo cu misiunea de pază. Timpul fiind scurt, n-am putut merge decît la compania care făcea de pază la Președinția Consiliului de Miniștri, situată în Piața Victoriei. Cum am ajuns acolo, am pus pe comandantul companiei la curent cu noua situație, după care i-am dat ordin să-și alarmeze compania imediat și să pună în aplicare planul de apărare a Președinției, de data aceasta împotriva forțelor hitleriste ce ar fi încercat să intre în interior și să pună stăpînire pe această importantă clădire, precizînd, totodată, că pînă la noi ordine, în clădirea Președinției nu va intra absolut nimeni. Am găsit util să merg personal acolo și să iau această măsură de siguranță, întrucît am considerat Președinția ca pe un punct vital, expus forțelor hitleriste care se aflau în București.

Reîntors în pădurea Băneasa la postul de comandă, către ora 21.30-22, am interceptat cu subunitatea, constituită din răs-pindiri, șoseaua București-Ploiești, la liziera de sud a pădurii Băneasa, cuprinzînd în dispozitivul de apărare instalațiile gospodărești ale regimentului, precum și postul de radio-emisie Băneasa.

Apărarea mea era însă slabă, deoarece forțele de care dispuneam erau foarte reduse. Așteptam deci cu mare îngrijorare să sosească întăriri chemate de la Snagov și cele de la Butimanu și Poenari, comandate de lt.col. Meleca.

În jurul orei 22.30, cînd reușisem să constituî liniile de apărare împotriva lagărului hitlerist din pădurea Băneasa, de unde mă puteam aștepta oricînd la un atac, linie cu care interceptam șoseaua București-Ploiești, am auzit un zgomot puternic de luptă care venea de la intrarea de nord a pădurii Băneasa. Acolo se desfășura lupta dintre subunitățile mele care veneau de la Snagov, pe mașini — Batalionul

1 purtat — cu forțele hitleriste care le atacaseră prin surprindere, cînd coloana de mașini intrase în pădure.

Bravii ostași ai Batalionului 1 purtat, comandat de căpitanul Nicolae Fira, au ripostat cu arme automate și grenade, fiind din vreme pregătiți de luptă. Parte din ei au continuat lupta din mașini; alții au sărit din mașini și, pe jos, luptînd, și-au deschis drumul prin pădure pînă au ajuns în linia noastră de luptă, de unde le-am și venit în ajutor.

În această luptă dramatică, pierderile au fost grele de ambele părți. Noi am avut mulți morți. Lupta a continuat cu mare intensitate în tot cursul nopții.

În jurul orei 24, am fost chemat la telefon de generalul Sănătescu, noul prim-ministru, cu care am avut următoarea convorbire telefonică:

— De ce se aude la d-ta zgomot de luptă? Ce s-a întîmplat acolo?

— Domnule prim-ministru, mă găsesc angajat în luptă cu nemții...

— Caută să iei legătura cu comandantul lor de acolo și du tratative cu el pentru încetarea luptei. Propune-le să respecte ultimatumul ce le-am dat și să se retragă fără luptă...

— Domnule prim-ministru, în situația în care mă găsesc acum, în plină luptă și în întineric, nu este posibil să port discuții cu inamicul. Voi executa ordinul în zorii zilei...

— Bine, sînt de acord...

În zorii zilei de 24 august 1944, am mers personal ca parlamentar, neavînd acolo un ofițer corespunzător pentru o astfel de misiune. Am fost condus la cartierul instalat în grupul de barăci din pădurea Băneasa, unde, după cîteva momente de așteptare, a venit un general, în jur de 50 ani, înalt, cu o meșă de păr alb. Era nou-venit la București. După un salut rece, protocolar, mi-a oferit un scaun, invitîndu-mă să vorbesc. M-am înțeles cu el în germană și franceză.

După ce i-am adus la cunoștință misiunea mea de parlamentar din partea primului ministru și condițiile puse de noi, generalul, foarte nervos, mi-a replicat:

— Dumneavoastră ne-ați trădat și acum ne pretindeți să capitulați. Noi n-am fost învinși și nu ne vom retrage. Așteptăm să ne sosească întăriri — două divizii blindate din Bulgaria, iar de la nord, alte divizii. Bucureștii vor fi complet distruși. Trădarea dumneavoastră va fi aspru pedepsită...

Dîndu-mi seama că misiunea ce îndeplineam era o greșală, lăsîndu-le timp suficient să-și concentreze forțele, i-am răspuns:

— Nu am calitatea să port tratative cu dumneavoastră; dacă nu acceptați propunerile noastre, noi vom lupta pentru a ne apăra Capitala.

A intervenit apoi un moment de întrerupere și așteptare, generalul fiind chemat pentru convorbiri telefonice. Peste tot, la hitleriști, se observa mare agitație și mișcare, indicii că se pregăteau de luptă.

*Gara Ploiești
după bombardamentele
germane:
proiectat de suflu, un vagon
a ajuns pe acoperișul
peronului*

La înapoierea sa în birou, generalul mi-a spus:

— Dacă dv. nu ne atacați, nici noi n-o să atacăm...

M-am înapoiat la regiment, unde i-am găsit pe toți îngrijați de soarta mea. Stătu-sem la hitleriști peste două ore și credeau că am fost luat prizonier.

Cu ostașii pe care îi aveam la dispoziție am constituit circa două companii. Cu aceste forțe m-am hotărât să rezist, dacă voi fi atacat, pe aceeași poziție de luptă ocupată în cursul nopții, menținându-mi mai departe flancul drept călare pe șoseaua București-Ploiești.

De la lt.col. Ștefan Meleca, pe care-l așteptam să sosească de la Butimanu și Poenari, cu școala de subofițeri și cu batalionul de cruci, nu aveam nici o știre. Eram sigur că au fost interceptați de nemți și opriți să ajungă în pădurea Băneasa. În adevăr, ei nu au putut rupe rezistențele din calea lor; în schimb, au deschis un nou front de luptă împotriva hitleriștilor, făcându-și datoria în modul cel mai brav.

În această situație dramatică, în după-amiaza zilei de 24 august, hitleriștii ne-au atacat prin surprindere, cu forțe mult superioare, înarmate cu arme automate și grenade. Lupta a fost nespuse de grea, cu mari pierderi de ambele părți. Hitleriștii luptau cu disperarea ce le-o impunea situația în care se găseau, fiind peste tot încercuți.

Înfruntarea hotărâtoare se dădea la Băneasa-Otopeni, acolo unde 'ei își concentraseră

toate forțele, iar nu la București, unde grupările izolate — formate, în majoritate, din ofițeri — somate să se predea, depuseseră armele. Ei așteptau să le sosească diviziile blindate din Bulgaria și alte întăriri de la nord și, atunci, să poată iniția acțiunile lor majore: interceptarea și stăpânirea șoselei București-Ploiești (cu zona pădurea Băneasa-Otopeni) și apoi bombardarea Bucureștilor cu aviația, drept represalii. Raidurile aviației germane au durat zile în șir, începând din dimineața de 24 august.

În această încălețare, care a durat, fără întrerupere, trei zile și trei nopți, am avut neșansa să cad prizonier și numai un miracol mi-a salvat viața. La 26 august, comandamentul hitlerist, cu toate trupele lui din pădurea Băneasa-Otopeni, a fost supus unui puternic bombardament al aviației aliate din Italia, bombardament extrem de distrugător, care, împreună cu acțiunile forțelor române, a dezorganizat complet dispozitivul și toate instalațiile hitleriste din acea zonă.

Presiunea din ce în ce mai puternică a atacului forțelor noastre, cit și bombardamentul aerian aliat, i-au silit pe hitleriști ca, în ziua de 28 august 1944, să rupă lupta și să se retragă spre nord.

Capitala țării era eliberată. La acest succes a contribuit și regimentul pe care l-am comandat, din rindurile căruia au căzut 217 morți și grav răniți, împlinindu-și cu devotament și vitejie misiunile de luptă ce le-am încredințat. Lor le aduc și astăzi omagiul și recunoștința mea.

COMUNIȘTII CHEAMĂ LA LUPTĂ ARMATĂ

GYULA KÁLLAI

Lucrarea¹ lui Gyula Kállai, consacrată unor momente dramatice ale mișcării maghiare de independență, a cărei primă ediție a văzut lumina tiparului în anul 1947, a reprezentat o primă încercare de evaluare globală — de pe poziții marxiste — a evenimentelor politice complexe petrecute în Ungaria în perioada 1936-1945. Interesul cu care a fost primită atunci, l-a determinat pe autor să-și completeze cartea — prin clarificarea documentară a unor acțiuni și evenimente — așa încît, de-a lungul anilor, ea a fost retipărită în cinci ediții în limba ungară, la care se adaugă altele în limbi străine.

Gyula Kállai s-a afirmat ca un remarcabil militant comunist (din 1931 este membru al Partidului Comunist Ungar — P.C.U.). În deceniul patru, a fost unul dintre conducătorii de frunte ai mișcării studențești de stînga. În anii celui de-al doilea război mondial, a lucrat, la indicația partidului comunist, aflat în ilegalitate, în redacția cotidianului central al Partidului Social-Democrat Ungar — P.S.D.U., Népszava, și a participat activ la lupta antifascistă și de rezistență dusă de poporul ungar împotriva dominației hitleriste, fiind unul dintre organizatorii amplei manifestații antifasciste și antirăzboinice din 15 martie 1942. După ocuparea Ungariei de către trupele naziste, la 19 martie 1944², Gyula Kállai a reprezentat Partidul Comunist Ungar în Comitetul Executiv al Frontului Ungar, care grupa forțele rezistenței antifasciste din țara sa.

După eliberarea țării, la 4 aprilie 1945, a îndeplinit înalte funcții de partid și de stat: ministru de externe, ministru al educației, vicepreședinte și președinte al Consiliului de Miniștri, președinte al Adunării de Stat. În prezent este președintele Consiliului Național al Frontului Popular Patriotic, membru al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar. De mai multe ori a fost oaspetele țării noastre.

În lucrarea menționată, din care reproducem câteva fragmente, atenția lui Gyula Kál-

lai se concentrează asupra momentelor privind activitatea comuniștilor pentru dezvoltarea politicii de alianță cu celelalte clase și păături sociale, în lupta împotriva dominației naziste, în vederea redobîndirii independenței țării, pentru o democrație de tip nou. Această alianță urmărea, în primul rînd, mobilizarea clasei muncitoare și a aliatului ei, țărăimea muncitoare, dar nu a exclus din frontul unic național nici păturile mici burgheze și orășenești. Descifrarea evenimentelor începe cu analiza încercărilor P.C.U. pentru constituirea Frontului Popular Antifascist, în anii premergători războiului, și, în primul rînd, pentru crearea unității muncitorești, pe baza căreia se putea dez-

¹ Gyula Kállai: A magyar függetelenségi mozgalom 1936-1945 (Mișcarea ungară de independență 1936-1945).

² Magazin Istoric, nr. 3/1980.

volta mișcarea democratică de unitate națională. Firul evenimentelor este urmărit, în continuare, în anii războiului, purtat de Ungaria alături de Germania hitleristă, perioadă în care comuniștii au adăugat acestor țeluri pe cele ale luptei pentru independența țării și ieșirea din acest război.

Ultima parte a lucrării lui Gyula Kállai se ocupă de evenimentele de după ocuparea de către naziști a Ungariei. Horthy a acceptat noua situație schimbând totodată guvernul M. Kállay printr-un altul, condus de Döme Sztójay, fost multă vreme ambasador al Ungariei la Berlin. Noul cabinet a înăspriț măsurile de teroare arestînd cîteva mii de antifasciști,

progresiste ungare l-au convins pe Horthy că trebuia să se debaraseze de guvernul marionetă, care reprezenta interesele germane, și să încerce ieșirea din război. Această schimbare de guvern s-a produs la 29 august 1944, cînd hitleriștii și horthyiștii au fost dezorientați de insurecția română și trecerea țării noastre alături de Aliați. Atunci, guvernul Sztójay a fost înlocuit cu guvernul generalului Géza Lakátos. În urma tratatelor secrete duse de o delegație ungară la Moscova, la 11 octombrie a fost semnat un armistițiu între Ungaria și coaliția antihitleristă. La 15 octombrie, a fost făcută publică încheierea armistițiului, regimul horthyist încercînd să

Ianuarie 1945: Budapesta după un bombardament nazist

interzicînd activitatea Partidului Social-Democrat și a Partidului Micilor Agrarieni și deportînd în lagărele de exterminare sute de mii de evrei (din cei peste 300 000 care au pierit la Auschwitz, mai bine de 100 000 proveneau din nord-estul Transilvaniei). Poziția lui Horthy a înlesnit ocupanților să-și întărească dominația asupra Ungariei; pe de altă parte, rămînerea regentului în funcție a creat în rîndul claselor dominante iluzia că Horthy și grupul din jurul său ar putea să scoată țara din alianța cu hitleriștii.

În lunile care au urmat, înfrîngerile suferite de armatele naziste, izolarea internă crescîndă a lui Sztójay, ca și presiunile forțelor

iasă din alianța cu naziștii. Dar șovăielile regentului, neatragera armatei și a maselor populare au dus la eșuarea acțiunii.

În contextul evenimentelor externe, autorul face numeroase referiri la România, îndeosebi la insurecția din august 1944. Așa cum se va vedea din fragmentele de mai jos, Gyula Kállai apreciază realist pregătirea și desfășurarea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din țara noastră.

Titlul, subtitlurile și explicațiile din parantezele drepte aparțin redacției Magazin istoric.

Ladislau GERGELY

Linia de rezervă a lui Horthy

Tinărul Horthy Miklós [fiul regentului Ungariei] înființase încă din timpul cabinetului prezidat de Kállay [care a guvernat între 9 martie 1942-19 martie 1944] așa-zisul „Birou pentru pregătirea ieșirii” [din războiul alături de Germania hitleristă]¹. Acesta a concentrat în jurul său toate organizațiile ilegale ale reacțiunii, fiind în fruntea „rezistenței vizibile”. Guvernul Géza Lakátos [29 august-15 octombrie 1944] a împrumutat de la Kállay până și argumentele acestui maestru al politicii șovăielnice. Încă înainte de a fi îndepărtat de hitleriști, Kállay pretindea încontinuu că „ne vom apăra frontierele cu toate mijloacele”.

Lakátos repeta, ca un papagal, argumentele predecesorului său. În acest scop i-a servit ca pretext noua situație rezultată din ieșirea României din alianța cu Germania, la 23 August 1944.

În această situație, după trecerea României alături de Aliați, acoliții lui Horthy au adoptat o nouă lozincă imperialistă „apărarea Ardealului”, lozincă menită să-l sprijine în continuare pe Hitler în ducerea războiului.

Partidul comunist, postul de Radio „Kossuth” [care și-a început emisiunile din 1941 de pe teritoriul U.R.S.S.] și Frontul Ungar² au dus o luptă hotărâtă împotriva noii lozinci imperialiste a complicilor lui Horthy. „Noi am accentuat întotdeauna — reamintea apelul de la 7 septembrie [1944] al postului de Radio «Kossuth» — că sentința [Diktatului] de la Viena nu constituie o sursă de drept privitoare la Transilvania. Dimpotrivă: cine a primit un teritoriu în dar de la Hitler, poate socoti cu siguranță că îl va pierde, mai curând sau mai târziu. Am pretins ca Ungaria să declare fără valoare sentința de la Viena. Dar ca și cum am fi vorbit unor pereți! Cei care ne distrug țara au susținut neclement ca sursă juridică sentința de la Viena și pe Hitler.

Oamenii lui Lakátos au făcut să se creadă că, în Transilvania, e vorba de un diferend româno-ungar izolat, că armata ungară poartă un război de apărare față de atacul «neprovocat» al românilor. Ba mai mult, într-o formă camuflată, declarația [guvernului Lakátos] menționează Rusia ca pe o putere căreia i-a venit ideea să se amestece în diferendul româno-ungar și să sprijine aspirațiile

României. Își inchipuie însă Lakátos că poate face poporul ungar să creadă orice? De ce declarația guvernului nu arată că, în Transilvania, armata sovietică îi urmărește pe germani? De ce nu spune că, în Transilvania, germanii continuă războiul, iar honvezii [ostași unguri] îi sprijină din ordinul lui Horthy și Lakátos?”

După venirea la guvern, Lakátos a pierdut săptămâni prețioase, căutând, din nou, să trateze cu anglo-americanii condițiile unei ieșiri din alianță cu germanii. Numai după ce a obținut răspunsul clar că armistițiul nu-l poate obține decît din partea Uniunii Sovietice, care se găsea de fapt în luptă cu unitățile ungare, guvernul s-a adresat acolo unde ar fi putut și ar fi trebuit să o facă cu mult mai înainte: Uniunii Sovietice.

Atunci a început, în sfîrșit, constituirea Comisiei de armistițiu ce trebuia trimisă la Moscova. Această acțiune a fost realizată de așa-numita Mișcare ungară pentru independență. La sfîrșitul lui septembrie 1944 — după ce deja primele unități sovietice depășiseră frontiera de sud-est a Ungariei — o delegație de trei membri a trecut, prin front, spre Moscova [unde a ajuns la 1 octombrie]. Ea era constituită din generalul de brigadă Gábor Farago, inspectorul general al Jandarmeriei, reprezentînd „linia lui Horthy”, contele Géza Teleki — „linia Teleki” și Domokos Szentiványi — pe cea a „rezistenței”.

La sfîrșitul lui septembrie — începutul lui octombrie, Horthy și-a dat seama că „Biroul pentru pregătirea ieșirii” din alianța germană este fără putere. De aceea, și-a îndreptat privirile spre Frontul Ungar, făcînd, deocamdată, doar sondaje. În noile condiții ale desfășurării războiului, Horthy s-a străduit să creeze o „linie de rezervă”. Partidul comunist, deși nu își crea iluzii privitoare la jocul speculativ, necinstit, al oamenilor lui Horthy, a făcut totul ca guvernul să se îndrepte împotriva germanilor, considerînd că, chiar și în ultimul moment, mai era posibilă colaborarea între Horthy, armată și Frontul Ungar, dacă această alianță se baza pe o schimbare reală a politicii reacțiunii.

La propunerea partidului comunist, Frontul Ungar a transmis guvernului, la sfîrșitul lui septembrie și începutul lui octombrie, două memorii. [În cel din 20 septembrie] se arăta că „Ungaria, dacă continuă să meargă pe acest drum, va avea aceeași soartă ca și Germania. Exemplul României, Finlandei și Bulgariei arată că țările mici, aliate cu Germania, mai pot încă evita distrugerea lor totală, dacă o rup cu Germania, iar prin recîștigarea libertății de acțiune pot contribui activ la scurtarea războiului”. Memoriul propunea următoarele măsuri:

„1. Armata ungară își încetează acțiunile inamice față de forțele armate ale puterilor aliate și dezarmează forțele militare germane ce se găsesc pe teritoriul ungar.

¹ Acest organism a fost creat, în secret, la 31 decembrie 1942. Organizarea lui a fost încredințată lui Szentiványi Domokos, unul din conducătorii Partidului Micilor Agrarieni.

² Frontul Ungar — Uniunea antifascistă a partidelor democratice ungare ilegale, creată din inițiativa comunistilor în mai 1944.

2. Ungaria declară război Germaniei.

3. Odată cu aceasta, trimite delegații guvernurilor puterilor aliate, pentru încheierea armistițiului și pentru realizarea colaborării militare împotriva Germaniei.

4. Se formează un guvern de coaliție din reprezentanții Frontului Ungar și ai armatei".

Capitulare în camera de baie

Dar și în ultima clipă, Horthy a încercat să destrame Frontul Ungar. La 11 octombrie, în ziua în care delegația ungară a semnat la Moscova Convenția de armistițiu, Horthy i-a convocat la Palat pe Zoltán Tildy [fondatorul Partidului Micilor Agricultori Independenți] și pe [militantul social-democrat] Árpád Szakasits [ambii în conducerea Frontului Ungar]. Horthy știa bine că baza Frontului Ungar era partidul comunist. În ciuda acestui fapt — sau tocmai de aceea — n-a voit să trateze cu comuniștii nici în ceasurile cele mai grave. Dar regentul și-a făcut un calcul greșit. Tildy și Szakasits au discutat cu Horthy pe baza instrucțiunilor Frontului Ungar, care conțineau punctul de vedere al partidului comunist.

Germanii au sesizat că horthyiștii se pregătesc să iasă din Axă. Pentru a doua oară, după 19 martie 1944, hitleriștii au simțit nevoia „să-și acopere spatele”. De aceea, la manevrele horthyiștilor s-au arătat hotărâți să răspundă printr-o nouă lovitură, înlocuindu-l pe „liberalul” Géza Lakátos și proclamând dictatura „Crucilor cu săgeți” [organizație fascistă, condusă de Ferenc Szálasi, ai căror membri erau denumiți și szálasiști].

Aceste perspective l-au pus pe gânduri pe regent. El și-a adus aminte că, nu de mult, comuniștii pretinseseră că trebuia înarmată muncitorimea. De aceea, l-a însărcinat pe generalul de brigadă Lázár să trateze cu comuniștii. În numele partidului, discuția a purtat-o László Rajk. În esență, s-a pus problema ca muncitorimea industrială să împiedice cu arma în mână constituirea unui guvern format exclusiv din partizani ai „Crucilor cu săgeți”. După două zile însă horthyiștii au declarat că pericolul trecuse, germanii nefiind deocamdată hotărâți să acționeze. Discuția devenise lipsită de obiect — muncitorii nu vor primi arme; se cerea, în schimb, să se spună care erau forțele patrioților și locurile lor de întrunire; dacă va fi nevoie de aceste forțe, ele vor fi anunțate. Horthyiștilor le era, și acum, mai mare teamă de înarmarea muncitorilor unguri, decât de ucigașii germani.

Tratatul de la Palat, dintre reprezentanții Frontului Ungar și Horthy, desfășurat la 11 octombrie 1944, s-a încheiat printr-o înțelegere verbală, în sensul ca Frontul Ungar să proclame greva generală în momen-

tul ieșirii Ungariei din alianță cu naziștii, iar masele populare să-i împiedice pe germani să organizeze o lovitură de stat cu ajutorul „Crucilor cu săgeți”, care să ducă la eşuarea încercării de retragere din război. Horthy a promis că, în momentul ieșirii din alianță [cu hitleriștii], va încunoștința Frontul Ungar; el a făgăduit că evenimentul va avea loc în jurul datei de 18-20 octombrie.

Dar Horthy a trădat, încă o dată, poporul. Regentul nu a încunoștințat Frontul Ungar despre momentul, pregătirile și împrejurările concrete ale ieșirii din război. A urmat cea de-a doua zi de doliu din 1944: 15 octombrie¹.

În această zi, Horthy a adresat un apel către națiune: „Am hotărât să apăr onoarea națiunii ungare față de fostul aliat — spune printre altele manifestul — în momentul în care acesta, în locul ajutorului militar corespunzător, vrea să ne deposeze definitiv de cea mai scumpă comoară — de libertate, de independență. De aceea, am comunicat reprezentantului Reichului german că încheiem un armistițiu cu adversarii noștri, că încetăm orice acte dușmănoase față de ei”.

Manifestul și ordinul către armată, care i-au urmat, nu au fost propriu-zis o chemare la luptă, ci o nouă trădare a poporului ungur. Horthy nu a dat proclamația pentru a întoarce armata împotriva celui mai ticălos dușman al poporului ungur, împotriva fascismului german. Regentului nici prin gând nu-i trecea să deschidă frontul în fața armatei sovietice. Ținta sa era ca, prin desprinderea aparentă de Germania hitleristă, să salveze, după prăbușirea acesteia, regimul contrarevoluționar al claselor dominante cu ajutorul anglo-americanilor. De aceea, înainte de proclamație, nu s-au luat nici un fel de măsuri militare. Încă în după-amiaza zilei de 15 octombrie, primul ministru Géza Lakátos a considerat că nu este nevoie să se lupte contra germanilor, deoarece „au apărut noi posibilități”. În noaptea spre 16, șeful guvernului i-a telefonat generalului de brigadă Lázár, comandantul militar al garnizoanei Budapesta, că „nu trebuie să se tragă nici un foc, deoarece s-a realizat înțelegerea cu germanii”. Mai tirziu, a mai subliniat: „nu trebuie să se tragă nici un foc, fiindcă s-ar petrece lucruri groaznice”. În zorii zilei de 16 octombrie, însuși Horthy a dat ordinul: „Nu este voie să se opună rezistență!”

Germanii i-au promis lui Horthy că-i vor elibera fiul, pe care-l arestaseră în ziua de 15 octombrie, iar lui însuși îi vor asigura „un tratament de suveran”, dacă va îndeplini trei condiții: 1. demisia formală; 2. numirea lui Szálasi ca prim-ministru; 3. retragerea proclamației din ziua precedentă.

„Veesenmayer [ministru Germaniei în Ungaria] — a declarat Lakátos la procesul lui Szálasi — m-a dus în automobilul său la Palatul Regal, unde regentul își împacheta lucrurile personale. Palatul gemea de soldați germani, murdari. Am fost dus într-o încăpere goală, cred că era camera de baie. Acolo

¹ Magazin Istoric, nr. 3/1980.

i-am spus lui Horthy cum stau lucrurile. Prima sa întrebare a fost: «Ce e cu fiul meu?». I-am răspuns că numai ministrul plenipotențiar german îi poate garanta viața; Veesenmayer era afară, la ușă. După ce l-am introdus în cameră, acesta i-a confirmat lui Horthy cele spuse de mine. I-am spus că n-am dreptul să pun la îndoială declarația ministrului plenipotențiar german. Horthy a semnat demisia, acolo, în camera de baie».

Exemplul României

Proclamația lui Horthy la radio a creat, fără îndoială, o situație favorabilă pentru intervenția forțelor democratice maghiare; nenorocirea a fost, și pentru aceasta răspunderea îi revine tot lui Horthy, că manifestul a venit pe neașteptate, surprinzând nepregătite forțele de stînga.

Aceasta a fost cauza pentru care, la 15 octombrie, Frontul Ungar nu a putut să mobilizeze masele. În câteva locuri din Capitală, s-au produs ciocniri între „Crucile cu săgeți” și muncitori, dar insurecția armată a maseilor patriotice n-a avut loc. 15 octombrie nu putea deveni ziua de sărbătoare a eliberării decît prin participarea generală a armatei și a poporului ungar. Dar trădarea lui Horthy a zădărnicit de la început această cooperare.

Partidul comunist a adresat națiunii o „scrisoare deschisă”, înfățișînd în mod deschis cauzele pentru care — după tentativele reușite ale italienilor, românilor, bulgarilor și finlandezilor — încercarea de ieșire din alianța cu Germania n-a adus eliberarea țării. „Frontul Ungar și Partidul Comunist Ungar au arătat în două rînduri că scoaterea țării din război nu se poate face pe baza unei simple proclamații la radio. Existența trupelor de ocupație germane și a bandelor szálasiste înarmate de către acestea impunea o pregătire serioasă a armistițiului și, în primul rînd, o acțiune militară temeinică — reorganizarea armatei, schimbarea ofițerilor pronaziști din posturile de răspundere, cooperarea ostașilor unguri cu armata roșie, în sfîrșit, înarmarea muncitorimii și a forțelor democratice. Horthyiștii au vrut să scoată țara din război numai sub aspect militar; din punct de vedere politic, ei se temeau de armata roșie și de forțele democratice ale poporului ungar. Ei au dorit să întreprindă acțiunea fără a reorganiza armata și cu excluderea forțelor democratice. Aceasta a fost prăbușirea jalnică a încercării lor.

Eșecul nu poate fi motivat numai prin forța excesivă a trupelor de ocupație germane. România se găsea exact în aceeași situație. Acolo, cînd s-a citit mesajul [regelui] la radio, armata roșie se afla chiar mai departe de București, decît se găsea, în Ungaria, la

15 octombrie, de Budapesta. Mai mult, în România, în momentul difuzării proclamației la radio, armata roșie nu străpunsese sectorul cel mai puternic al liniilor de apărare românești. În Ungaria, în schimb, la 15 octombrie, rusese peste tot liniile de apărare și era pe cale să declanșeze o ofensivă nimicitoare în pusta netedă. Și totuși România s-a scuturat de dominația germană în decurs de câteva zile. De ce a putut România, în condiții mai grele decît cele din țara noastră, să se elibereze atît de rapid? Mai întîi, fiindcă acolo a existat o pregătire minuțioasă pentru ieșirea din război și cooperarea cu armata roșie. În al doilea rînd, fiindcă, pe lîngă dorința de ieșire din război, masele au fost pregătite și organizate pentru luptă. Organizați și conduși cu hotărîre, milioanele de oameni ai muncii pot face minuni, transformînd o cauză aparent deznădăjduită într-o victorie sigură. Aceasta e ceea ce a existat în România — și poporul român a învins! Aceasta e ceea ce a lipsit în Ungaria — și noi am suferit o înfrîngere.

Frontul Ungar are acum sarcina istorică de a repara această eroare. Rezistența națională generală pentru sprijinirea armatei roșii, pentru eliberarea țării și poporului nostru, înseamnă astăzi, în primul rînd, lupta armată, declanșarea luptei de partizani”.

La 23 August 1944, poporul român, sub conducerea partidului comunist, s-a ridicat împotriva dominației fasciștilor germani și români, a trecut de partea Uniunii Sovietice și a declarat război Germaniei hitleriste. La 9 septembrie, sub conducerea partidului comunist, și poporul bulgar a ales drumul desprinderii de germani și a luptei împotriva lui Hitler. În urma înfrîngerilor grave suferite pe front, sub presiunea maselor populare, guvernul de coaliție din Finlanda a depus armele.

După cum am văzut, reacțiunea ungară nu a învățat nimic din aceste evenimente istorice. Chiar și în această situație gravă, n-a socotit că ar trebui să urmeze exemplele român, bulgar, și finlandez. N-a îndrăznit să se sprijine pe popor în lupta contra germanilor și a continuat politica catastrofală, criminală, a expectativei.

În românește de
Pintea GHERASIM

Din cauza abundenței de materiale, partea a doua a articolului în solie la Ivan cel Groaznic va apărea în numărul următor.

2050 de ani de la crearea
primului stat dac centralizat
și independent

Dave și stăpînii lor

AȘEZĂRILE CIVILE

DIN MUNȚII ORĂȘTIEI

Dr. ȘTEFAN FERENCZI,

Muzeu de istorie a Transilvaniei

Întins pe o suprafață de aproape 200 km², străjuit de virturile Muncelul (1 612 m) și Godeanu (1 659 m), avînd drept ax central îngusta vale a Apel Grădiștei (piriu ce izvorăște din Munții Godeanu, Timpu și se varsă în Mureș), suprafața ce a inclus și văile altor pîrîiașe apropiate (Valea Luncanilor, Valea Aninieșului), complexul de fortificații și așezări din Munții Orăștiei și ai Sebeșului a constituit, vreme de aproape două secole — de la Burebista la Decebal — „inima” statului geto-dac. Complexul a inclus mici așezări, unite apoi în centre mai mari, ce gravitau în jurul Sarmizegetusei propriu-zise.

Menirea acestui sistem de fortificații — cum s-a remarcat încă de la începutul secolului XIX și s-a confirmat apoi în decurs de mai bine de un veac și jumătate — era să apere și să aprovizioneze cetatea cea mare de la Grădiștea Muncelului, cetate ce constituia centrul politic, militar și religios al dacilor și, în caz de nevoie, ultimul loc de refugiu al regilor daci. Geograful antic Strabon vorbește doar de „muntele sfînt” (Kogaionon), fără să amintească Sarmizegetusa; în schimb Claudius Ptolemeu nu numai că pomenesc Sarmizegetusa, dar îi dă și epitetul de „regească” — Sarmizegetusa to basileion.

Sarmizegetusa a reprezentat cetatea cea mai importantă, cea mai impresionantă ca întindere din toate cetățile dacice cîte se cunosc pînă acum; ea a constituit nucleul, locul central al sistemului de fortificații din Munții Orăștiei. Dar o organizare statală, ca aceea a geto-dacilor, presupune, cu necesitate, și existența unuia sau a mai multor centre economice. Un astfel de centru s-a aflat pe muchia lăaturalnică a Muncelului, lungă de aproximativ 4,5 km, în preajma cetății mari, precum și a sanctuarelor, unde au existat peste 250 terase înșirate, amenajate de mîna omului. Ca poziție geografică, muchia începe cu un pîrîniș mai domol, foarte prielnic

pentru amenajarea unor terase; pe urmă, după o anumită distanță cade ca un abrupt pronunțat pe Valea Godeanului la sud și spre Valea Albă, la nord. Pe mai multe din aceste 250 terase, cu o întindere mai mare sau mai redusă, săpăturile arheologice de pînă acum au scos la iveală locuințe izolate și grupuri de locuințe, ateliere de cele mai diferite tipuri, cuptoare de redus minereu de fier și de bronz etc. Toate aceste urme, care pînă astăzi sînt cunoscute doar în proporții reduse, dovedesc că pe locul respectiv, ascuns în inima Platformei Luncanilor, a existat, începînd încă din perioada domniei lui Burebista, un oraș în curs de formare, cu un aspect geografic cu totul specific, dată fiind configurația terenului de care dăci au trebuit să țină seama în ridicarea construcțiilor. „Orașul”, construit treptat, în timp și în spațiu, pe un teren înclinat spre sud, sud-vest, avea două artere principale — două „străzi” — care se despărțeau la capătul de sus al urcușului ce începe de la întîlnirea Văii Albe cu Valea Godeanului, deci de la Lunca Grădiștii (denumirea actuală), și se unea numai în cetatea cea mare, într-o arteră nordică ce intra în cetatea Sarmizegetusa prin poarta de vest; artera sudică acceda prin poarta de sud a zidului cetății.

Pe lîngă această așezare de dimensiuni mari, socotim însă că în cadrul complexului dacic din Munții Sebeșului au mai existat cel puțin trei-patru nuclee de așezări cu caracter orășenesc, cu o pondere mai redusă: una dintre acestea se conturează a fi așezarea de pe Fețele Albe, ale cărei urme — cercetate parțial în cursul ultimului deceniu — construcții cu ziduri durate din blocuri fasonate de calcar calcolitic, precum și vestigiile unui sanctuar rotund din calcar, dezvelit în întregime etc., reprezintă mărturii semnificative. Descoperiri importante au fost făcute și la locul numit Fața Cetei (o prelungire a Comărniceului de nord), nu departe de cetatea de pe Virful lui Hulpe (902 m). Aici se găsesc cel

puțin 40-50 terase amenajate de oameni, dispuse în patru sau cinci „etaje”. Urmele abundente de lipitură arsă (de la zidurile locuințelor) și ceramică (printre care un fragment pictat) dovedesc existența unei mari și bogate așezări, legată, foarte probabil, de zăcămintele feroase existente în apropiere, pe Valea Aninieșului. Hadrian Daicovicu, descoperitorul acestui complex de terase, admite ipoteza unui „țîrg”, a unui *oppidum* legat de fortificația de pe Vîrfurile lui Hulpe, deși — după părerea lui — nu poate fi cu desăvîrșire înlăturat, pînă la viitoarele săpături arheologice, nici caracterul rural al așezării.

Un alt centru cu caracter oppidan (poate numai în curs de naștere) pare a fi existat pe teritoriul satelor actuale Costești și Ludeștii de Jos, la poalele „Cetățuiei” de la Costești și ale cetății de la Blidaru. Aici se găsesc din ce în ce mai multe vestigii, unele cu caracter „industrial” (cum ar fi de pildă, cuptorul de ars ceramică, descoperit, cu totul întîmplător, cu ocazia construirii șoselei moderne la gura văii Stînișoarei, în dreptul „Cetățuiei” de la Costești). Faptul că aici, la Costești, pulsa o intensă viață economică nu este indicat și de alte descoperiri; urmele unui atelier de fierărie, găsit pe una dintre înălțimile ce se ridică dinspre est, deasupra satului actual Costești, precum și tiparul unei monede purtînd legenda *C Marius Cati filius Capito* (ceea ce ne arată existența unui atelier monetar în care se bătea monedă pentru o regiune mai întinsă, atelier ce exista în anul 84 î.e.n.).

A patra așezare cu caracter orașenesc (poate un centru minier) pare a fi la Cucuș, unde s-a putut constata, cu ocazia unor sondaje arheologice, o „concentrare” de vestigii din perioada clasică a culturii dacice, valea populată fiind ocrotită și de o așezare întărită cu șanț adînc și val de apărare, situat pe Dealul Gol. Se poate presupune că existența acestei „concentrări” se datorește prezenței în vecinătate a unor minereuri polimetalice (la Sibielul Vechi).

A cincea așezare civilă, situată de-a lungul căii ferate Simeria-Petroșani, în apropierea stației C.F.R. Peștera Bolii a fost — din păcate — distrusă parțial cu ocazia construirii drumului de fier; așezarea respectivă a reprezentat, poate, un centru tribal mai vechi care, ulterior, a fost inclus în complexul așezărilor din Munții Orăștiei.

În preajma unora din aceste mari centre cvasi urbane, se văd urmele unei sumedenii de mici așezări, care, din punct de vedere geografic, prezintă două caracteristici principale: sînt construite de-a lungul văii Mureșului, fie în porțiunile de defileu, fie în cele largi. În ambele cazuri pentru construirea locuințelor s-au folosit însă măgurile mai înal-

te. Acest tip de așezare concordă întru totul cu unele afirmații ale unor autori antici (ne amintim de caracterizarea făcută de Florus: „Daci montibus inhaerent” (Dacii trăiesc nedespărțiți de munți). Marele număr de unelte agricole, rîșnile conice, rezervele de grîne etc. dovedesc însă că dacii au folosit luncile și terasele naturale din culoarul lat al Mureșului și din văile afluenților lui, că zona din interiorul acestui culoar sau a depresiunilor lăturalnice era lucrată — mai ales de păstori — în sistemul pendulației sezoniere (vara și toamna — în josul văii, pentru cultivarea pămîntului, în restul vremii — pe înălțimi, pentru pășuni și crescutul vitelor). Necesitățile de apărare în perioadele tulburi cereau însă ca locuințele stabile să fie cît mai aproape de munte sau de terenul accidentat, pentru ca adăpostirea să fie realizată rapid. Ar putea fi o explicație pentru faptul că, de pildă, pe toată întinderea platoului propriu-zis al Luncanilor, numărul gospodăriilor antice dacice era mai mare decît cel al gospodăriilor actuale.

Pe baza acestor urme, persistente după două milenii, putem să ne formăm o imagine asupra gospodăriilor dacilor; împrejmuite cu garduri făcute din pari și nuiele, ele erau alcătuite din casa de locuit, cuhnia și adăpostul pentru vite. Același fenomen este vizibil și pe valea Grădiștii. Începînd cu satul Ludeștii de Jos, în amonte, acolo unde valea începe să se strîmteze relativ brusc, așezările din epoca dacică sînt tot mai numeroase. De la actualul sat Costești și pînă în satul Grădiștea Muncelului, aceste gospodării izolate, dispersate, cotoate în special pe tăpșanele malului răsăriten al pîrului, se repetă practic fără întrerupere.

Bogată în pășuni, potrivită pentru agricultură și pomicultură, situată în apropiere a unor zăcămintele feroase, cu posibilități propice de aprovizionare oferite de depresiunile ce o înconjură, Platforma Luncanilor a putut ajunge, relativ ușor, în timpurile mai vechi — anterioare domniei marelui rege — un centru polarizant pentru o mare uniune dacogetică care închea neamurile din sudul bazinului hidrografic al Mureșului pînă pe culmile Alpilor Transilvaniei, într-o organizație socială cvasi-statală. Transformarea acestui centru în timpul lui Burebista în capitală a marelui stat dac centralizat, a reprezentat o consecință firească a evoluției din sînul societății geto-dacice, care sub domnia marelui rege a atins o maximă înflorire. Sarmizegetusa — devenită capitală în vremea lui Burebista — cu salba de așezări mai mari sau mai mici ce au înconjurat-o (adevărate suburbii ale marelui oraș regesc în curs de formare), s-a constituit, astfel, drept cel mai important centru economic, cultural și politic al întregii Dacii.

Dacii în Anglia

THE DACIANS

Billingham Art Gallery
11th April - 7th June 1980

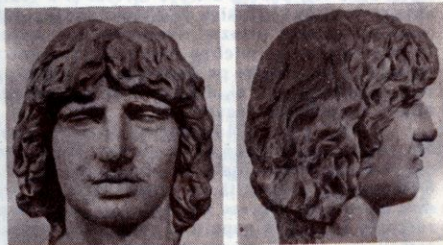
Două au fost manifestările principale care au marcat, în Marea Britanie, aniversarea de către poporul român a celor 2.050 ani de la formarea statului dac centralizat și independent. Un colocviu de istorie anglo-român, ținut între 30 aprilie-7 mai 1980, pe tema Dacii și rolul lor în istoria Europei în perioada lui Burebista, organizat de Centrul Marea Britanie — Europa de Est. Din țara noastră au fost prezenți acad. D. Pippidi, prof. D. Protase, dr. M. Babeș, iar dintre numeroșii oameni de știință britanici, care au luat parte, menționăm pe profesorii J.-J. Wilkes, R.A. Crossland, C. Hawkes, Sir Ronald Syme, F.G.B. Millar, F.R. Hodson, J.D. Evans, precum și pe cercetătorii M.A. Crawford, J. Nandris, R.F. Hoddinott, B.Hoddinott, A. Birchall, J. Reynolds. Acesta a fost cel de-al doilea colocviu de istorie româno-britanic ținut sub egida Centrului.

La 11 aprilie, s-a deschis, la Bingham Art Gallery, din orașul și portul Stockton-on-Tees, prima expoziție istorică ce înfățișează publicului britanic civilizația strămoșilor noștri. Pentru întâia oară prezentată în Marea Britanie, expoziția a trezit ecou atât printre specialiști, cât și pentru largi categorii de iubitori ai istoriei. Organizată de către Consiliul Culturii și Educației Socialiste, în colaborare cu British Council, Agenția pentru expoziții străine (organism fondat de Foreign and Commonwealth Office, Arts Council of Great Britain, Gulbenkian Foundation, British Council) și Consiliul municipal din Stockton-on-Tees (Secția muzee), expoziția a prilejuit, timp de două luni, o împărsădare a cunoștințelor despre lumea fascinantă din sud-estul continentului din care, în urmă cu peste 1.800 ani, seosea acea cohors I ala Dacorum (cohorta I de

cavalerie dacică). Ni se pare interesant să reproducem pentru cititorii Magazinului istoric opiniile exprimate de Sir Hugh Willatt despre expoziție: „Ilustrând, printr-o amplă gamă de exponate, vestigiile de importanță istorică și de interes arheologic, expoziția revelează marea semnificație a civilizației geto-dace ca o parte a moștenirii culturii europene din epoca preromană, comparabilă și contemporană cu civilizația celtică, cu care cei mai mulți dintre noi sînt mai familiarizați. Arheologii români, care au scos la lumină aceste vestigii și cercetătorii care au pregătit expoziția, au adus o deosebit de valoroasă contribuție la studiile etnoistorice. Alți experți cîț și vizitatorul nespecialist vor găsi, în această completă colecție, numeroase obiecte de un interes unic, care-i vor oferi posibilitatea să arunce o privire asupra modului de viață al unei importante comunități omenestă care avea să devină una din frontierele Imperiului roman. Mi se pare cu deosebire potrivit că expoziția poate fi văzută aici în nordul Angliei, în apropiere de valul ridicat de Hadrian la granița de nord a aceluiași imperiu”.

C. P.

Decebal la British Museum?

Cu ani în urmă, în lucrarea A magyr mezet története (Istoria poporului maghiar), apărută în 1895, sub redacția lui Sandor Szilagy, am înțlnit, la p. 83, un desen reprezentîndu-l pe Decebal, însoțit de precizarea: Londra, British Museum.

În urma investigațiilor pe care le-am efectuat, am reușit să obțin confirmarea vestitului muzeu londonez care, într-adevăr, păstrează în colecțiile sale bustul de marmură (nr. inventar 1770), după care a fost făcut desenul din 1895. Prin bunăvoința muzeului, am primit și două fotografii (față și profil) ale bustului pe care, le ofer spre publicare revistei Magazin istoric.

Din păcate, nu am putut afla nici o informație sigură privind proveniența bustului de la British Museum. Se spune că ar fi fost descoperit, în urmă cu 150 ani, cu ocazia unor săpături făcute în jurul Columnei lui Traian de la Roma.

M-a interesat mult acest bust, folosindu-l ca model pentru un tablou în care am evocat figura marelui rege dac. Precizez că sînt membru fondator al Asociației artiștilor plastici „Romul Ladea” din jud. Timiș, fost președinte și membru în comitetul ei de conducere și membru societății al Societății artiștilor independenți din Paris.

Panait STĂNESCU-BELLU,
Timișoara

UN TRIUNGHI AL GLORIEI ROMÂNEȘTI

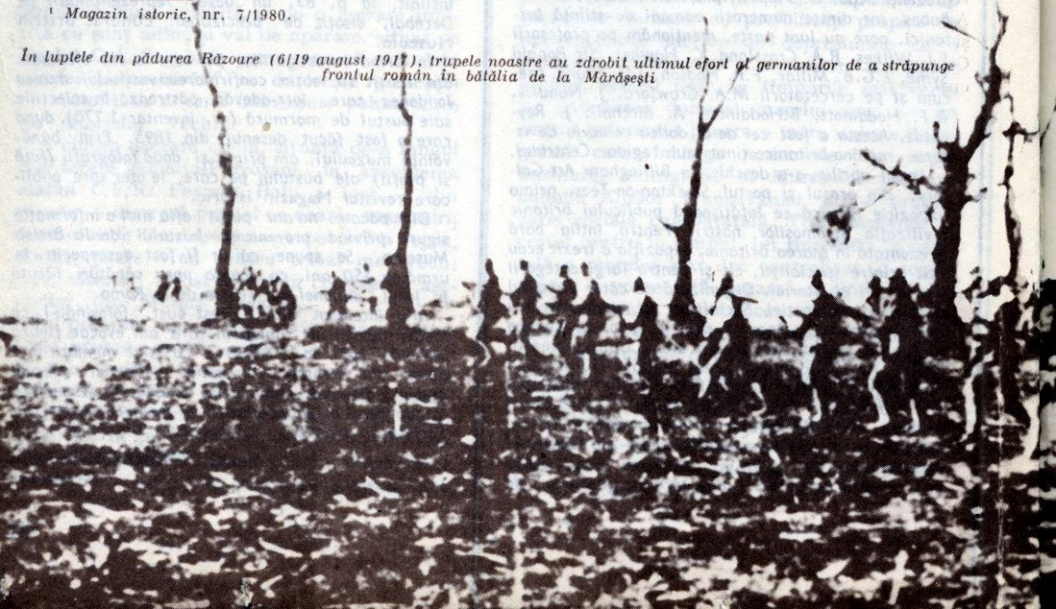
Mărăști-Mărășești-Oituz

Încă nu se stinsese ecoul victoriei românești de la Mărăști¹ și comandamentul german a dezlănțuit o puternică ofensivă în două sectoare ale frontului din Moldova: Mărășești și Oituz. În esență, planul dușman prevedea, într-o primă etapă, încercuirea și nimicirea Armatei 2 române și Armatei 4 ruse și realizarea unui cap de pod la est de Siret, în zona Tecuci. În acest scop, Armata 9 germană urma să rupă apărarea trupelor ruse în zona Mărășești, după care să acționeze, cu jumătate din forțe, spre est, pentru a trece Siretul și a realiza un cap de pod; restul trupelor acestei armate trebuia să continue ofensiva în direcția Adjudului Nou. Simultan, mai la nord, Grupul Gerock urma să atace în sectorul Oituz și, înaintind spre Adjudul Nou, să contribuie, alături de Armata 9 germană, la încercuirea și nimicirea Armatei 2 române și Armatei 4 ruse. În a doua etapă, ofensiva germană trebuia să se dezvolte pe două fronturi: în lungul Siretului (la vest de riu), pentru a cădea în spațiile Armatei 9 ruse și, din capul de pod menționat, în spatele Armatei 1 române și Armatei 6 ruse, aflate în sudul Moldovei.

Bătăliile de la Mărășești și Oituz s-au soldat cu zdrobirea ofensivei dușmane, forțele germano-austro-ungare suferind grele pierderi în oameni și materiale. Campania din anul 1917 de pe frontul din Moldova, înecunată de triumful victoriilor românești de la Mărăști, Mărășești și Oituz, a avut o importanță deosebită în desfășurarea generală a războiului, fiind socotită drept unul dintre cele mai însemnate succese ale Antantei împotriva Puterilor Centrale. Referindu-se la acest moment de răscruce în istoria poporului român, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea: „Spiritul de sacrificiu al ostașilor și ofițerilor care au oprit înaintarea năvălitorilor exprimă voința întregului popor român de a scutura jugul ocupației străine, de a salva țara de robia imperialistă. Poporul nostru păstrează o frumoasă amintire, și cele mai calde sentimente de recunoștință, ostașilor ruși și francezi care au luptat alături de ostașii români, aducându-și obolul de sînge la înfruntarea cu dușmanul. Victoria de la

¹ Magazin istoric, nr. 7/1980.

În luptele din pădurea Răzoure (6/19 august 1917), trupele noastre au zdrobit ultimul efort al germanilor de a străpunge frontul român în bătălia de la Mărășești

Mărășești a reprezentat o contribuție importantă la înfrângerea militarismului german, un moment hotărâtor în lupta pentru eliberarea patriei noastre, pentru înfăptuirea idealului de unitate națională.

Publicăm cel de-al doilea fragment din însemnările generalului H.M. Berthelot despre evenimintele militare de pe frontul românesc în vara anului 1917. De această dată, fostul șef al Misiunii militare franceze din România face o prezentare de ansamblu a crâncenelor bătălii purtate de armata română la Mărășești și Oituz, confruntări care au cântărit greu în cumpăna victoriei Antantei.

Fiind vorba de o traducere condensată, am renunțat deliberat la marcarea pasajelor omise. Explicațiile noastre le-am indicat prin paranteze drepte. Titlul și subtitlurile aparțin redacției.

Pe frontul românesc în 1917 (II)

General HENRI MATHIAS BERTHELOT

În urma anulării ofensivei de la Nămoloaș, forțele româno-ruse reunite pe Siret deveneau disponibile. Pe de altă parte, înaintarea, din zi în zi tot mai amenințătoare, a forțelor austro-germane în Galiția și Bucovina ne făcea să ne temem de invadarea Moldovei prin nord. Pentru oprirea dușmanului trebuiau luate măsuri. În acest sens, de comun acord cu comandamentul rus, s-a hotărât ca diviziile române rămase disponibile să înlocuiască pe front anumite mari unități ruse, acestea din urmă fiind destinate constituirii unei armate de manevră, care urma să fie concentrată la nord de Roman. Armata 2 română trebuia să preia fișa de front dintre Măgura Cașin și Valea Doftanei, care apăra trecătoarea Oituz și care fusese deținută pînă atunci de Corpul 40 armată rus. În acest scop, i se înapoiau Diviziile 7 și 12 (trecute anterior la Armata 1 română). La rîndul ei, Armata 1 română urma să înlocuiască Armata 4 rusă între localitățile Valea Sărei și Liești. Rămânea la dispoziția acestei armate Corpul 8 rus, care făcea legătura, la dreapta, cu Armata 2, comandată de generalul

Al. Averescu. În sfîrșit, frontul Armatei 6 ruse se extindea urcînd pe Siret pînă la Liești.

Eroica rezistență a Diviziilor 5 și 9

Printr-o coincidență bizară, încă din iunie, germanii proiectaseră să zdrobească rezistența forțelor româno-ruse de pe Siret, printr-o ofensivă asupra capului de pod de la Nămoloaș; în acest scop, ei aduseseră de la întăriri în regiunile Focșani și Brăila. Acest plan a trebuit să fie modificat, mai întîi datorită ofensivei române de la Mărășești, care a determinat apropierea rezervelor de această zonă, iar apoi de ordinele înaltului comandament german care și-a închipuit că va lichida punga rezultată din înaintarea trupelor lui Averescu printr-o ofensivă simultană din ambele flancuri. Conform acestei idei, mareșalul Anton von Mackensen trebuia să atace la est cu Armata 9 germană din sud către nord, pe direcția Adjud; calea ferată Focșani-Adjud urma să fie anul acestei mișcări.

Din vest, avea să atace grupul de armate austro-german Gerock (din dreapta forțelor armate conduse de arhiducele Iosif); aceste trupe, forțind trecătoarea Oituz, trebuiau să înainteze de la vest spre est asupra localității Tirgu-Ocna și să facă joncțiunea cu Mackensen prin valea Troțusului. Executarea planului de mai sus a dat loc la două confruntări, pe care românii le numesc bătăliile de la Mărășești și Oituz.

Armata 9 germană era dispusă de-a lungul râurilor Siret și Putna. La extrema sa dreaptă, și făcând legătura cu trupele austro-germano-bulgare conduse de generalul von Barr, se afla Divizia 303 germană, avind numai o misiune de observație. Unitățile de atac erau grupate în două. La dreapta, Corpul 1 de rezervă (comandat de generalul von Morgen), compus din trei divizii în prima linie și două în linia a doua. La stînga, Corpul 18 de rezervă (sub comanda generalului von Wenninger), format din aproape trei divizii în linia întâi și una în linia a doua. În rezerva Armatei 9 — o divizie, precum și un corp de armată alpin, special adus de pe frontul din Vosgi, aflate între Focșani și Plăginești. În total, Mackensen dispunea de 200 batalioane de infanterie, susținute de mai mult de 200 baterii de artilerie. Inconvenientul planului de atac al inamicului consta în faptul că flancul drept al trupelor lui von Morgen era expus tirului artileriei române instalate pe malul estic al Siretului. Pentru a împiedica o asemenea eventualitate, adversarul preconiza ocuparea rapidă a unui cap de pod pe malul estic al râului, lângă Tecuci.

În momentul declanșării ofensivei germane, frontul româno-rus în această zonă era ținut de ruși. Doar Divizia 5 română, gata să schimbe de pe poziții Divizia 34 rusă, se afla în apropiere, lângă Cosmești. Pe Siretul inferior, Divizia 2 cavalerie română înlocuise Divizia 80 rusă. Celelalte mari unități românești se aflau încă pe vechile lor poziții de repaus.

În seara de 5 august [stil nou, ca și celelalte date din acest articol], Mackensen a părăsit Bucureștii pentru a conduce personal acțiunea. Pe peronul gării, adresîndu-se ofițerilor superiori și funcționarilor veniți să-i ureze succes, mareșalul german le-a spus: „La revedere, peste două săptămîni, la Iași!” Ce departe se afla el de realitate...

Ofensiva germană a început în dimineața de 6 august printr-un bombardament de artilerie a căruia violență a mers crescînd și în timpul căruia s-au folosit obuze asfixiante. Infanteria din corpul de armată condus de von Morgen a pornit la atac pe la 7.30. Pînă seara, cele două divizii ruse aflate în fața atacanților s-au retras pe un front de 10 km lățime și 3-10 km în adîncime. Divizia 5, singura mare unitate românească aflată în apropiere, fiind pe cale să înlocuiască Divizia 34 rusă, a fost anunțată în mare grabă. Sub focul inamic, românii au trecut peste Siret, pe podurile de la Cosmești, oprind atacurile germanilor. Între timp, generalul Eremia Gri-gorescu (comandantul Corpului 6 armată, format din Divizia 5 și Divizia 9) a apropiat și Divizia 9 de podurile de la Cosmești. La 7 august, pentru a scăpa de sub tirul artileriei

române de pe celălalt mal al Siretului, von Morgen și-a mutat atacul mai către vest. Pe la ora 11, germanii au început să bombardeze podurile de la Cosmești, pentru a împiedica venirea altor trupe românești de peste Siret. Toată ziua aceasta și noaptea următoare au avut loc lupte corp la corp pentru stăpînirea acestor poduri. Spre a fi mai liberi în mișcări, românii și-au lepădat vestoanele, contraatacînd cu înverșunare inamicul. La 8 august, trei divizii germane au atacat și mai la vest, între Bisighești și Tîfești, unde se aflau pe poziții Divizia 9 română și Divizia 71 rusă, reușind să cucerească satul Pătrășcani. În ziua de 9 august, germanii au trimis în luptă, pe aproape întregul front — de la Clipsești la Siret — trei divizii (dintre care două proaspete, aduse din linia a doua), dar românii și rușii și-au păstrat pozițiile de la nord de riul Șușița. A doua zi — 10 august — a fost marcată printr-un violent contraatac al Diviziilor 9 și 5 române, care au respins pe germani. În apropiere de Siret, un regiment al Diviziei 14 române a menținut un cap de pod, la vest de rîu, în satul Doaga¹. Introducînd la 11 august în luptă încă o divizie proaspătă, von Morgen a ieșit în spatele Diviziei 9 române, la Mărășești. Momentul devenise grav, dar intervenția energică a Regimentului 9 vînători — rezerva diviziei — a restabilit în parte situația și românii au ocupat poziții de-a lungul căii ferate, la sud de Mărășești. La 12 august, cel care a pornit la atac a fost Corpul 18, condus de generalul Wenninger, pe direcția Panciu. S-a produs o nouă ruptură în sectorul unde abia se instala Divizia 15 rusă. În noaptea de 13, frontul a fost restabilit prin sosirea pe poziții a Diviziei 10 române. În sfîrșit, Divizia 5 română, epuizată de lupte, a fost schimbată de Divizia 14, adusă de pe Siret. În ziua de 14, atacul german a fost definitiv oprit de Divizia 10. A doua zi, 15 august, a fost rîndul lui von Morgen să atace; el viza capul de pod de la Doaga și podurile de la Cosmești.

Bătălia de la Răzoare

După un tir de artilerie infernal, care a durat toată ziua, revărsînd valuri de gaze asfixiante asupra bateriilor române de pe malul stîng al Siretului, Divizia 216 germană a pornit la atac la ora 19.30. Pentru a nu cădea în mîinile dușmanilor, românii au distrus unul din poduri, cel de cale ferată. Intervenția Diviziei 14 române a dus la respingerea dușmanului; pierderile acestuia au fost considerabile și, pînă la 18 august, el n-a mai acționat decît prin foc de artilerie. Tot în seara de 15 august, a trecut la atac și Corpul alpin, aflat în sectorul lui Wenninger, cucerind satele Muncel și Străoani; mai la vest, Divizia 217 germană a ocupat localitățile Șerbești și Voloșcani. Situația a fost restabilită prin intervenția detașamentului român condus de colonelul Alexiu, care a recucerit Muncelul.

¹ Magazin istoric, nr. 4/1967.

În zilele de 17 și 18 august n-au mai avut loc decât ciocniri între patrulare și dueluri de artilerie. Mackensen, care nu reușise să rupă frontul prin atacuri pe sectoare, a încercat o ultimă lovitură, printr-un atac de ansamblu, cu toate forțele, pe întregul front care ținea de la Panciu la Mărășești. El a trimis în luptă, în ziua de 19 august, șapte divizii și Corpul alpin. Această dată a fost pentru trupele române o zi pe cât de critică, pe atât de glorioasă. După o puternică pregătire de artilerie, germanii au pătruns în tranșeele complet răvășite ale Diviziilor 9 și 13, ajungând să cucerască o parte din pădurea Răzoare. Mai la dreapta, atacatorii au atins punctul cel mai înalt al cîmpiei (cota 100). Situația devenise aproape disperată. Atunci s-a produs contraatacul Diviziei 10 române care, izbind Divizia 13 austro-ungară, a forțat-o să se retragă în dezordine. A urmat intervenția impetuoasă a rezervelor Diviziei 10, care au atacat la baionetă inamicul de pe lizierele la est și vest ale pădurii Răzoare. În câteva minute, Divizia 115 germană a pierdut tot terenul cîștigat mai înainte, lăsînd în mîinile românilor 600 prizonieri. La rîndul său, Divizia 9 română, care la început trebuise să se retragă, a recucerit, printr-un atac viguros, Gara Mărășești, fixîndu-se pe poziții la sud de oraș.

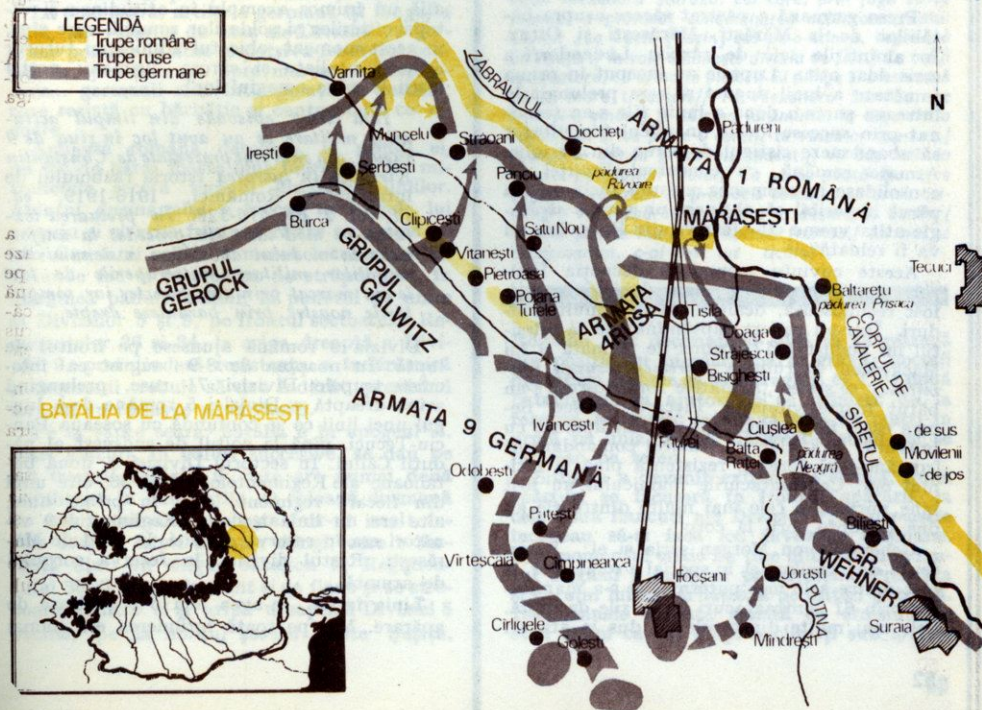
Ziua de 19 august a fost decisivă pentru români. De la înălțimea observatorului său, situat pe Măgura Odobești, Mackensen și-a putut da seama de zădărnicia eforturilor sale. În cele 14 zile de lupte, Armata 9 germană înregistrase pierderi atât de mari încît a trebuit să înceteze orice operație de anvergură. Cele 12 divizii ale armatei lui Mackensen, din-

tre care 10 germane, n-au putut să cîntească cele cinci divizii și jumătate române. Drumul spre Iași rămînea închis.

Între 28 august și 2 septembrie, a mai avut loc totuși o tentativă de rupere a frontului, între Armata 1 și Armata 2 română, în sectorul Ivești, Varnița și Muncel, soldată cu eșec. La 3 septembrie, după 28 zile de lupte sîngeroase, ca urmare a înșelăciunii, a marilor pierderi suferite și a dezorganizării unităților sale, comandamentul german a dat ordin de încetare a ofensivei.

În timpul bătăliei de la Mărășești, dreapta Armatei 2 române a fost și ea obiectul unor violente atacuri din partea armatei conduse de von Gerock. Încă la începutul lui august, Diviziile 7 și 12 române fuseseră reîncadrate în Armata 2. Divizia 7 a înlocuit trupele ruse în sectorul Măgura Casin și mica vale a Dof-tanei; frontul lor bara drumul ce cobora din trecătoarea Oituz pe Valea Troțușului, precum și șoseaua dintre Slănic și Tirgu-Ocna. Luptele s-au dat pe înălțimile din preajma localităților Grozești și Slănic. La această defensivă au participat Divizia 7 și o parte din Divizia 6; în plus, regimente de marș și de vînători, Brigada de grăniceri, rezervele altor divizii etc. Și aici soldații s-au bătut cu multă vitejie.

Atacul dușman a început la 8 august, obținînd, la început, un oarecare succes. A doua zi, printr-un contraatac, românii au recîștigat o parte din terenul pierdut. În zilele ce au urmat, ofensiva dușmană s-a extins de o parte și de cealaltă a celor două văi: Oituz și Slănic. La 11 august, inamicul a cucerit Slănicul, artileria sa bombardînd Grozești și Tir-

gu-Ocna și amenințând calea ferată de pe Troțuș, pe care se aprovizionă Armata 9 rusă. Printr-un contraatac viguros, Divizia 6 română a oprit înaintarea dușmană. În acest timp, au început să sosească rezervele. Două brigăzi din Divizia 1 cavalerie, luptând pe jos, s-au aruncat cu înflăcărare în luptă; inamicul, care începuse să înainteze spre Grozești, a fost alungat și urmărit de cavaleriști. La 12 august, dreapta Diviziei 7, cu sprijinul citorva batalioane ruse, a recucerit creasta Cireșoiaia, care domină Tirgu-Ocna. În acest atac s-au distinși vânătorii de munte; românii s-au consolidat pe această poziție respingând atacurile inamice. Tot în aceeași zi, două batalioane de grăniceri, elemente din Brigada 14 și subunități de cavalerie au recucerit creasta Coșna care, la nord de Slănic, face pereche cu Cireșoiaia. A fost obținut un mare succes: inamicul a fost oprit complet, iar pierderile suferite l-au obligat să-și refacă rîndurile. Într-adevăr, între 13 și 18 august, intensitatea luptelor a scăzut mult. Dar, în ziua de 19, fără îndoială pentru a sprijini atacul lui Mackensen la Mărășești, Gerock a declanșat o ofensivă generalizată pe întregul front. Atacurile și contraatacurile au durat întreaga zi. Dar frontul român a rezistat. Între 20 și 22 august, bătălia a continuat, mai ales între Oituz și Slănic, dar inamicul n-a obținut nici un rezultat. În zilele care au urmat, atacurile, de o parte și de alta, au fost sporadice. Pînă la urmă s-a ordonat oprirea acestor lupte.

Românii au făcut minuni de vitejie

Presă germană a păstrat tăcere asupra bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz. În amintirile sale de război, Ludendorff a scris doar atât: „Luptele au început în prima jumătate a lunii august și s-au prelungit în întreaga parte a doua a lunii. Ele s-au terminat prin succese locale, inamicul fiind forțat să abandoneze cîștigul de teren din 31 iulie. Armata română, cu concursul Franței, se consolidase în asemenea măsură încît mi s-a părut imposibil să obținem un succes strategic atîta vreme cît ofensiva din Bucovina nu va fi reluată“.

Aceste cuvinte ascundeau decepția înaltului comandament german, decepție care a fost recunoscută, de altfel, în mai multe rînduri. Într-un raport săptămînal de la sfîrșitul lui august 1917, trimis de Armata 9 lui Mackensen, la rubrica *Aprecieri asupra inamicului*, se scrie: „Armatele româno-ruse s-au bătut foarte vitejește. Fiecare tranșee, fiecare casă, fiecare înălțime au fost apărate cu bravură. Era clar că înaltul comandament [român-orus] dorea o rezistență pînă la ultimul om. Contraatacurile inamicului au fost bine purtate și cele mai multe dintre ele au dus la lupte corp la corp“.

Generalul von Morgen scria și el: „Rezistența dușmanilor, și în special a românilor, a fost dintre cele mai puternice și s-a manifestat prin 61 contraatacuri în 16 zile de luptă. Cele mai multe dintre ele au dus la atacuri

la baionetă, care au provocat mari pierderi. Luptele din august ne-au adus un succes local, dar nu unul decisiv. Aceste bătălii ne-au demonstrat că românii deveniseră niște adversari de temut“.

Mareșalul Hindenburg, în cartea sa *Aus meinen Leben* (Din viața mea), mărturisește categoric eșecul de pe Siret: „O încercare ulterioară de a zdrobi armata română din Moldova, printr-un atac la Focșani, n-a izbutit“. Iată și opihia generalului rus Monkevici: „În timpul bătăliei de la Mărășești, m-am aflat lîngă trupele române și am participat la acțiunea comună a soldaților români și ruși. De aceea, pot mărturisi că, în aceste zile grele, românii au făcut adevărate minuni de vitejie“.

În sfîrșit, voi încheia citind dintr-o telegramă ce mi-a fost trimisă la sfîrșitul lui august de generalul Eremia Grigorescu, comandantul Armatei 1: „În timpul asprelor lupte, în care am administrat dușmanului o înfrîngere singeroasă, ofițerii francezi de pe lîngă Armata 1 română au luptat cot la cot cu camarazii lor, în toate eșaloanele, în statul major al armatei, în cele subordonate lui, precum și în rîndul unităților. Am văzut la ei un devotament nemărginit, grija supremă pentru obținerea succesului, un dispreț total față de primejdiile luptei“.

I-am răspuns în aceeași zi generalului Grigorescu, prin cuvintele următoare, ce pot servi drept concluzie la aceste citeva pagini și drept omagiu față de armata română: „Vă mulțumesc, domnule general, pentru elogiul pe care îl aduceți ofițerilor din misiune, care lucrează în stetele majore și în unitățile Armatei 1 române. Trebuie să spun însă că ei află un frumos exemplu în atitudinea și vitejia ofițerilor și soldaților români, care sînt, în acest moment, obiectul admirației tuturor armatelor aliate și cărora dușmanii noștri înșii le aduc omagiul lor“.

Iată cîteva episoade din timpul acțiunilor militare ce au avut loc în ziua de 9 august, așa cum sînt prezentate de Constantin Kirișescu în lucrarea Istoria războiului de întregire a României, 1916-1919, ed. II, vol. 2, pp. 516-522. În preluarea textului, în mod tacit am procedat la uniformizarea modului de scriere a denumirilor unităților militare; interperurile de text le-am marcat prin trei puncte, iar completările noastre prin paranteze drepte.

Divizia 9 română ajunsese pe frontul de luptă. În noaptea de 8-9 august ea înlocuise trupele Diviziei 71 ruse, prelungind aripa dreaptă a Diviziei 5 române de-a lungul unei linii ce se confundă cu șoseaua Panciu-Tecuci, pînă la colțul de sud-vest al pădurii Călini. În sectorul Diviziei 9, două batalioane ale Regimentelor 34 și 36, cite unul din fiecare regiment, erau în prima linie, alte trei în linia a doua. Regimentul 9 vânător era în rezerva diviziei, la nord de Mărășești. Restul diviziei, în rezerva corpului de armată.

Linia întîia... n-avea nici o organizare de apărare. Mai pe toată întinderea era numai

șanțul de sud al șoselei, scormonit pe ici, pe colo, pentru a adăposti trăgători în genunchi...

În acest cîmp deschis, fără șanțuri adînci și fără nici o apărare accesorie, trupele Diviziei 9 române trebuiau să primească lupta.

La stînga Diviziei 9, de la pădurea Călini pînă la Siret, Divizia 5 era dispusă cu 4 batalioane în linia întîia, cu alte patru în linia a doua și a treia și cu Regimentul 9 R[îmnicul] Sărat în rezerva diviziei. Pe malul de răsărit al Siretului, locul Diviziei 9 îl luase acum Divizia 14 română, iar artileria de cîmp a acestei divizii întărea cele 17 baterii ale artileriei grele. Cu chipul acesta, frontul român, întins acum într-o linie transversală continuă între Siret și șoseaua Focșani-Mărășești, era foarte bine flancat pe stînga, unde se sprijinea pe Siret.

Cele două divizii române, 5 și 9, erau comandate de doi militari încercați, generalii Razu și Scărișoreanu, care dăduseră dovada valorii lor militare în campania din 1916. Ele constituiau, împreună, Corpul 6 de armată, comandat de generalul Eremia Grigorescu, faimosul apărător al Oituzului [la sfîrșitul anului 1916]. Generalul Cristescu, comandantul Armatei 1, își cunoștea bine și trupa și pe comandanții pe care-i avea în imediata subordine...

Germanii pregătiră atacul din această zi printr-o îndelungată bombardare a pozițiilor româno-ruse. În după-amiaza zilei, bombardamentul ajunsese la paroxismul său. Artileria română și rusă răspund cu o egală tărie pe toată linia malurilor și luncii Siretului, pînă spre dealurile Panciului. Tot cîmpul de bătaie e acoperit de fumul proiectilelor ce se sparg deasupra pozițiilor amice și adverse...

La 6.30 seara, artileria germană își lungeste tirul, iar valurile de atac ale Diviziei 76 germane pornesc la atac împotriva frontului ocupat în ajun de ruși. Spre marea lor surprindere... germanii sînt întîmpinați de români, care rezistă cu bărbăție și contraatacă cu vigoare.

Artileria română deschide, la rîndul ei, un foc de baraj foarte bine îndreptat, iar mitralierele seceră terenul dinaintea liniilor. Avîntul dușmanului e înecat în singele lui propriu și șirurile frînte și rărîte se opresc pe loc. Germanii schimbă mereu locul atacului. Oriunde fac ei încercarea de străpungere, în marginea pădurii Călini, la punctul de unire al Diviziilor 5 și 9, pe frontul sectoarelor Regimentelor 36 și 34, la aripa dreaptă a Diviziei 9, pretutindeni rezistența e îndărătnică și dușmanii trebuie să dea îndărăt, presărînd terenul cu cadavre și cu răniți.

Pe la șapte seara, bătălia e în apogeul ei. Mari atacuri, în valuri succesive, se dau pe tot frontul Diviziei 9, care are numai două batalioane în linia întîia. O coloană dușmană de trei batalioane pornește într-un asalt furios asupra aripii noastre stîngi, care e formată dintr-un singur batalion al Regimentului 36, îl atacă de front și de flanc și se strecoară printre el și aripa dreaptă a Diviziei 5 vecine, pe la nordul șoselei peste Sușița.

Versuri pentru sublocotenentul Ciulei

Victimă a unei erori judiciare, sublocotenentul Constantin Ciulei a fost condamnat la moarte și executat la 10 februarie 1917. În nr. 10/1972, Magazin istoric a prezentat pe larg împrejurările în care Constantin Ciulei a ajuns, fără vină, în fața plutonului de execuție. În nr. 5/1974, răspunzînd interesului manifestat de numeroși cititori, revista noastră a reluat discuția „cazului Ciulei”. Aminteam și de faptul că sublocotenentul Ciulei poporul i-a făcut, încă de atunci, dreptate, imortalizîndu-l într-un cîntec care a circulat în toată țara și ale cărui ecouri au ajuns pînă în zilele noastre. Recent, dr. Ghizela Sulișteanu, cercetătoare la Institutul de cercetări etnologice și dialectologice din București, ne-a comunicat o variantă a Cîntecului lui Ciulei, culeasă în septembrie 1979, de la bătrînul de 77 ani Marin N. Robitu, din satul Dudesca, comuna Zăvoia, jud. Brăila. „Cîntecul îl știu din timpul războiului din 1916-1918, mîrturisirea informatorului. La noi, doar eu îl mai știu și cu omul de la care l-am învățat, dar nu l-am mai cîntat de mult”.

Deplîngînd moartea sublocotenentului (avansat de popor la gradul de căpitan), cîntecul înregistreează că „Ciulei nu e vinovat”.

O altă variantă a acestei creații populare, culeasă, în 1974, tot de dr. Ghizela Sulișteanu, în jud. Brăila, conține o virulentă condamnare a colonelului trădător Alexandru Sturdza, cel care, prin fuga sa la inamic, a provocat condamnarea sublocotenentului Ciulei: „La Căcin [Cașin] sus pe-o stîncă, veghează un străjer./ În vale odihnește divizia de fier./ Cu ochii spre hotare, cu arma la picior./ El plînge și blesteamă pe-un mare trădător./ Pe Alexandru Sturdza, ce țara și-a vîndut/ Și călcînd jurămîntul la dușmani a fugit./ În orice parte-a lumii, tu vînzător spurcat./ Ajungă-te osînda grozavului păcat./ Ai dus înți la moarte pe căpitan Ciulei./ Ca să nu poată spune ce cugeți și ce vreți/ Și ți-ai ucis soldatu, ca orice criminal./ Apoi zburat în noapte la dușmanul barbar/ Și prin ștafete mute, ne ispiteai frumos,/ Iar noi te blestemărm, c-ai fost un ticălos”.

Românii sînt decimați și siliți să se retragă din poziție cu pierderi foarte grave; vecinii din stînga trebuie să se retragă și ei. Cele două batalioane, cu ajutoarele ce primesc de la rezerve, se opresc la cîteva sute de metri în urmă pe linia ferată Mărășești-Tecuci și se întăresc pe teren...

Situația a devenit extrem de critică. Două spărturi se făcuseră în frontul apărării, la cele două flancuri ale Diviziei 9; printr-nsele începeau să-și facă loc șuvoaiele dușmane. Dar momentul critic nu ține mult. Comandantul brigăzii e la locul primejdiei... Prezența și curajul lui îmbărbătează pe ofițeri și trupă. Batalioanele atacate rezistă cu eroism; ele stau acum ca doi stâlpi neclintîți sub lovitu-

JURNALUL MEU 1900

V. A. URECHIA

Una din figurile proeminente ale vieții culturale din a doua jumătate a secolului trecut... Ca istoric a jucat un rol de seamă în pregătirea spirituală a unirii românilor într-o singură țară“.

„Unul din cei mai entuziaști și activi animatori și organizatori ai vieții culturale din epocă“.

Astfel este apreciată în două recente lucrări de referință — Enciclopedia istoriografiei românești și, respectiv, Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900 — activita-

tea și opera unuia dintre istoricii români de seamă din a doua jumătate a secolului trecut: V.A. Urechiă (1834-1901).

Apartinând marilor familii a cărturarilor patrioți, pentru care erudiția era armă de luptă în susținerea cauzelor naționale și sociale ale poporului, istoricul, scriitorul, profesorul și omul politic V.A. Urechiă a străbătut epoca sa înflăcărat de marele ideal al românilor: desăvârșirea unității naționale și statale. „La orice capăt al Europei, fie congres, fie solemnitate internațională — mărturisea în aula

Academiei, în 1901, B.P. Hasdeu — pretutindenea unde putea să răsună faima noului român, Urechia trebuia să fie acolo...”

Ca președinte al Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor a desfășurat o amplă campanie în sprijinul luptătorilor memorandiști¹ judecați la Cluj, publicând, în 1894, volumul *Voci latine* — de la frații la frații, în care adunase scrisori de solidaritate cu cauza românilor, primite de la reprezentanți de frunte ai vieții politice și culturale europene. Evocând activitatea lui V.A. Urechia în cadrul Ligii culturale, Nicolae Iorga scria în 1930: „[Avea] un mare talent de a ciștiga... ațita iubire pentru români în vasta lume pe care o străbătea neastîmpărul său, continuat pînă și în anii de adîncă bătrînețe”.

În semn de cinstire și recunoștință pentru neobositul susținător al cauzei fraților de peste Carpați, 535 reprezentanți ai românilor transilvăneni i-au dedicat, în 1900, un album omagial. Printre semnatari: George Coșbuc, dr. Vincențiu Babeș, Vasile Lucaciu, Oct. C. Tăslăoanu.

Bibliografia scrierilor sale însumează 626 titluri, de la articolele publicate în presa anilor 1855-1901 (V.A. Urechia a înființat sau condus mai multe publicații, între care *Zimbrul* și *vulturul*, *Ateneul român*, *Dacia*, *Informațiuni bucureștene*) și pînă la monumentalele lucrări *Istoria românilor* (14 volume, publicate între 1890 și 1902) sau *Istoria școlilor* de la 1800-1864 (4 volume, apărute între 1892 și 1901). Un loc de seamă în activitatea sa publicistică îl dețin scrierile literare, de evocare istorică, în care revine, cu talent, momente și personaje din trecutul țărilor române.

A luat parte la înființarea Societății literare române (1866), devenită Academia română, al cărei membru a fost ales în 1879 fiind, ulterior, vicepreședinte și președinte al secției istorice, președinte al celei literare, iar, spre sfîrșitul vieții, vicepreședinte al Academiei. A fost totodată membru corespondent al Academiei spaniole și membru al Institutului etnografic din Paris. A reprezentat România la prestigioase reuniuni internaționale, cum au fost: Congresul de preistorie de la Copenhaga (1869), Primul congres al orientaliștilor (Paris, 1872), Congresul înv-

ămîntului secundar și superior (Paris, 1889), Congresul pentru pace din Italia (1891), cea de-a VI-a Conferință a „Uniunii interparlamentare” (Bruxelles, 1895), Congresul de istorie comparată (Paris, 1900).

A contribuit, de asemenea, la înființarea Societății culturale „Ateneul român” (31 octombrie 1865), în cadrul căreia a desfășurat o bogată activitate de conferențiar, fiind vicepreședinte (1866-1872; 1890-1901) și președinte (1901) al Ateneului.

În viața publică, V.A. Urechia a intrat de timpuriu, în 1859, cînd a fost numit director la Departamentul cultelor și instrucțiunii publice. Un an mai tîrziu, în cabinetul prezidat de Mihail Kogălniceanu, a fost ministru la același departament (1860-1861), funcție pe care a mai ocupat-o și în guvernul condus de I.C. Brătianu (1880-1881). Din 1881 și pînă la moartea sa (5 decembrie 1901) a fost deputat de Covurlui, calitate în care s-a preocupat, îndeosebi, de înzestrarea culturală a județului.

În 1890, V.A. Urechia a fondat la Galați biblioteca ce-l poartă numele, donînd din colecția sa 4 531 volume, 179 manuscrise, plus atlase și hărți.

Între documentele inedite rămase de pe urma acestui neobosit căutător și editor de documente se află și două caiete de însemnări zilnice, pe care V.A. Urechia le-a intitulat *Jurnalul meu*. 1900. Ele cuprind notații din prima jumătate a primului an al noului secol.

Sînt însemnări redactate în graba cotidiană, din care răzbate totuși disprețul față de protipendada vremii, față de politica partidului conservator, ele contribuind la conturarea profilului cărturarului patriot care, după cum îl evoca Gr. Tocilescu, a fost un „semănător de idei neîntrecut, democrat nu numai cu vorba, dar și cu fapta”.

Caietele se află la Biblioteca Academiei, secția manuscrise. Le-am transcris selectiv și în măsura în care manuscrisul, deteriorat, ne-a permis. În transcriere, am respectat normele ortografice actuale, păstrînd însă particularitățile stilistice ale autorului. Titlul, subtilurile, explicațiile în paranteze drepte și notele ne aparțin. Datele sînt pe stil vechi.

Ioan LĂCUSTĂ

1 ianuarie 1900. Un început de an [și] de secol care m-a plictisit. [Este o] iarnă siberiană, polară, combustibil nu se găsește în oraș, nici cu parale multe, necum cu cîți [bani] am eu în pîngă. Criză continuă în piață... amenințarea, ce zic amenințarea? — o reală încărcare de dări și de scădere a micului venit anual... Cum vezi, am mizerabil începe astăzi!

Nici unul din cei de la putere nu m-a felicitat pe ziua de astăzi, afară de d. Dissescu². E semnificativ. Ba, trebuie să însemnez că un adagiu: d. Groșoski [aghiotant regal] mi-a dat carte de vizită „din înalt ordin”. O depunere de carte neașteptată a d-lui și d-nei D. Sturdza.

La balul Curții de astă seară nu mă duc: prefer să stau acasă cu fiii mei.

² Vezi, pentru acesta și pentru alte persoane menționate în notele lui V.A. Urechia, caseta din p. 57.

¹ Magazin istoric, nr. 7 și 8/1978.

4 ianuarie. În zilele de 2 seara și pînă azi am fost bolnav la pat de o ușoară influență [gripă]. Patru zile, vai! de cînd mă ocup cu răspunsul la 1 980 bilete de urări. E lucru oribil! Ultima carte [de vizită] de an nou, primită în 1898, de la neuitatul Alexandru Flechtenmaher.

5 ianuarie. Astă noapte pe la 12 1/2 ore m-am simțit deodată rău bolnav. Credeam că sînt otrăvit cu medicamente. Am văzut moartea

cu ochii! Peste zi, azi, am fost mai bine și am putut lucra. Corespondența încă îmi ia timp regretabil, dar poți să nu răspunzi celor care găsesc cu cale a-ți scrie, mai ales cînd îți exprimă sentimente lăudabile?

Expoziția din Paris

Roata cea mare — Una din atracțiile expoziției, deși și nu înedidă, este „roata cea mare”, a cărei funcționare a început cu mult înainte de deschiderea expoziției.

În p. 55: V.A. Urechid și doi dintre marii săi prieteni: Al. Vlahuță (stînga) și B. Șt. Delavrancea (dreapta)

În pp. 58, 59, 60: din Mica publicitate a începutului de an 1900

6 ianuarie. Bubuie tunul! Obicinuita paradă bisericească a fințirii apelor, la Dimbovița. Asistă regele și oficialitatea. Eu tot închis în casă cu mizerabila de influență.

Amicul N[icolae] Grigorescu [pictorul] m-a vizitat. Nu-i place nimic din obiectele de artă pregătite pentru expozițiunea de la Paris de Școala noastră de arte și meserii.

Scrise azi observațiunile asupra *Regulamentului organic* pentru cursul meu universitar. Ce lege a oligarhiei! Boierimea și nimic altul în țeară!

7 ianuarie. Zi de prostie: trimeri de bilete de Sf. Ioan și sint mulți. Decit doi, alții ciți sint „oameni”? Socoate pre I. Kalinderu și, doar cu speranța de viitor, pe I.L.[C] Brătianu și spuneți-mi cît prețuiesc toți ceilalți? Ba, mai adaug la rubrica oamenilor pe d. I. [L]. Caragiale.

Dissescu Constantin (1854-1932), jurist român, ministru de justiție (1899) și ministru al instrucțiunii (1906, 1912); autor al primului curs românesc de drept constituțional; om politic conservator.

Epureanu Manolache Costache (1824-1880), om politic român; președintele Consiliului de Miniștri în Moldova (1860-1861), ministru de justiție (1872-1873).

Flechtenmacher Alexandru (1823-1898), compozitor și dirijor român; Intemeietorul și primul director al Conservatorului din București.

Ionescu-Gion George (1857-1904), istoric și publicist român; membru corespondent al Academiei române; în 1899 a publicat *Istoria Bucureștilor*, amplă evocare a Capitalei de odinioară.

Istrati Constantin (1850-1918), chimist și medic român; membru al Academiei române; ministru de lucrări publice (1899), instrucție (1900), domenii (1907); a înființat Societatea română de științe (1890).

Kalinderu Ioan (1840-1913), jurist român, membru al Academiei române, colecționar de artă; în 1881-1882 a fost însărcinat de guvernul român să trateze la Berlin răsumpărarea căilor ferate construite de compania Strousberg (*Magazin istoric*, nr. 2-5/1979).

Manu Gheorghe (1833-1911), general și om politic român; ministru de război (1869, 1870, 1888, 1889); de mai multe ori președinte al Camerei.

Mirea George Demetrescu (1852-1934), pictor român, directorul școlii de arte frumoase din București (*Magazin istoric*, nr. 5/1977).

Obreja Alexandru (1860-1937), medic, profesor la Facultatea de medicină din București; director general al serviciului sanitar (1899-1901, 1904-1907).

Philippide Alexandru (1859-1933), lingvist și filolog român, membru al Academiei române; a condus lucrările de elaborare a Dicționarului limbii române, din care a redactat într-o primă formă, literele A-D.

Quintescu Nicolae (1841-1913), lingvist și filolog român, profesor universitar la Iași și București; membru al Academiei române.

Smara, pseudonimul scriitoarei Smaranda Gheorghiu (1857-1944), propagandistă a cauzei românilor peste hotare; a participat la organizarea Congresului pentru pace al Uniunii universale a femeilor și a reprezentat România la Congresul orientaliștilor (1883), Congresul latin (1902), făcea parte din mai toate societățile românești de cultură.

Sturdza Dimitrie A. (1833-1914), om politic și istoric; academician; președinte al Partidului Național-Liberal (1892-1908), prim-ministru (1895-1896, 1897-1899, 1901-1904, 1907-1908), secretar și președinte al Academiei române.

Sturdza Mihail Grigore, domn al Moldovei (1834-1849); a dus o politică în general conservatoare, cu unele realizări pozitive în domeniul administrației și organizării de stat.

Urechid Alceu (1860-1941), fiul lui V.A. Urechid, medic și scriitor.

Wachmann Eduard (1836-1908), compozitor și dirijor român, profesor și director al Conservatorului din București; în 1868, a înființat „Filarmonica”, prima orchestră simfonică română cu caracter permanent.

9 ianuarie. Astă seară la Ateneu a cetit câteva bucăți literare d. I.L. Caragiale. Este unic în genul acesta: mahalaoa o prinde ca nimeni altul. Mare succes. Sala arhiplină.

După conferință i-am oferit supeu.

Menuet la Ministerul Conservator: d. general Manu a trecut la Interne; d. Take Ionescu¹ la Finanțe; d. dr. Istrati

¹ *Magazin istoric*, nr. 2, 12/1975.

la Instrucțiune, iar. d. Ionescu Grădișteanu — marele naționalist — la Lucrări Publice. O să trăiască și formațiunea aceasta cît cîoara în par! Regele își bate joc de Partidul Conservator... Singur P.P. Carp i-ar place!

Din Lisabona îmi veniră 3 pachete cu poșta. Mare emoțiune! Să le deschid ori ba? Se poate întîmpla să fie în ele microbi de ciumă. Am întrebă pe amicul dr. Obreja, de pot să le deschid. El mi-a răspuns printr-o [carte poștală]: „Întors din provincie, mulțumesc admiratului și ilustrului meu maestru pentru delicioasa carte și îl asigur că poate deschide picurile din Portugalia...“ Le-am deschis: o carte despre Barcelona, o scrisoare de la autorul ei și o diplomă de membru al *Noului ziar al lumii latine* (!?) și mai multe numere din *O' Secolo*, ilustrații, transmise mie de Antonio Ferreira de Serpa, „consul general do Equador, Honduras, Liberia e Nicaragua, consul d'Haiti e Venezuela“.

Am trimis d-lui Aurel Popovici [om politic transilvă-

¹ La 7 iulie 1900 guvernul de sub președinția lui G.G. Cantacuzino (format la 11 aprilie 1899 și remaniat la 9 ianuarie 1900) a fost înlocuit cu unul condus de P.P. Carp.

nean] o carte *Românii la Roma*².

12 ianuarie. Am scris lui Ferreira de Serpa la Lisabona și i-am trimis și lui *Românii la Roma*.

Astăzi, cursul meu la facultate nu l-am putut ține, fiind bolnav de influență. Regret, că am multă materie.

La Ateneu m-a întîlnit consulul spaniol. Se pare om de treabă și cunosător în arta picturii.

D.N. Grigorescu organizează expozițiunea sa la Ateneu. Va fi un mare eveniment, ca totdeauna.

15 ianuarie. A apărut, vol. I din *Charles I*, de d. Dimitrie Sturdza. Cum să nu-și facă treburile personale cu asemenea publicațiuni! Va fi din nou ministru, nu vă îndoiiți!

Vineri, la 12 ianuarie, n-am putut merge la Academie să cetesc memoriul anunțat *Din domnia lui Caragea* fiind bolnav.

² Este vorba de cartea lui V.A. Urechii *Festivitatea română de la Roma. XII octombrie 1899. Dare de seamă*, București, 1899, în care sînt relatate manifestările de solidaritate cu România, cu lupta românilor transilvăneni pentru unirea cu patria mună, organizate în capitala Italiei și la care au participat personalități marcante ale vieții politice și culturale italiene.

A apărut nr. 1 al foi numite *Apărarea națională*³. Am dat un articol. În genere, foaia mi se pare slabă! Păcat!

19 și 20 ianuarie. Deși încă nedeplin valid am fost astăzi 19 la cursul meu la facultate. L-am ținut cu plăcere

Virgil Arion
AVOCAT
S'a mutat în Strada Gloriei Nr. 3
Țitiera Tiroliană
„IDEAL“

Cu care-ți dă, chiar și copii și porci
soare care nu știu carte, poate dă
imediat peis mai frumoase, clătore, fără
nici o șenală și fără a avea cu
mai mică idee de note sau mu-
sică.

Prețul unei țitieri lair's este elegantă, cu
24 clătore, dintr-un cart 6 românești, cele
de la 2.75; 6 clătore românești deosebite
30 bani. În provincie se expediază franco
contra lei 2.75 poștală înlocuind cu re-
burs.

NR. La născuțur se înlocuiește im-
ediat banii.

— A. S. LINDENBERG —
București, Strada Școalei No. 14-15.

Marele Magazin
Numai pentru Sesonul
de **MAIU**
se vinde
cu mare reducere de
PREȚURI

La Balon
Articole de Seson
Onor. Public este rugat de a profita de acest
Mare sacrificiu

Ghete chorroas, negre sau galbene ou lașuri, pentru dame, perechea lei	10.50	Manșet glăce pentru dame (mare sa- crificiu) perechea lei	3-
Pantofi albi și de lăz, veritabili, pentru dame, perechea lei	6.50	Covoare imitate de Smirna, începutul de la, bucată lei	11.50
Pantofi galbeni chorroas american, pentru dame perechea lei	6.50	Bluze de dame garnisite, bucată	4.25
Ghete de lăz, vechi, „Cornelius“ perechea lei	10.75	Unelărie negre și culori (mare sa- crificiu), bucată lei	4.50
La toate aceste înlocuiri cine dorește cu sașuri și cu lăz Louis XV, 1.25 mai mult.		Jacquette de dame, (câptușite cu mî- tasă) excepțional, bucată lei	17-
O bucată de Madapolon (chifon)	13.50	Nemai pentru scurt timp. Grandi- ușuri de rochii meru	0.35
Corsete scurte veritabile, formele cele	3.50	Cămași pentru bărbați, albe și cu- lăz, bucată lei	2.50
Matasuri pentru rochii, 45 desene	1-	Importanți în la se-care Stambul se vinde compon de Lenaj și Măscu cu pr. jumătate.	

Cu perfectă simă, **ILIE DIMBIRESCU**.
Furnizorul Cartei Regale. — STRADA CAROL I NO. 72 (colțul marelui hotel Danubiu)

24 ianuarie. Al 41-lea an de la marele act al Unirii Principatelor! Nu pot să-mi amintesc fără o vie emoție de cele petrecute în acea zi glorioasă pentru națiunea română. De astădată pe la prăvălii sînt drapele. Am izbutit să trecem 24 ianuarie între zilele de deserbări naționale. Societatea profesorilor secundari a serbat 24 ianuarie la Ateneu. Serată în onoarea lui 24 ianuarie la Societatea „Tinerimea română“. S-a petrecut frumos.

26 ianuarie. Astăzi, deschiderea expozițiunii lui N. Grigorescu. Sublimă! Ce primăveri! Ce soare! România întreagă este pe pinzele lui, toată natura, toată ființa ei. Cel mai mare poet al naturii române el este! Am fost cu consulul general spaniol la artistul pictor Mirea. Casă splendidă,

³ Ziar apărut în București din ianuarie 1900 pînă la 9 februarie 1903; din 1902, directorul publicației a fost B.P. Hasdeu.

? Unde vă duceți?

La Depositul de canari str. Gabroveni No. 24. București, ca să cumpărăm de Moși pentru copii, în loc de alte nimicuri, cari sînt nefolositoare. *Un canar* bunior, care ne amuză de tot anul cu melodile lui plăcute, procurîndu-ne o mare plăcere. Și unde mai pui că nîi dă cu garanție pentru buna lui calitate.

Restaurantul și Grădina La CHRISTACHE

foat clu la Petre Dumitrescu (București)
Str. Gabroveni No. 22, Hotel România
Am onoare a însoțirea pe ocazii
clienți, cit și pe ocazii publice ca am deschis
un restaurant cu grădină în str. Gabroveni
No. 22 (Hotel România) cu o buclărie alon-
să, unde se găsește la orice oră din zi și
noaptea diferite mâncări și băuturi.
Bucătărie franceză și Română.
Vinuri albe și negre, indigene și străine.
Champagne din cele mai renumite case.
Tutută elegantă, sat. Mîntel albastru, proas-
peși și patriciani la Leni și Cîrmășul.
Serviciul prompt. Prețuri moderate.
Cu stimă, Chr. Stănescu
7084 Str. Gabroveni 22 (Hotel România)

atelier minunat, dar peisajele lui nu sint... — ce să spun? Nu poți să le compari cu ale d-lui Grigorescu. Mirea lucra-ză marele tablou comandat de [fostul] ministru [G.G.] Mărzescu: *Inaugurarea universității din Iași la 1860*. Abia este schițat. Reuși-l-va? Acolo am și eu un colț, un rol. Ce frumos era pe atunci!

27 ianuarie. Nihil novi sub sole! [Nimic nou sub soare]. Ba da, la Senat proiectul de reformă a Codului de procedură. Eram gata să intru la bal la Palat astăzi seară. Am preferat să trec două ore la Teatrul Național.

28 ianuarie. Dar oare Academia nu e datorare să spună cuvîntul în afacerea modificării de termeni limbistici în Codul de procedură ce se modifică de Senat?...

1 februarie. Expozițiunea de pinze ale lui Grigorescu e vizitată de multă lume. Cumpărători încă puțini. Înalta nobilime tot absentă.

6 februarie. N-am găsit timp să mai însemn aici nimic, atîta m-au copleșit tipografiile Carol Göbl și Toma Bonțescu cu corecturile de la tom X și XI din *Istoria românilor*.

Astăzi am fost la Tîrgoviște, unde am ținut conferința promisă [la Ateneul din acest oraș].

8 februarie. Astăzi, regina Elisabeta a vizitat, la Ateneu, expozițiunea Grigorescu, trasă pe fotoliul ei cu roate. Era vioasă și părea sănătoasă. Mult a admirat pinzele nemuritorului artist. I-am zis că Grigorescu e cel mai mare poet român. Ea a încuviințat vorba mea. Se părea că se înțelege [pricepe] destul în pictură, dar nu cred să se ostenească a cumpăra pinze mari, în pierdere, cu prețul mai urcat.

Un june impiegat al d-lui Grigorescu a fotografiat pe regină și pe cei de față, între care și eu.

1-14 februarie. Bolnav și ocupat... O supărare am avut. Grigorescu, marele nostru pictor, a fost insultat de administratorul Ateneului, Al. Stănescu. L-am obligat să-și ceară scuze.

14 februarie. Regele a vizitat, în 13 februarie, expozițiunea de pictură Grigorescu. Nu a cumpărat pînă azi 14, nimic, decît pare că i-a plăcut tabloul ce i-a făcut pe comandă marele artist.

15 februarie. Aniversarea nașterii mele, în Piatra Neamț 1834. Am îmbătrînit cu totul. De ce doar pirdalnicul de cap și inima mea bate a tîne-rețe? Tot azi, 15 februarie, își serbează aniversarea sa d. Tit Liviu Maiorescu. Admiratorii lui îi prezintă un volum festiv din *Convorbiri și România jună* îi consacră un „premier București” plin de miros de tîmle. Aniversare de om mare, de geniu, nu ca a mea, a unui obscur muncitoriu. Ce e curios e că Maiorescu pretinde că numai 60 de ani împlinește astăzi, pe cînd eu îi știu încă vreo 3 peste 60¹.

17 februarie. Astăzi la Academia voi dăruî un bilet din acelea prin care ministrul Epureanu Costache din Moldova, pe timpul lui Cuza Vodă, impuse o dare de un sfînt, bilet de constatare a individului. Pe dosul biletului este tipărit că cine nu posedă asemenea bilet e considerat de vagabond. Acest bilet a dat oca-siune nemuritorului Kogălniceanu să strige Divanului, Adu-nării Moldovei: „Sînteți toți

¹ O mică împunsătură la adresa marelui său contemporan; Titu Maiorescu s-a născut la 15 februarie 1840.

vagabonzi, după dl. ministru Costache”.

18-24 februarie. Admirabile concertele pianistului [Raoul] Koczalski la Ateneu la 11 februarie și 15 februarie. Lume nu prea multă, ce probează proasta cultură muzicală a așa-zisei aristocrații a noastre.

26 februarie. Conferințiune la Dorohoi. Programul a fost executat mai mult chiar decît se prevedea. S-a făcut într-un fel sărbătoarea mea. Deși nemeritată, fu splendidă. Am vorbit despre „Curent”. Prefectul Moruzi, primarul Coroi și tot Dorohoiul au fost admirabili cu mine. Neîntrecut însă vîice] președintele Ateneului, D. Burghela, sufletul mișcării intelectuale din Moldova.

De la Dorohoi, la 28 februar, am fost la Iași, prin noua cale ferată Dorohoi-Cucuteni-Iași. Ce locuri dispădurate [despădurite].

Purcelul fabricant de crenviști. cel mai nou obiect de glumă, amușă mic și mare, chiar cel mai posomorît trebuie să rîză cu poftă vînzînd cum fumează purcelul și face crenviști, 50 b. — **Cirnași** cari abură în aer, efect nu se pîte m-î hăzîl, 20 b. — **Tîgări de călăcală**, 10 b. — **Bombone de călăcală** umplute cu tîrîe în loc de cremă cutia 50 b. — **Tabachera magică**, țîgările apar și dispar după dorință, 10 l. **Cutia de chibrituri de păcălenia** 20 b. **Praf de scărpinat** cutia 75 b. **Oglindă de buzunar** miraculoasă pentru bărbat, aburindu-se apare o figură de damă pîcîntă.

ARTIFICII

A. S. LINDENBERG, București
Strada Stavropolcos No. 2. Etajul I-4

19 martie. La 2 ore concert simfonic. Am primit pe regină și pe moștenitori la scara Ateneului. În holul de jos a admirat noua marmură [sculptură] a d-lui [Carol] Stork, *Res-tignarea*, și un pastel frumos al unui italian din Corfu: un cioban cu oi.

În general, bucățile alese de Wachmann n-au fost aplaudate. Talentatului Enescu care a condus orchestra la execu-tarea poemei sale naționale [*Poema română*] i s-au făcut mari ovațiuni.

Seara am prinzit cu toți copiii la dr. Urechia, apoi fuga la Ateneu la conferința d-nei Smara *Aminții din Italia*. Dacă nu făcea atitea descrieri din Neapole, era să facă o bună conferință. M-a lăudat fără de gust și fără de rost. A provocat mari ovațiuni pentru mine, dar îmi era rușine de ele. Lumea era ne bună. Ne temeam să nu se demoleze Ateneul.

5 aprilie. La Academie [la] 9 1/2 ore ședință. Urită sfada d-lui D. Sturdza cu Hasdeu și Tocilescu pentru [premierea] lui Gion Ionescu (*Istoria Bucureștilor*). A căzut cartea cu 11 [voturi] contra 12.

6 aprilie. Continuă ședințele la Academie de 2 ori pe zi. Astăzi Hasdeu a adus pentru biblioteca Academiei autograful lui Odobescu.

D.D. Sturdza, din întâmplare, aduse și d-lui tot astăzi un dar prețios: un pergament nobiliar de la Mihai Viteazul ca domn al tuturor țărilor române. Efectul actului depus de Hasdeu fu anulat cu cel al darului d-lui Sturdza. S-a citit raportul Comisiunii dicționarului (dl. D. Sturdza, Gr. Tocilescu, Kalinderu, Quintescu). Ei află minunat începutul lucrarea lui Philippide. Eu mi-am făcut rezervele mele pînă ce Academiile nu va cere ceta ea însăși măcar o parte din litera A lucrată de noul nostru coleg d. Philippide. După amiază n-am mai stat

la Academie, ci am plecat spre Sinaia.

9 aprilie. Sinaia! Ce zi admirabilă!

10 aprilie. Am scris multe scrisori, răspunsuri întîrziate la numeroase corespondențe.

Două necazuri nu m-au cruțat nici la Sinaia: biblioteca-rului Surdul i s-a redus leafula la 100 lei! Cu ce să trăiască? De unde să-i pot da eu ceea ce i s-a tăiat? Aristița, [sora lui V.A. Urechia] a rămas fără catedră... De unde să-i mai dau și ei?

Azi timpul s-a stricat — plouă. Cum mi-e inima tristă, așa e și cerul. S-or însenina și acestea, Sinaie!

12 aprilie. După amiază am fost la Azuga. Mare schimbare acolo. Ce poate face industrial.

Am vorbit la telefon azi cu d. dr. Istrati, ministrul, reclamîndu-i că a lăsat pe drumuri pe biata Aristița, după circa 20 ani de muncă. El crede că e o eroare. Să vedem de va fi mijloc de îndreptare.

Am scris la *Istoria românilor*, numirea istețului M. Sturdza de domn al Moldovei la 1834. Ce de pehliivani și pe atunci!

15 aprilie. Am semnat azi 200 de circulare, ca președinte al Băncii Sinaia. Ce' ridicul! Eu și finanțele!

16 aprilie. Sinaia. Am terminat azi de scris *Istoria de la 1828 [la] 1834*. Sînt ultimele lecțiuni din anul acesta la Facultatea de litere.

La orele 6 p.m. plecăm pentru București. Voi să cerc a repara mizeria familiei nefecitei mele surori Aristița, rămasă fără catedră. De unde nu, voi fi nevoit să împart cu ea modestul meu salariu!

17-21 aprilie. București. De la 16 aprilie seara am stat la București pînă azi 21 april [ie].

Mult am avut de lucru și în multe grație cerului am reușit. Am dobîndit întregirea modestelor lefe de 150 [lei] pentru bibliotecarul Surdul. De asemenea, continuarea Aristiței la catedra sa de la școala de meserii la Roman. Foarte gentil a fost de-a pururea dr. Istrati, bunul român.

Am făcut săptămîna aceasta două cursuri la Universitate, în loc de unul, ca să pot pleca în viitoarea săptămîna la Paris,

după ce voi fi terminat materia anului.

La Academie, unde în lipsa mea mi-au făcut onoarea să mă aleagă — *mirabile dictu* [e minunat de pus] — [vice] președinte, am fost astăzi, vineri. D. Sturdza are o „mină” de 7 coți... Ce o fi avînd? Tocilescu în ultima ședință plenară i-a tras o sfadă bună și meritată pentru modul cum înțelege să se facă publicațiunea documentelor Hurmuzaki.

26 aprilie. Sosit [la București] la 11 1/4 ore dimineața. Dejunat la dr. Urechia. Apoi [la] Ateneu, rînduit afaceri. Și la 5 1/2 h am luat trenul spre Sinaia, unde mă așteaptă viața liniștită.

27 aprilie. Am scris și trimis ieri la *Universul* nuvela istorică *Profira lui Ralea*¹, episod din foametea de la 1804. Lui Alceu i-a plăcut această ultimă improvizare a bătrînului său tată.

29 aprilie. Ieri, am fost la București, fiind vinere academică și zi de curs la Universitate. Dr. Istrati mi-a povestit la Academie încercarea de atentat contra lui de un nebun, ori smintit.

3 mai. Am venit la București să-mi reglez afacerile în vedere cu plecarea spre Paris, deși bolnav de reumatism oribil. Voi sta aici pînă vineri, 5 mai.

D. ministru Istrati, bunul român, mi-a fost foarte binevoitor. M-a însărcinat ca delegat la Congresul istoric [Congresul de istorie comparată de la Paris] și mi-a dat un ajutor bănesc pentru acest scop. Numai de mi-ar permite sănătatea.

5 mai. Deși încă n-am terminat afacerile, o să mă întorc la Sinaia. Boala nepreschimbată... Numai cum o să plec la drum în această stare? Parul nu e ici-colea! Dr. Urechia mi-a promis să vină la Sinaia mîine să mă vadă de pot pleca spre Paris.

Sînt orele 4 1/2. Plec la gară pentru Sinaia. Adio căsuță din București.

Pe biroul meu de sus las ultima mea voință în caz de moarte.

¹ Retipărită în volumul său *Cum era odinioară. Legende române*, București, 1901.

Ce prostie

omita acela care nu știe să aprecieze valoarea dinților frumoși și sănătoși. Nu sînt, care dinții factorii cel mai principal al frumuseții și digosiului? *Odolul* e singurul, dintre toate apele și pastile de dinți cunoscute pînă azi, care l'conservă în mod absolut desavîrșit.

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● **Constantin Dobrogeanu-Gherea — OPERE. VOL. VII** (sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., ediție îngrijită de un colectiv format din Ion Popescu-Puțuri, Ștefan Voitec — coordonatori, Augustin Deac, Ion Iacoș, Ion Mamina).

Editura politică, București, 1980, 512 pp., 23 lei; studiile critice ale militanților și gînditorului care, printre cei dinți în-lume, a aplicat creator ideile socialismului în domeniul estetic.

● **Gheorghe Surpat — NAȚIONALIZAREA ȘI SEMNIFICAȚIA SA ISTORICĂ PENTRU DEZVOLTAREA ROMÂNIEI PE CALEA SOCIALISMULUI** (sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., colecția File de istorie).

Editura politică, București, 1980, 84 pp., 2,50 lei; actual revoluționar de la 11 iunie 1948.

● **Mihail Kogălniceanu — OPERE. VOL. IV** (text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Georgea Penelea).

Editura academei, București, 1980, 488 pp., 41 lei; discursurile marelui istoric și om politic român rostite în Parlament între anii 1868 și 1870.

● **Gheorghe Gheorghe — TRATATELE INTERNAȚIONALE ALE ROMÂNIEI. 1921-1939.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 576 pp., 29 lei; textele rezumate a 533 documente.

● **ACTE, DOCUMENTE ȘI SCRISORI DIN ȘCEII BRAȘOVULUI** (text ales și stabilit, note de Vasile Olteanu; prefață de Alexandru Dușu).

Editura Minerva, București, 1980, 436 pp., 24 lei; mărturii din anii 1684-1908.

● **Radu Florescu, Hadrian Dăncovici, Lucian Roșu — DICȚIONAR ENCICLOPEDIC DE ARTĂ VECHĂ A ROMÂNIEI.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, 268 pp., 43 lei.

● **C.I. Gulian — STRUCTURA ȘI SENSUL CULTURII.**

Editura politică, București, 1980, 400 pp., 13 lei; contribuția la istoria ideilor contemporane.

● **Vasile Cucu, Marian Ștefan — ROMÂNIA. GHID ATLAS AL MONUMENTELOR ISTORICE.**

Editura sport-turism, București, 1980, 500 pp., 66 lei; incursiuni în istoria județelor patriei.

● **Constantin Velichi — ROMÂNIA ȘI RENĂȘTEREA BULGARĂ.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, 334 pp., 28 lei; din cronicul legăturilor româno-bulgare în sec. XVII-XIX.

● **Iulian Cărțănă, Ilie Seftiu — DIE DONAU IN DER GESCHICHTE DES RUMÄNISCHEN VOLKES.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, 296 pp., 21 lei; Dunărea în istoria poporului român.

● **Ion Horațiu Crișan — BUREBISTA ȚS KORA.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, 488 pp., 24 lei; Burebista și epoca sa.

● **Corneliu Tamaș, Petre Bărdașu, Sergiu Purece, Horia Nestorescu-Bălcești — JUDEȚUL VILCEA ÎN ANII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL** (prefața de conf. univ. dr. Mircea Mușat).

Bălcești pe Topolog, 1980, vol. I — 400 pp., vol. II — 256 pp.; culegere de documente, editată de Societatea Prietenii muzeului „Bălcescu” și Arhivele statului, jud. Vilcea.

● **GALAȚI.**

Editura sport-turism, 1980, 280 pp., 20 lei.

● **ALBA.**

Editura sport-turism, 1980, 252 pp., 20 lei; două monografii apărute în colecția Județele patriei.

DOUĂ MILENII ȘI CINCI DECENII

A doua serie de întrebări

1. Conștiința descendenței românilor din marea familie a neamurilor tracice răzbate și în versurile scrise de un cărturar moldovean din secolul XVII: „Că s-au tăiat rădăcina noastră... de la Trachie”.

Numele lui.

2. „Dacia formează în ziua de astăzi Marea Valahie, iar o parte din ea se numește Transilvania”.

Încă din sec. XVI o prestigioasă lucrare sublinia astfel continuitatea de locuire pe pămîntul strămoșilor noștri, unitatea și perezitatea numelui Dacia în conștiința universală.

Indicați titlul lucrării.

3. Geto-dacii au bătut cu precădere monede de argint, dar unorii și de aur.

Cum au fost numite monedele de acest tip?

4. Una dintre așezările getice din nord-vestul Dobrogei a fost identificată pe teritoriul comunei tulgene Luncavița, cele șase niveluri de locuire descoperite atestind dezvoltarea ei de-a lungul mileniilor.

De cînd și pînă cînd?

5. „Ascensiunea lor subită [a dacilor], se datoră unui singur om, regele lor Burebista. Nu a fost învins nici o singură dată. Izbînzile sale erau sistematice și durabile, ca o răsplătă periodică pe care o merita de la zei. Căci zeii îl iubeau și-l protejau”.

Cine este autorul acestor aprecieri?

Lista cîștigătorilor primului Concurs Magazin istoric 1980 va fi publicată în numărul viitor al revistei.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

ÎN URMĂ CU 35 ANI

Sînt o cititoare și admiratoare a revistei dv. de la apariție și pînă în prezent, ne scrie pensionara ANA AȘTILEANU, din Beiuș, jud. Bihor. Întrucît în acest an s-au împlinit 35 ani de la sfîrșitul războiului anti-hitlerist (nr. 1-5/1980), vă trimit cîteva fotografii de pe front ale soțului meu, Avel I. Aștileanu, care a luat parte la luptele împotriva fasciștilor cu unitatea din care făcea parte, Regimentul 33 artilerie.

Reproducem una dintre fotografiile-document, făcută la 9 mai 1945: aflați în cantonament, la intrarea estică a orașului Brno, ostașii români împart alimente copiilor cehi înfometați.

NICOLAE TITULESCU, MESAGER AL CULTURII ROMÂNEȘTI

Prof. GHEORGHE S. ȘTEFĂNESCU, din Galați: Delegatul permanent al României la Liga Națiunilor, Nicolae Titulescu (nr. 6/1980), a fost numit, la începutul anului 1922, ministru al țărilor noastre în Anglia. Aici, el a desfășurat, pe lângă o intensă activitate de apărare a intereselor naționale pe plan extern, și o vie propagandă de întărire a legăturilor culturale dintre cele două popoare.

Despre activitatea depusă de ministrul român în capitala britanică vorbește și scrisoarea (inedită), adresată la 27 martie 1922 cunoscutului om de cultură, profesor la Universitatea din București, Mihail Dragomirescu, pe care o transcriem, mai jos, cu particularitățile ortografice și de limbă ale originalului, păstrat la Biblioteca centrală de stat, Fondul „Saint-Georges”, nr. 18 452.

Dragoș Protopopescu, amintit în scrisoare, scriitor și eseist român, profesor universitar, este autorul studiilor *Pagini engleze* și *Fenomenul englez*.

Ritz Hotel, Picadilly, London

Scumpe coleg,

Am citit cu plăcere scrisoarea ce mi-ai trimis prin d-l Dragoș Protopopescu și te rog să crezi că voi face tot ce voi putea pentru a-l folosi în interesul țării.

Aci, mult de lucru, mult, în deosebi pe tărîmul raporturilor culturale.

Voi cerca să interez și mai mult mediile universitare la cunoașterea literaturii și istoriei românești, schimburile intelectuale fiind un puternic substrat al raporturilor politice. Numai că aci lucrurile merg... mai încet, dar și mai sigur! Cu toată prietenia, remin, scumpe coleg, al D-tale,

N. Titulescu

27 martie 1922, London

LUMINĂTORIUL

FLORIAN MOLDOVAN, din Timișoara, ne trimite o prezentare a celui mai vechi ziar timișorean în limba română, *Luminătorul*, apărut între 5 martie 1880 și 12 ianuarie 1894. El a fost scos de Pavel Rotariu, paginile ziarului fiind o tribună de luptă pentru drepturile sociale, naționale și culturale ale românilor. Scopul publicației era de a fi un sincer operator, luminător și sfătuitor, adică: un sprijin de care tocmai în timpuri grele, în timpuri de neajungeri, de suferințe (poporul român) are cea mai mare și cea mai urgentă trebuință și lipsă.

În paginile sale erau semnalate evenimentele culturale-literare din celelalte țări române surori, ziarul contribuind și pe această cale, la afirmarea unității românești.

O constantă a *Luminătorului* a constituit-o apărarea drepturilor celor asupriți, în special a țăranilor. La 11 ianuarie 1884 Pavel Rotariu scria: Lupta noastră, a celor apăsați și exploatați și împiedecați în libera dezvoltare culturală, națională și materială a fost și trebuie să fie îndreptată contra neomeneștilor, nenormalilor și nedreptelor tendințe și lucruri de sus de la putere.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

FOAIE DE STORIE ROMÂNĂ

ELENA DUMITRESCU, din București, dorește să afle ce publicații de istorie a scos B. P. Hasdeu (nr. 3/1979) la începutul activității sale în Iași.

Soșii în 1857 în capitala Moldovei, Hasdeu s-a dedicat unei vaste munci de publicist și cercetător, de militant pentru Unire. În 1858, a scos săptămânalul România, cea dintâi publicație a sa, ale cărei pagini erau deschise uniștilor.

În 1859 a făcut să apară Foaie de istorie română (patru numere) în care Hasdeu publică, între altele, studiile Poezia națională și Pomelnicul domnilor Moldovei de Mitropolitul Dosoftei.

În anul următor, între martie și iulie 1860, Hasdeu scoate Foia de istorie și literatură, lunar în care sînt publicate studii istorice și literare, poezii, traduceri. Aici apare studiul Pierit-au dacii? în care marele istoric semnala, printre primii în epoca sa, importanța cunoașterii istoriei dacilor pentru studierea originii poporului român.

DOAMNA LUI CUZA VODĂ

În 1909 soția celui care a fost domnul Unirii, Elena Cuza (nr. 5/1975) la vârsta de aproape 84 ani, se apropia de sfîrșitul vieții. Despre ultimele ei dorințe aflăm dintr-o scrisoare înedită, adresată de fratele ei Theodor Rosetti, din Piatra-Neamț, la 17 martie 1909, președintelui Consiliului de Miniștri, I.I.C. Brătianu, transmisă redacției de dr. GHEORGHE GIRDU, din București, document original se află în posesia dr. Victoria Gomatu, din București.

Domnule Ministru, Aflu că guvernul a dat ordin prefecturii de aici ca, în caz de deces a surorii mele, Doamna Elena Cuza, să se ia toate dispozițiunile și măsurile pentru o înmormintare oficială. Sînt foarte mișcat de această intențiune a guvernului și recunoscător pentru onorurile ce vroiți a face fostei Domnitoare a României. Vă rog însă totuși ca să revocați aceste dispozițiuni după expresă voință a surorii mele care dorește să fie înmormintată în modul cel mai simplu, fără nici un fel de paradă sau ceremonie, la moșia noastră părintească din județul Vaslui.

Ca depositor al ultimelor ei voinți pe care cred că sîntem cu toții datori a le respecta, vă adresez această rugăminte pe care sper că veți bine voi a o îndeplini.

Primiți vă rog, Domnule Ministru odată cu mulțumirile mele asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Th. Rosetti

P.S. Starea bolnavei face a se prevedea în curînd zădărnîntul fatal al suferințelor ei.

Pe picul scrisorii lui Th. Rosetti este însemnarea să se publice cînd va muri.

La 2 aprilie 1909, Elena Cuza a încetat din viață la Piatra Neamț. După propria-i voință, a fost înmormîntată la Solești, județul Vaslui.

ARHEOLOGIE INDUSTRIALĂ

Inginerul BOGDAN GOILAV, din București, ne întradeb: ce este arheologia industrială?

Este vorba despre o disciplină foarte tîrîdă, apărută în anii '50 mai întîi în Anglia. Obiectivul ei este cercetarea tuturor măturilor civilizației industriale născute în ultimele trei secole. Sînt cercetate mai cu seamă primele manufacturi și furnale, poduri metalice și oțelării, primele căi ferate și primele mașini. Începuturile capitalismului, care se identifică cu prima revoluție industrială și, apoi, cu cea științifică și tehnică, sînt investigate cu mijloacele arheologice. Se urmărește totodată conservarea acestor vestigii de început de epocă și integrarea lor în ansamblul patrimoniului național arheologic al diferitelor țări.

Recent, în editura franceză „Laffont”, a apărut o amplă lucrare consacrată arheologiei industriale în Franța.

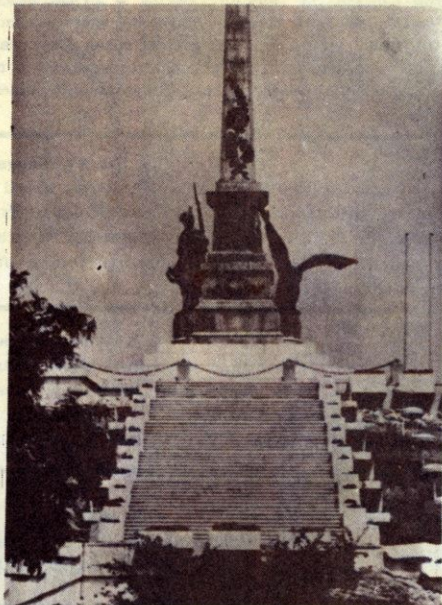
DONAȚIE

Subsemnatul CONSTANTIN BOTEZ, pensionar, din Iași, vă aduce la cunoștință că am donat căminului cultural din comuna mea natală, Țiteni, jud. Vaslui, colecția revistei Magazin istoric.

Felicitări pentru frumosul gest.

MONUMENTUL

În completarea notei Publicații din vechea provincie a lui Mircea cel Bătrîn (nr. 7/1980) IOAN STANCIU, din Tulcea, ne trimite fotografia de mai jos a monumentului ridicat pe Colnicul Hora, din Tulcea, în memoria ostașilor căzuți în Războiul de independență. Deteriorat în primul război mondial, monumentul a fost restaurat în anii socialismului.

PUNCT MUZEISTIC

IOAN BITEA, din Baia Mare, procuror șef adjunct la Procuratura județeană Maramureș, ne aduce la cunoștință că în timpul liber mă ocup de organizarea unui punct muzeistic în satul meu natal, Scărișoara, com. Pișcolt, jud. Satu Mare, care este prevăzut a fi inaugurat la 23 august 1980, odată cu un monument în amintirea eroilor din războiul antifascist.

Nicolae MINEI

talon
de participare
la concursul
magazin
istoric 1980
editia a II-a

CONTENTS (Romanian History) The XV-th International Congress of Historical Sciences: President Ceaușescu's Creative Thinking • The Congress Seen by Foreign and Romanian Historians • **V. POPESCU** The 115-th Infantry Regiment in the August 1944 Romanian Insurrection • **G. KÁLLAI** Romania's Example in 1944 • **ȘT. FERENCZI** Dacian Citadels in the Orăștie Mountains • **H.M. BERTHELOT, C. KIRIȚESCU** 1917. Mărăști, Mărășești, Oituz — A Romanian Glory Triangle (II) • **V.A. URECHIĂ** Reminiscences (1900)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Le XV-ème Congrès International des sciences historiques: La Pensée créatrice du Président Nicolae Ceaușescu • Le Congrès vu par les historiens étrangers et roumains • **V. POPESCU** Le Régiment 115 d'infanterie au cours de l'insurrection du 23 Août 1944 • **G. KÁLLAI** La Leçon roumaine de 1944 • **ȘT. FERENCZI** Cités daciques dans les Monts d'Orăștie • **H.M. BERTHELOT, C. KIRIȚESCU** 1917. Mărăști, Mărășești, Oituz — le triangle de la gloire roumaine (II) • **V.A. URECHIĂ** Pages de journal (1900)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) XV-ый Международный конгресс исторических наук: Творительная мысль президента Николае Чаушеску • Иностранные и румынские историки говорят о конгрессе • **В. ПОПЕСКУ** 115-ый пехотный полк во время вооруженного восстания 1944 г. • **Г. КАЛЛАЙ** Пример Румынии в 1944 г. • **ШТ. ФЕРЕНЦИ** Дакийские крепости в горах Орăștie • **Х.М. БЕРТЮ, К. КИРИЦЕСКУ** 1917. Мэрэști, Мэрэшешть, Ойтуз — треугольник румынской славы (II) • **В.А. УРЕКИЭ** Страницы воспоминаний (1900)

INHALT (Rumänische Geschichte) Der XV. Internationale Historikerkongress: Das schöpferische Denken des Präsidenten Nicolae Ceaușescu • Ausländische und rumänische Historiker über den Kongress • **V. POPESCU** Das Regiment 115 Infanterie in der rumänischen Insurrektion von 23 August 1944 • **G. KÁLLAI** Das Beispiel Rumäniens im Jahre 1944 • **ȘT. FERENCZI** Dakische Burgen in den Orăștie Gebirgen • **H.M. BERTHELOT, C. KIRIȚESCU** 1917. Mărăști, Mărășești, Oituz — ein Dreieck des rumänischen Ruhmes (II) • **V.A. URECHIĂ** Tagebuchseiten (1900)

SUMARIO (Historia romana) El XV-º Congreso internacional de ciencias históricas: El pensamiento creador del presidente Nicolae Ceaușescu • Historiadores extranjeros y rumanos sobre el Congreso • **V. POPESCU** El regimiento 115 de infantería en la insurrección rumana del 23 de Agosto de 1944 • **G. KÁLLAI** El ejemplo de Rumania en 1944 • **ȘT. FERENCZI** Fortaleza dacias en los Montes de Orăștie • **H.M. BERTHELOT, C. KIRIȚESCU** 1917. Mărăști, Mărășești, Oituz — un triángulo de la gloria rumana (II) • **V.A. URECHIĂ** Páginas de diario (1900)

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana Maria Șerbănescu, Marian Ștefan

SECREȚAR RESPONSABIL DE REDACȚIE: Valeriu Buduru

PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu

TEHNOREDACTOR: Anton Tănase

CORECTURA: Georgeta Apreotesei, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

